

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE ISTORIE

STUDII

Revistă de istorie

II

ANUL 8

MARTIE — APRILIE 1955

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

www.dacoromanica.ro

„STUDII” REVISTĂ DE ISTORIE

APARE DE 6 ORI PE AN

COMITETUL DE REDACȚIE

PROF. UNIV. V. CHERESTEȘIU și CONF. UNIV. A. ROMAN (redactori responsabili),
PROF. UNIV. L. BÁNYAI (Cluj), ACAD. P. CONSTANTINESCU-IAȘI, CONF. UNIV. BARBU
CÎMPINA, CONF. UNIV. I. GHEORGHIU, CONF. UNIV. GH. HAUPT, PROF. UNIV.
I. IONĂȘCU, CONF. UNIV. V. MACIU, CONF. UNIV. P. NICHITA, CONF. UNIV. V. POPOVICI
(Iași), PROF. UNIV. S. ȘTIRBU, PROF. UNIV. D. PRODAN (Cluj), ACAD. M. ROLLER.

BUCHARESTI, B-DUL GENERALISSIMUL STALIN nr. 1

ABONAMENTELE SE FAC LA OFICIILE POȘTALE PRIN FACTORII POȘTALI
ȘI DIFUZORII VOLONTARI DE ÎNȚELENDERE ȘI INSTITUȚII

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE ISTORIE

STUDII

Revistă de istorie

II

ANUL 8

MARTIE—APRILIE 1955

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE www.dacoromanica.ro

„STUDII” REVISTĂ DE ISTORIE

APARE DE 6 ORI PE AN

COMITETUL DE REDACȚIE

**PROF. UNIV. V. CHERESTEȘIU și CONF. UNIV. A. ROMAN (redactori responsabili),
PROF. UNIV. L. BÁNYAI (Cluj), ACAD. P. CONSTANTINESCU-IAȘI, CONF. UNIV. BARBU
CÎMPINA, CONF. UNIV. I. GHEORGHIU, CONF. UNIV. GH. HAUPT, PROF. UNIV.
I. IONAȘCU, CONF. UNIV. V. MACIU, CONF. UNIV. P. NICHITA, CONF. UNIV. V. POPOVICI
(Iași), PROF. UNIV. S. ȘTIRBU, PROF. UNIV. D. PRODAN (Cluj), ACAD. M. ROLLER,**

BUCUREȘTI, B-DUL GENERALISSIMUL STALIN nr. 1

**ABONAMENTELE SE FAC LA OFICILE POȘTALE PRIN FACTORII POȘTALI
ȘI DIFUZORII www.dacoromanica.ro ȘI INSTITUȚII**

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
<i>STUDII ȘI REFERATE</i>	
N. FOTINO, Regimul semicolonial al Dunării impus de imperialiștii anglo-francezi. Statutul definitiv al Dunării din anul 1921.....	7
A. EGYED, (Cluj), Lupta țăranilor români și maghiari din Aleșd în anul 1904	31
D. BERINDEI, Frământări politice și sociale în jurul alegerii domnitorului Cuza în Țara Românească	51
<i>DOCUMENTE</i>	
C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, O scrisoare necunoscută a lui Tudor Vladimirescu	75
<i>VIATA ȘTIINȚIFICĂ</i>	
Sesiunea științifică a Secției de științe istorice și a Institutelor de istorie ale Academiei R.P.R. ținută cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la prima revoluție populară din Rusia (1905—1907)	81
Ședința de analiză a muncii științifice pe anul 1954 la Institutul de istorie din București al Academiei R.P.R.	83
<i>DIN ȚĂRILE DE DEMOCRAȚIE POPULARĂ</i>	
D. KOSEV, Răscoala populară antifascistă din septembrie 1923, din Bulgaria	91
<i>RECENZII</i>	
WALDECK ROCHET, Drumul spre eliberarea țăranimii franceze (<i>Al. Ștefaniu</i>)	103
JOSEF KAHRDA, Vechile registre ale cadîilor turci din Sofia și Vidin și importanța lor pentru istoria Bulgariei (<i>M. Guboglu</i>)	106
<i>NOTE BIBLIOGRAFICE</i>	
Lucrări de istorie apărute în ultimii ani în Republica Democrată Germană (<i>T. Sotirescu</i>)	111
Revista de Referate asupra materialelor sovietice cosite la I. S. R. S.—Istorie — nr. 1, 1954 (<i>Ar. Pașcu</i>)	116

SOMMAIRE

	<u>Pag.</u>
<i>ÉTUDES ET EXPOSÉS</i>	
N. FOTINO, Le régime semi-colonial imposé par les impérialistes anglo-français pour le Danube. Statut définitif de 1921	7
A. EGYED, Der Kampf der rumänischen und ungarischen Bauern zu Aleşd im Jahre 1904.	31
D. BERINDEI, Troubles politiques et sociaux précédant l'élection du prince Couza en Valachie	51
<i>DOCUMENTS</i>	
C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR, Une lettre inédite de Tudor Vladimirescu	75
<i>LA VIE SCIENTIFIQUE</i>	
Session scientifique de la Section des sciences historiques et des Instituts d'histoire de l'Académie de la République Populaire Roumaine à l'occasion du cinquantenaire de la première révolution populaire de Russie (1905—1907)	81
Séance d'analyse de l'activité scientifique de l'Institut d'histoire de Bucarest de l'Académie de la R.P.R. pour l'année 1954	83
<i>ÉCHOS DES PAYS DE DÉMOCRATIE POPULAIRE</i>	
D. KOSEV, Le soulèvement populaire anti-fasciste de septembre 1923 de Bulgarie	91
<i>COMPTES RENDUS</i>	
WALDECK ROCHET, Vers l'émancipation paysanne (<i>Al. Ştefaniu</i>)	103
JOSEF KABRDA, Les anciens registres turcs des cadis de Sofia et de Vidin et leur importance pour l'histoire de la Bulgarie (<i>M. Guboglu</i>)	106
<i>NOTES BIBLIOGRAPHIQUES</i>	
Travaux d'histoire ayant paru dans la République Démocratique Allemande au cours des dernières années (<i>T. Soirescu</i>)	111
Revue des comptes rendus du matériel soviétique reçu par l'Institut d'études roumano-soviétique — <i>Historia</i> , no. 1, 1951 (<i>M. P. Bogu</i>)	116

СО Д Е Р Ж А Н И Е

Стр.

СТАТЬИ И РЕФЕРАТЫ

Н. ФОТИНО, Полуколонизальный режим Дуная, принятый по принуждению англо-французских империалистов. «Окончательный устав Дуная» 1921 года	7
А. ЭГЪЕД, Борьба румынских и венгерских крестьян в Алешде в 1904 году	31
Д. БЕРИНДЕЙ, Политические и социальные волнения вокруг избрания Куза господарем Валахии	51

ДОКУМЕНТЫ

К. С. НИКОЛЭЕСКУ-ПЛОПШОР, Неопубликованное письмо Тудора Владимиреску	75
---	----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Научная сессия Отделения исторических наук и институтов истории Академии РНР по случаю 50-летия первой русской революции (1905—1907)	81
Производственное заседание за 1954 год в Бухарестском институте истории Академии РНР	83

В СТРАНАХ НАРОДНОЙ ДЕМОКРАТИИ

Д. КОСЕВ, Антифашистское народное восстание в Болгарии в сентябре 1923 года	91
---	----

РЕЦЕНЗИИ

ВАЛЬДЕК РОШЕ, Путь к освобождению французского крестьянства (А. Штефаниу)	103
ЖОЗЕФ КАБРДА, Старые регистры турецких кади из Софии и Видина и их значение для истории Болгарии (М. Губоглу)	106

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Исторические труды, изданные за последние годы в Германской Демократической Республике (Т. Сотиреску)	111
Обзор рефератов о советских материалах, поступивших в Румыно-советский научный центр	116

STUDII ȘI REFERATE

**REGIMUL SEMICOLONIAL AL DUNĂRII
IMPUS DE IMPERIALIȘTII ANGLO-FRANCEZI.
STATUTUL DEFINITIV AL DUNĂRII DIN ANUL 1921**

DE

N. FOTINO

Problema Dunării a preocupat din totdeauna istoriografia română. Ea face parte dintre problemele care au pasionat pe oamenii de știință din țara noastră.

Mai întâi de toate e necesar să facem o scurtă privire asupra evenimentelor premergătoare conferinței de la Paris din 1921, când s-a stabilit Statutul „definitiv“ al Dunării.

În timpul primului război mondial, Puterile Centrale au încercat să acapareze această uriașă arteră navigabilă de o importanță deosebită atât din punct de vedere comercial cât și strategic.

Pacea de la București din 17 mai 1918 este un document istoric convingător în ceea ce privește acapararea imperialistă a Dunării de către Germania și Austro-Ungaria cu excluderea concurenților lor anglo-francezi.

Puterile Centrale s-au grăbit să instituie imediat după pacea de la București o nouă comisie europeană, denumită Comisia Gurilor Dunării, care era alcătuită din reprezentanții statelor dunărene și ai statelor de pe malul european al Mării Negre, cu excepția Serbiei și a Rusiei. Pe lângă România, comisia mai cuprindea următoarele state: Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia. România se găsea astfel într-o comisie formată din toți foștii săi inamici și învingători.

Încă înainte de încheierea tratatului de pace, Austro-Ungaria s-a grăbit să încheie cu România o convenție cunoscută sub numele de Convenția Bălescu. Prin această convenție, Austro-Ungaria urmărea acapararea întregii navigații pe Dunăre și impunea statului român să-i cedeze serviciul hidraulic românesc și pe cel al C.E.D. — care de altminteri nu www.dacoromanica.ro asemenea, Austro-Ungaria

mai obliga statul român să ușureze societății austriace de navigație „Z.T.L.S.”¹ folosirea și exploatarea porturilor pe cale de acorduri².

Tratatul de pace de la București din mai 1918 a arătat clar contradicțiile dintre cei doi învingători principali: Germania și Austria. „Austriecii căutau să acapareze toată Dunărea, dar și germanii nu se lăsau mai prejos.. se certau pe pradă”³. Eforturile Austro-Ungariei au fost dejucate de Germania, care prin tratatul de pace impunea României să-i arendeze, cu posibilitate de prelungire, un mare teren în portul Giurgiu, unde urma să se construiască un important șantier de construcții navale, iar Austro-Ungariei îi rămânea în exploatare șantierul naval existent de la Turnu-Severin⁴.

Germanii și austriecii intenționau să aducă și mină de lucru germană pentru asigurarea și întreținerea acestor lucrări, urmînd să se faca o acțiune de colonizare a Dunării de Jos cu populație germană.

Este vorba, așa cum arată C. I. Băicoianu în lucrarea sa despre tratatul de pace de la București, de așezarea unor colonii industriale germane și austriace, care ar avea de scop să monopolizeze practica industriei nautice, a mașinilor și instrumentelor agricole și care ar avea ca urmare „că germanii și austriecii ar ajunge în scurtă vreme la ținta urmărită de aproape o jumătate de veac: stăpînirea efectivă a Dunării”⁵.

În concepția Puterilor Centrale, bazinul Dunării și Marea Neagră rămîneau un domeniu închis, țările din acest bazin: România, Anatolia, Caucazul, sudul Rusiei, bogate în materii prime, trebuiau să fie furnizoarele coloniale pentru Mitteleuropa, avînd ca axă comercială Dunărea, această șiră a spinării a Peninsulei Balcanice⁶.

După înfrîngerea Puterilor Centrale, se creează la Belgrad, la 20 mai 1919, o comisie militară interaliată, aceasta după încercarea nereușită a americanilor care ceruseră pentru A.R.A.⁷ monopolul controlului asupra schimburilor comerciale dintre țările din bazinul dunărean. Această comisie impusă țărilor riverane era condusă de amiralul englez Townbridge. În scrisoarea prin care Herbert Hoover⁸ numește pe James ca delegat al Statelor Unite în comisia interaliată, se subliniază importanța deosebită pe care o acordă S.U.A. problemei Dunării. Domnul James de la sosirea sa s-a preocupat însă numai de intervenția pentru zdrobirea puterii sovietice din Ungaria, prezentînd însă această acțiune ca fiind făcută în scopul restabilirii comerțului liber pe Dunăre⁹.

¹ Zentral Transport Leitung Schiff.

² C. I. Băicoianu, *Dunărea văzută prin prisma tratatului de la București*, București, 1921, p. 16.

³ *Ibidem*, p. 25.

⁴ Nicolae Dașcovici, *Dunărea noastră*, p. 57.

⁵ C. I. Băicoianu, *op. cit.* p. 34.

⁶ Eugen Botez (Jean Bart) „Dunărea și comisiile ei”, în *Politica externă a României București*, 1924, p. 198.

⁷ A.R.A. O așa-zisă organizație pentru ajutorarea Europei de după primul război mondial, asemănătoare cu U.N.R.A. de după cel de al doilea război mondial.

⁸ Herbert Hoover conducătorul organizației «A.R.A.».

⁹ A. E. Cunina, *Prăbușirea planurilor americane de cucerire a dominației mondiale în 1917—1920*, Editura de Stat, www.dacoromanica.ro

Această comisie s-a transformat într-o comisie de control pe Dunăre, care a luat în exploatare serviciul Porților de Fier și a stabilit un regim de poliție a navigației pe Dunăre. Pentru aceasta, Dunărea era împărțită în două sectoare: unul englez, pînă la Porțile de Fier și altul francez, de la Porțile de Fier pînă la mare. Una din primele măsuri luate a fost mărirea taxelor de vreo 20 de ori față de cele dinainte de război. În realitate, la cursul la care se cerea să se facă schimbul, însemna că taxele nu s-au mărit de 20 de ori ci de 100 de ori. Aceste taxe erau suportate îndeosebi de mărfurile rominești care merg în sus spre Europa Centrală sau de mărfurile rominești care vin din Banat¹.

Vintilă Brătianu, într-un lung expozeu în fața Camerei deputaților, arată diferența de tratament în privința internaționalizării fluviilor mari astfel: „unii au cerut internaționalizarea fluviilor mari din Statele Unite și în special a acelor fluvii care vin din Canada, adică a fluviilor ce intră în definiția dată pentru apele internaționale. Delegatul american a refuzat să primească un astfel de regim“². În schimb în ceea ce privește Dunărea, imperialiștii apuseni țineau la o cit mai largă aplicare a acestui „principiu“ al internaționalizării. Amiralul Towbridge, ca un precursor al diplomației de astăzi a imperialismului anglo-american, arată că ideea de suveranitate națională dispăre în mod automat în momentul cînd se aplică o lege, o convenție internațională, cum ar fi bunăoară o convenție care să internaționalizeze Dunărea³.

La 5 martie 1920, Camera a primit cu mirare o astfel de interpretare și a protestat împotriva ideii de a renunța la suveranitatea națională. Burghezia romină spera că fiind în tabăra țărilor imperialiste învingătoare, va putea beneficia de bunăvoința aliaților săi, cu atît mai mult cu cît conducătorii politici ai Romîniei burghezo-moșierești știau că li se rezervă un rol de seamă în politica antisovietică a marilor puteri imperialiste. Așa se explică profunda lor dezamăgire față de atitudinea reprezentantului Angliei din Comisia Interaliată.

Aceasta se vede și din cuvintele cu care V. Brătianu își încheie expozeul său: „Domnilor, în acea apărare a intereselor generale care se pun sub regimul internațional al fluviilor e necesar... să fim și mai veghetori la respectarea drepturilor noastre suverane. Altfel, toată această situație excepțională va fi, nu în favoarea economiei noastre naționale, ci vom ajunge în situația statelor coloniale, unde toate foloasele sînt în favoarea exploatatorilor acelor colonii“⁴. Nu peste mult timp, această poziție a burgheziei romine se va prăbuși. Astfel, 5 ani mai tîrziu, Nicolae Iorga declară tot în Cameră și tot la o dezbateră a chestiunii dunărene, următoarele: „într-un moment cînd interesele tuturor statelor sînt mult mai strîns legate decît în trecut, ideea metafizică a suveranității... nu mai poate exista și n-o mai putem proclama în fața lumii“⁵.

¹ V. Brătianu, *Chestia Dunării*, București, 1920, p. 19.

² *Ibidem*, p. 22—23.

³ *Ibidem*, p. 22.

⁴ *Ibidem*, p. 26.

⁵ « Roumanie Nouvelle » din 15 decembrie 1925. Comentarii de la dezbaterile din Camera Deputaților din ziua de 20 noiembrie 1925.

Semnarea tratatului de la Versailles a fost o replică demnă în chestiunea Dunării a tratatului de la București. Unul a fost mai tilhăresc decît celălalt. A fost într-adevăr un răspuns, dar nu un răspuns al unor „puteri dezinteresate și cu rol istoric“, așa cum încearcă profesorul G. Sofronie¹ să prezinte pe imperialiștii anglo-francezi, ci al unor puteri imperialiste acaparatoare care lovesc cu furie în oricine vrea să se apropie de prada lor.

Puterile imperialiste, profitînd de slăbiciunea temporară a Rusiei Sovietice, au exclus-o de la discuțiile de la Versailles, așa că aceasta nu și-a putut spune cuvîntul în problema dunăreană.

Prin prevederile tratatului de pace, despre care Lenin spunea că sînt „condiții dictate de tilhari ținînd în mină cuțitul“, Anglia și Franța și-au întărit simțitor pozițiile lor la Dunăre, lărgind cu mult privilegiile statelor neriverane în dauna drepturilor teritoriale ale țărilor riverane.

Astfel, pe de o parte, din C.E.D. (Comisia Europeană a Dunării) au fost excluși toți riveranii (România făcea parte din C.E.D. ca stat teritorial), iar pe de altă parte, membrii C.E.D., conform tratatului de la Versailles, făceau parte de drept din Comisia Internațională a Dunării, așa că de la această dată imperialiștii apuseni controlează Dunărea pe toată întinderea ei².

Din declarațiile delegaților romîni la conferința de la Versailles și ale oamenilor politici din acea vreme reiese foarte clar că România nici n-a fost ascultată la discutarea problemelor dunărene.

Astfel, delegatul Romîniei Gh. Popescu spunea: „primul contact pe care l-am avut cu membrii conferinței de pace de la Paris a produs asupra noastră un efect descurajator, dat fiind că în chestiunile de comunicații România n-a fost admisă decît într-o subcomisie de pe lîngă comisia regimului internațional al porturilor, căilor navigabile și a cailor ferate“³.

Contradicțiile dintre învingători reies cu multă putere din declarația lui Brătianu asupra felului cum s-a desfășurat conferința de la Paris: în stabilirea regimului pe fluviile navigabile, conferința păcii a plecat de la început cu aceleași bune intenții bazate pe interesul general. Din nenorocire, cu cît timpul a trecut, aceste principii au fost uitate dacâ nu strîmbate. Încetul cu încetul, din conferința generală a păcii, care era un congres al popoarelor, s-a ajuns la conferința a trei ambasadori⁴. Brătianu recunoștea că, în realitate, țările mici erau nevoite să accepte dictatele care li se comunicau prin ambasadorii lui Clémentineau, Wilson și Lloyd George.

Prin tratatele de la Versailles (art. 349), St. Germain (art. 301), Neuilly (art. 232) și Trianon (art. 288), s-a hotărît ca într-un termen

¹ G. Sofronie, Contribuții la cunoașterea relațiilor dintre România și C.E.D., Cluj, 1939, p. 10.

² M. V. Pocigaeva, Regimul de drept internațional al navigației pe Dunăre, Moscova, 1951, ed. rusă, p. 31.

³ Gh. Popescu, La liberté de communication sur les voies navigables et le régime du Danube, Paris, 1921.

⁴ V. Brătianu, op. cit., p. 10. www.dacoromanica.ro

de un an după punerea în vigoare a sus-citatelor tratate, să se întrunească o conferință care va stabili Statutul definitiv al Dunării.

Era prevăzută de asemenea și lista statelor care trebuiau să elaboreze acest Statut definitiv al Dunării și anume: Anglia, Franța, România, Cehoslovacia, statul sirbo-croat-sloven (mai tirziu Iugoslavia), Italia, Belgia și Grecia.

Tratatetele de pace prevedeau că statele învinse, Germania, Austria, Ungaria și Bulgaria, vor fi obligate să recunoască regimul elaborat. Se admitea însă că aceste state să asiste la conferință, să participe la discuții, dar că nu vor avea drept de vot.

Rusia Sovietică n-a fost convocată nici la această conferință, deoarece se pretindea că Rusia nu mai este stat riveran la Dunăre în urma cuceririi Basarabiei de către trupele romine în anul 1918, și pentru a definitiva această situație, la inițiativa Angliei și Franței, la 28 octombrie 1920 în interesul „păcii generale în Europa“, s-a semnat actul de alipire a Basarabiei la România¹.

Puterile semnatare ale convenției își manifestau „mărinimia“ față de Rusia Sovietică, acceptînd ca acest stat să adere la convenție după ce guvernul rus va fi recunoscut de puterile semnatare ale convenției.

Guvernul sovietic nu putea să recunoască un astfel de act, care ar fi însemnat în mod practic aderarea la actul de anexiune forțată a unui teritoriu al său².

Motivetele reale care au determinat această acțiune a puterilor imperialiste au fost clar arătate la conferința pentru reglementarea problemei dunărene de la Belgrad din 1948 de delegatul sovietic A. I. Vișinski: „în anul 1921, dvs. ați încălcat convenția din anul 1856 pe care a semnat-o Rusia. În anul 1921, dvs. ați încălcat convenția din anul 1878 pe care a semnat-o Rusia. Deși, potrivit acestor convenții, Rusia era membră în Comisia Europeană a Dunării, dvs. în anul 1921 ați exclus-o din această comisie pentru că această țară nu era Rusia țarista, ci pentru că a devenit o Rusie a muncitorilor și a țăranilor... a fost admisă la controlul Dunării forța agresoare Germania, dar s-a refuzat acest drept Uniunii Sovietice“³.

Lămurindu-se toate problemele preliminare, la 2 august 1920 s-au întrunit la Paris, în același palat unde se ținuse conferința din 1856, reprezentanții Belgiei, Franței, Angliei, Greciei, Italiei, României, regatului sirbo-croat-sloven, Cehoslovaciei, precum și reprezentanții țărilor învinse Germania, Austria, Ungaria și Bulgaria.

Se poate vedea dintr-un început că Anglia și Franța, prevăzînd contradicțiile de neînălțurat dintre riverani și neriverani, și-au asigurat prin compoziția conferinței o majoritate certă: 5 state neriverane contra 3 state riverane, fiindcă celelalte state riverane fiind reprezentanții unor țări învinse, n-aveau dreptul de vot.

¹ M. V. Pocigaeva, op. cit., p. 32.

² Ibidem, p. 33.

³ A. I. Vișinski, Discursul ținut la conferința de la Belgrad în ziua de 31 iunie 1948. «Scînteia», 3 august 1948.

România a fost reprezentată de Toma Stelian și de următorii experți: C. Contzescu și Gh. Popescu. Primul expert era ministrul plenipotențiar, al doilea era inginer inspector general, director al serviciului hidraulic.

Albert Legrand, șeful delegației franceze, a fost ales președinte al conferinței, iar Toma Stelian a fost ales vicepreședinte.

Președintele, în cuvântul său de deschidere, a arătat care este scopul conferinței: „de a veghea ca această mare cale fluvială europeană, care trebuie într-o zi să unească Marea Nordului cu Marea Neagră, să rămână deschisă tuturor vapoarelor, indiferent de pavilion, să creeze o administrație inteligentă în care statele riverane vor vedea o colaborare și nu o servitute și să traseze sarcinile mari generale ale acestei administrații”¹.

Președintele, pentru „a ușura” lucrările, a prezentat delegaților un proiect care să servească ca bază de discuție.

Despre acest proiect spune Gh. Popescu următoarele: „Bucuria noastră a fost de scurtă durată, ni s-a distribuit un proiect de statul care a obligat delegația României — care venise la Paris pentru a reglementa libertatea, egalitatea și respectul drepturilor statelor riverane și nu pentru a consacra aservirea acestor țări — să declare că nu mai poate participa la conferință dacă bazele proiectului nu vor fi modificate”².

Proiectul prezentat, a arătat Toma Stelian, în loc să reglementeze libertatea navigației, a reglementat aservirea statelor riverane. Astfel, proiectul francez prevedea dreptul comisiei internaționale:

să hotărască și să execute lucrări prin proprii săi agenți, nu numai în canalul navigabil, dar chiar în apele teritoriale și în porturile riveranilor fără să ceară măcar asentimentul acestora, să legisfeze regulamente de navigație, care vor fi puse în aplicare de agenții comisiei și pe teritoriul riveranilor și că poate declara port liber și zonă liberă oricare din porturile dunarene fără să se ceară în prealabil asentimentul statului interesat³.

Față de surprinderea și opoziția netă a riveranilor, statele imperia- liste au socotit mai „diplomatic” să propună o bază mai largă de discuții.

Și astfel, pe lângă un nou proiect francez, au mai fost depuse proiectele regatului sârbo-croat-sloven, ale Ungariei și României.

Este interesant de asemenea de știut starea de spirit a delegației României la această conferință. Acest lucru îl aflăm dintr-o scrisoare a lui Toma Stelian către redacția ziarului „Izbinda”, unde președintele delegației României explică poziția sa la această conferință. Din cele spuse de Toma Stelian reiese că sub presiunea proiectului francez, a găsit o ieșire cerind ca, dat fiind art. 353 al tratatului de la Versailles, care prevedea o singură cale fluvială Rin-Dunăre, să existe din momentul în care acest lucru va fi realizat, un singur regim uniform pentru cele două

¹ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. I, Paris, 1921, p. 5.

² Gh. Popescu, op. cit. p. 25 și Dr. P. Manolescu, Istoricul reglementării navigației pe Dunăre, București, 1941, p. 28.

³ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. I, Paris, 1921, p. 35.

fluvii. „Știam — explică Toma Stelian — că în comisiunea care va întocmi regimul Rinului se găsesc riverani care-și vor apăra cu cerbicie suveranitatea teritorială și peste care statele mari nu vor putea trece“¹.

Aci stătea toată speranța delegației României, în intransigența riveranilor de la Rin, fiindcă, în ceea ce privește intransigența noastră, Toma Stelian ne mărturisește dintr-un început că era foarte slabă. Aceasta propunere a delegației române urma să fie înscrisă în preambulul protocolului, dar Toma Stelian spunea că era lesne de înțeles ce proteste a stîrnit în conferință propunerea lui ca reprezentant al acelor care credeau că internaționalizarea Dunării înseamnă ca ea să aparțină tuturor, alături de riverani².

Manevra diplomatică a lui Toma Stelian n-a reușit. Propunerea lui n-a fost admisă în preambul și nici nu și-a găsit loc într-alta parte în Convenție.

Întreaga desfășurare a conferinței a fost o luptă între riverani și neriverani, care s-a încheiat cu capitularea riveranilor.

Convenția a stabilit în primul rînd internaționalizarea Dunării pe cursul ei navigabil de la Ulm pînă la Marea Neagră și pe întreaga rețea fluvială declarată și ea internațională. În această rețea erau cuprinse :

Morava și Thaya, unde ele constituie frontiera între Austria și Cehoslovacia.

Drava, de la Barci,
Tisa, de la gura Someșului,
Mureșul, de la Arad,

precum și canalele laterale care leagă sau dublează secțiunile navigabile ale acestei rețele.

Prin acest regim internațional, statele neriverane au căpătat privilegii pe un spațiu imens al teritoriului fluvial în dauna suveranității țărilor riverane. Pe această parte a fluviului, navigația era liberă și nu se putea face nici o distincție între riverani și neriverani; riveranii nu puteau să-și acorde nici o favoare în apele sau în porturile teritoriale, care să nu fie de îndată acordată și oricărei alte puteri.

Statele riverane au încercat să protesteze, arătînd situația grea în care se vor găsi față de puterile cu o puternică flotă. Dar Franța și Anglia, în apărarea „marelui principiu al libertății de navigație pe fluviile internaționale“, au respins încercările tinide ale delegațiilor române și ale altor state de a limita intrucitva pătrunderea nestinjenită pe Dunărea a marilor puteri imperialiste.

În continuare, statutul prevede împărțirea Dunării în două părți: Dunărea fluvială, de la Ulm pînă la Brăila, și Dunărea maritimă, de la Brăila la Marea Neagră.

Prin crearea noii comisii, Comisia Internațională a Dunării (C.I.D.), puterile occidentale controlau de acum înainte Dunărea superioară și mijlocie, privilegiile pe care înainte de război aceste puteri nu le aveau.

¹ Toma Stelian, « Izbînda », 1 aprilie 1921.

² Ibidem.

Comisia Europeană a Dunării (C.E.D.) a fost înființată prin tratatul de la Paris din 1856, art. XVI, pentru o perioadă de doi ani, dar, datorită intereselor marilor puteri la gurile Dunării, această comisie și-a văzut prelungit mandatul său timp de 90 de ani. C.I.D. (Comisia riverana), a luat ființă prin tratatul de pace de la Paris din 1856, ca o comisie permanentă, dar datorită opoziției Austro-Ungariei, n-a putut lua ființă decît în 1921 prin statutul definitiv al Dunării.

Reînființarea C.E.D. provoacă o vie opoziție a delegației romîne. C.E.D. a provocat în literatura romînă de specialitate vii critici și reprezentanții burghezo-moșierimii sperau că cel puțin în acest punct vor obține satisfacție.

Păreră ca C.E.D. reprezenta o instituție depășită era unanim împărtășită și o găsim exprimată în discursuri, conferințe și lucrări de specialitate. Eugen Botez duce o veritabilă campanie împotriva C.E.D.¹ Gr. Antipa găsește în perioada aceea ca în noua situație politică a Europei, Comisia Europeană cu puterea și atribuțiile ce le avea nu mai are rost².

La conferință, atît statele riverane cît și cele neriverane au depus mari insistențe pentru a face parte din C.E.D.

Acest lucru a prilejuit delegației romîne să ceară delegațiilor acestor state să se alăture eforturilor delegației romîne pentru a cere desființarea C.E.D., rămînînd pe întreaga Dunăre navigabilă o singură comisie (C.I.D.).

Delegația romînă încearcă fără prea multă convingere prin această propunere să îndepărteze monopolul asupra controlului navigației la gurile Dunării pe care C.E.D. îl oferea puterilor imperialiste. În C.I.D. situația într-o oarecare măsură era deosebită, imperialiștii anglo-francezi, cu toată grija lor de a deține toate funcțiile de comandă, nu aveau aceeași situație ca în C.E.D., unde propriu-zis nu erau decît ei, prezența Romîniei fiind formală. Romînia încerca să pună capăt de asemenea unei situații înjositoare, de încălcare grosolană a suveranității naționale, C.E.D. fiind un adevărat stat în stat. Dar delegații Franței, Angliei, și Italiei n-au ținut de loc să facă această plăcere delegației Romîniei și au reușit să împună punctul lor de vedere păstrînd două comisii, una independentă de alta și avînd la bază principii diferite.

Statutul Dunării a ținut seama, „dacă așa ceva se poate închipui“, exclamă uluit Gh. Popescu, de principiile care reglementează regimul fluviilor internaționale, așa cum a fost stabilit prin convenția de la Barcelona din 1920, numai pentru porțiunea Ulm—Brăila, în rest aplicîndu-se alte principii³.

Imperialiștii occidentali argumentează însă în lucrările lor că dacă această comisie (C.E.D.) și-a văzut mereu prelungit mandatul este că era necesar și dacă puterile i-au fost mereu crescute este fiindcă toată puterea acestei comisii a fost îndreptată către un singur țel, salvarea intereselor

¹ Eugen Botez, *La Commission Européenne du Danube et sa solution*, Galați, 1920, p. 45.

² Gr. Antipa, *Chestiunea Dunării, în lucrarea Politica externă a Romîniei*, București, 1924, p. 140.

³ Gh. Popescu, *Le problème des embouchures du Danube et son influence sur l'économie générale de la Roumanie*, www.dacoromanica.ro

navigației pentru satisfacerea tuturor. În nici un caz, susțineau ei, nu poate fi vorba de o încălcare a suveranității statului român, deoarece independența comisiei dunărene a luat naștere în același timp cu independența teritorială a statului român și că, în consecință, poate fi vorba cel mult de o împărțire în ceea ce privește navigația pe Dunărea de jos între stat și comisie¹.

Aceasta nu era însă și părerea riveranilor care comparau Comisia Europeană cu un stat suzeran ai cărui vasali sînt statele riverane².

În fața pozițiilor intransigente a puterilor imperialiste, delegația romină, după ce afirmă că Comisia Europeană este o anomalie din punct de vedere al principiilor de drept internațional, capitulează declarînd, referindu-se la C.E.D. că „România o îndură dar nu o acceptă”³.

Conform art. 4, C.E.D. a fost alcătuită în mod provizoriu din reprezentanții Franței, Angliei, Italiei și Romîniei.

Statutul prevedea că poate fi admis în C.E.D. orice stat european care va justifica interese comerciale suficiente la gurile Dunării, cu condiția ca hotărîrea de primire în C.E.D. să întrunească unanimitatea statelor pînă atunci reprezentate în comisie. Președintele conferinței, Legrand, a declarat cu această ocazie „că ar fi o insultă adusă puterilor reprezentate în C.E.D. de a le crede capabile să închidă ușa candidaților care ar avea interese serioase”⁴. Or, un astfel de caz nu s-a întîmplat așa că această comisie „provizorie” a continuat să funcționeze la Galați neschimbată pînă în anul 1939. Practic, aceasta însemna ca Anglia, Franța și Italia erau stăpîne la gurile Dunării, iar România participa în această comisie numai formal.

Cea de a doua comisie înființată, Comisia Internațională Dunăreană, era compusă „din 2 reprezentanți ai statelor germane riverane, un reprezentant al fiecăruia din celelalte state riverane și un reprezentant al fiecăruia din statele neriverane reprezentate în Comisia Europeană a Dunării sau care ar putea fi reprezentate în viitor”⁵.

Sediul ei, după lungi discuții, a fost fixat pentru o primă perioadă de 5 ani la Bratislava și acestei comisii i s-a acordat privilegiul de extraterritorialitate, iar delegații ei se bucurau de imunitate diplomatică. C.I.D. are dreptul de a arbora pe bastimente și imobilele sale pavilionul său. Funcția de președinte al comisiei este exercitată pentru o perioadă de 6 luni de fiecare delegație, conform unei ordini alfabetică a statelor reprezentate, iar hotărîrile sale sînt luate cu majoritatea de două treimi a membrilor prezenți.

Prin acest statut s-a acordat de asemenea C.I.D.-ului dreptul de a stabili programul general al marilor lucrări pe Dunăre. Această chestie a pricinuit din nou o violență și îndelungată discuție. Statele imperialiste au vrut în prima formulare ca planul lucrărilor să fie hotărît de către comisie prin majoritate de voturi, și că hotărîrea luată să fie impusă țărilor rive-

¹ Carlo Rosseti, *Danube — Dictionnaire Diplomatique*, Paris, p. 647.

² V. M. Radovanovici, *Le Danube et l'application du principe de la liberté de navigation fluviale*, Geneva, 1925, p. 230.

³ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. I, Paris, 1921, p. 119.

⁴ Ibidem, tom. II, p. 567.

⁵ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. I, p. 162.

rane chiar dacă acestea o socot potrivnică intereselor lor economice și se opun. Statele riverane s-au împotrivit acordării unor puteri atât de uriașe C.I.D.-ului, de aceea statele imperialiste au dat intrucitva înapoi, după ce domnul John Baldwin, delegatul britanic, a protestat față de atitudinea țărilor riverane arătând că interesul general trebuie să preocupe în primul rând pe delegații țărilor prezente la această conferință și nu, chipurile, interesul îngust al patriei lor¹.

În formularea definitivă, planurile lucrărilor erau prezentate de fiecare riveran în parte, iar comisia avea dreptul de a aproba sau nu aceste lucrări și de a le modifica. Iar când un stat nu putea să execute anumite lucrări, ele erau executate de comisie, statul respectiv fiind obligat să acorde toate înlesnirile necesare, iar cheltuielile comisiei se acopereau prin taxe asupra navigației. Această prevedere permitea comisiei să se amestece în viața internă a statelor riverane².

Chestiunea taxelor a prilejuit de asemenea vii discuții între riverani și neriverani și între puterile imperialiste.

Formularea inițială cum că: cheltuielile lucrărilor de întreținere revin statelor riverane a provocat opoziția riveranilor. Astfel, reprezentantul Iugoslaviei arăta că acceptând acest principiu ar însemna că unele state care n-au flote comerciale să contribuie la întreținerea navigabilității unui fluviu care nu le folosește. După ce delegații Angliei, Franței, Greciei, Belgiei au susținut prin diverse argumente care urmăreau în general să demonstreze că este în interesul riveranilor ca numai ei să acopere cheltuielile de întreținere ale fluviului, așa cum de altminteri se făcuse și pînă atunci, a luat cuvîntul Constantin Contzescu, delegatul Romîniei, care arăta că cu o singură excepție, statele neriverane vor cu orice preț să impună statelor riverane toate sacrificiile rezervîndu-le lor toate avantajele. Pentru a remedia această situație, delegatul romîn propunea ca ori de cite ori statele riverane nu-și vor putea acoperi pe cale de taxe cheltuielile lor, acel excedent al cheltuielilor, cerut de ei, să fie acoperit de neriverani. În acest fel, conchidea delegatul romîn, țările riverane nu vor avea numai sarcini și neriveranii numai beneficii³. Propunerea delegatului romîn nici n-a fost luată în discuție, marile puteri imperialiste socotind-o probabil profund neserioasă.

În tot timpul acestei conferințe între puterile imperialiste se accentuează tot mai mult o contradicție. Este vorba de poziția deosebită pe care o ia Italia.

Delegatul italian arăta că după părerea lui nu este just să se facă afirmația că statele riverane profită mai mult de pe urma fluviului, și că de asemenea cheltuielile de întreținere a navigației nu trebuie făcute numai pe spinarea riveranilor și în consecință trebuie stabilite taxe cît mai juste pentru toată lumea. Același lucru va susține delegatul italian cînd va fi vorba de cheltuielile de întreținere a C.I.D. Chel-

¹ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. II, p. 502.

² M. V. Pocigaeva, op. cit., p. 39.

³ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. II, p. 664.

tuielile, după părerea sa, nu trebuie suportate de statele participante ci trebuie acoperite pe cale de taxe asupra navigației.

Delegatul englez a răspuns violent delegatului italian că în toate comisiile internaționale, cheltuielile de administrație sînt suportate de țările membre ale acestor comisii. Și dacă un stat găsește că această sarcină este prea grea, există un mijloc de a scăpa, și încă foarte ușor, acela de a se retrage¹. Dar delegatul italian pînă la urmă nu a fost sprijinit nici de țările riverane, care au combătut pe așa-zisul lor "prieten", arătînd că sistemul de taxe propus de delegatul italian ar duce la o scumpire excesivă a mărfurilor și că ar fi una din cele mai serioase piedici în navigația dunăreană.

Această poziție a Italiei o vom regăsi ori de cîte ori va fi prilejul de a introduce o clauză care ar duce la îngreunarea navigației pe Dunăre. Această atitudine a Italiei se datora, după părerea mea, interesului restrîns față de comerțul pe Dunăre și dorințelor ei de a atrage comerțul Europei Centrale la Triest.

În legătură cu taxele vamale a izbucnit un conflict în care reprezentanții Romîniei și Angliei au susținut îndeosebi discuția.

Delegatul britanic a propus ca taxele vamale pe Dunăre să nu fie mai ridicate decît cele terestre². Romînia s-a împotrivit acestui amendament, arătînd că un stat riveran trebuie să păstreze libertatea de a face politica comercială care convine intereselor sale, dînd toate asigurările că această politică nu va aduce nici un obstacol la libertatea de navigație. În jurul acestei discuții vedem o nouă regrupare a țărilor participante la conferință. Astfel, țările neriverane, dar și Germania, Austria, Cehoslovacia, se aliază punctului de vedere britanic. Potrivnice nu rămîn decît Iugoslavia și Romînia. Este vorba de interesul țărilor industriale în pătrunderea mărfurilor lor în țările cu o industrie slab dezvoltată. Delegatul romîn insistă asupra faptului că el ține să-și rezerve posibilitatea de a se apăra împotriva unei concurențe nelociale făcute de o marfa străină înportată pe cale fluvială la adăpostul unui principiu nejust înscris în statut³. Propunerea britanică, pusă la vot, obține o largă majoritate, și delegatul romîn nu-i rămîne decît să protesteze.

Delegația franceză a propus un articol prin care se prevedea neutralizarea Dunării; acest punct a fost călduros sprijinit de delegatul Angliei. Prin acest articol se cerea ca nici un vas de război să nu aibă acces pe Dunăre⁴. Această prevedere, care era de fapt o dezarmare forțată pe care statele neriverane o impuneau statelor riverane, era prezentată ca un ideal, țările riverane avînd prilejul să dea lumii întregi un exemplu de dezarmare⁵. Această prevedere era arătată în primul rînd ca o favoare lăcută statelor riverane, care astfel, nemai fiind nevoite să întrețină o flotă de război, vor realiza mari economii⁶.

¹ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. II, p. 706.

² Ibidem, p. 713.

³ Ibidem, p. 735.

⁴ Ibidem, tom. I, p. 224.

⁵ Ibidem, p. 225.

⁶ Ibidem.

Delegațiile engleza, franceză și italiană atrag atenția riveranilor că dacă nu vor accepta neutralizarea Dunării ei își vor rezerva dreptul absolut de a avea pe Dunăre o flotă de război¹. Punerea în aplicare a acestei amenințări, după cum reiese din declarațiile delegatului iugoslav, arata pe deplin identitatea de procedee ale imperialiștilor în general. Dcoarce această prevedere, cerută de imperialiștii francezi, englezi și italieni, corespunde pe deplin cu prevederea imperialiștilor germani, care, prin art. 26 al tratatului de la București din 17 mai 1918, impuseseră și ei ca flota lor de război să circule pe toată Dunărea².

Delegația romină s-a folosit de două argumente pentru a combate această propunere. Primul argument, care va deveni clasic pentru reprezentanții Romîniei burghezo-moșieresti, a fost acela de a înfățișa conferinței poziția de avantpost a Romîniei în lupta împotriva comunismului și pericolul în care ea, chipurile, s-ar afla față de o eventuală agresiune sovietică.

În sprijinirea acestei teze, Toma Stelian nu ezită să născocească o poveste dintre cele mai fantastice, precum că într-o dimineată, nu mai puțin de 12 contratorpiloare sovietice au apărut în fața portului Galați, și că numai după multe negocieri și explicații cele 12 contratorpiloare, care nu se știe de ce veniseră, s-au reîntors, și bieții locuitori ai orașului Galați au putut din nou să respire³. Aceasta arată deci după părerea lui Toma Stelian, necesitatea de a avea o flotă puternică, și, dovadă că lucrurile stau așa, este că „alții mai competenți decît noi” — îi atrage atenția Toma Stelian lui John Baldwin — au apreciat just pericolul în care se găsește România, fiindcă tocmai Anglia este aceea care ne-a vindut nave de război pentru apărarea Dunării: „fiindcă ori și cit nimeni nu poate presupune că după ce Anglia ni le-a vindut, tot ea să ne spuie că n-avem dreptul să le utilizăm”⁴. Argumentele lui Toma Stelian, sprijinite și de ceilalți riverani, fac ca propunerea franceză să fie retrasă, iar această chestiune, pînă la urmă, să nu fie reglementată în nici un fel în statul.

Statele imperialiste au impus riveranilor ca porturile să fie puse la dispoziția oricărei puteri în condiții de deplină egalitate. Statul riveran nu-și putea asigura nici un avantaj în propriul său port nici chiar atunci cînd în mod excepțional interesele vitale ale statului o cer⁵. În opoziția lor, riveranii arătau că se încearcă să se impună statelor riverane un regim al porturilor conceput numai în interesul statelor neriverane. Punctul de vedere al riveranilor n-a triumfat nici în acest caz. Nu s-a admis derogări de la principiul egalității decît în cazuri foarte grave și C.I.D. trebuia să controleze temeinicia unor astfel de cazuri.

Pînă la convenția de la Paris din 1921, statele neriverane nu se bucurau de dreptul cabotajului mic pe Dunăre. Ele însă au reușit de data aceasta să includă un articol prin care să le fie admis cabotajul cu con-

¹ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. I, p. 224.

² Ibidem, p. 227.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, tom. II, p. 810.

diția ca el să se facă cu acordul statului riveran interesat. Este de altminteri totuși cea mai mare concesie făcută statelor riverane. Aceasta concesie a apărut într-o propunere britanică. Dar în momentul când delegatul belgian a propus o formulare care restringea acest drept al statelor riverane, delegatul britanic s-a raliat imediat propunerii belgiene. Cele două propuneri fiind puse la vot, delegatul englez a avut surpriza neplăcută de a-și vedea propunerea acceptată cu toate că el însuși votase împotriva ei¹.

În statut se reglementează problema personalului care va lucra în cadrul C.I.D. Toate funcțiile de conducere sînt accesibile neriveranilor, riveranii fiind excluși de la cele mai importante, cum ar fi funcția de șef al secretariatului sau șeful serviciului navigației, iar șeful serviciului telinic putea fi ales dintre riverani dacă obținea unanimitatea voturilor, iar dacă era neriveran, candidatura lui putea fi acceptată chiar dacă întrunea numai majoritatea de voturi. Egalitatea nu exista decît pentru postul de șef al serviciului contabilității, unde putea fi ales un riveran sau un neriveran. Conform acestui articol, riveranii puteau nici să nu facă parte din conducerea C.I.D. Și, cu toate acestea, și această formulare fusese smulsă după îndelungate discuții puterilor imperialiste. Germania, în mod deosebit, luptase pentru ca riveranii să nu fie excluși definitiv din toate funcțiile de conducere. Delegația romină, care la început luptase și ea, către sfîrșit capitulează, arătînd că este mai bine ca *toate* funcțiile malte să fie ocupate de neriverani, care, chipurile, nu pot fi bănuți de rea credință².

Statele imperialiste au asigurat o putere deosebită C.I.D.-ului, care era forul competent pentru rezolvarea oricăror litigii de interpretare și de aplicare a prezentei convenții. Funcțiile principale fiind deținute de puterile imperialiste, însemna că în practică statele riverane aveau foarte puține șanse de cîștig la rezolvarea unor litigii în care s-ar opune puterilor neriverane. E drept că în acest articol se prevedea calea de apel la Societatea Națiunilor pentru statul care se credea nedreptățit, dar acolo posturile de comandă erau deținute de aceleași puteri³.

Una din cele mai importante probleme din statut, problema Porților de Fier, n-a putut fi reglementată decît după lungi și anevoioase discuții, deoarece țările imperialiste doreau să facă o nouă comisie internațională în care ele să aibă cuvîntul hotărîtor. Domnul Baldwin declară cu mult cinism că nu poate admite ca pe un sector atît de important cum ar fi Porțile de Fier, *coriveranii să facă ce vor fără nici un control*, și delegatul Angliei arată în continuare că prezența țărilor neriverane atît în C.I.D. cît și în Comisia Porților de Fier are cu totul alt caracter decît al riveranilor și unii nu-i pot înlocui pe ceilalți. E adevărat că delegații neriverani reprezintă interesele țărilor lor, acest lucru este incontestabil, dar ei reprezintă mai ales ceva mai mult, ei reprezintă acea idee a internaționalizării, ei sînt cei care sînt chemați să vegheze la menținerea efectivă a internaționalizării fluvjului, ei sînt cei care conciliază interesele

¹ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. II, p. 917.

² Ibidem, tom. II, p. 938.

³ M. V. Pocigaeva, op. cit. p. 401.

divergente dintre riverani, care, fara ei, subliniaza angelic dl. J. Baldwin, ar putea degenera în lupte crâncene și care ar pune în pericol însași ideea internaționalizării Dunării. Interesele mai mici ale neriveranilor în problemele dunarene, spune dl. Baldwin cu modestie, le dau posibilitatea să joace acest rol de moderator imparțial și să salveze astfel principiul internaționalizării¹, sau, cu alte cuvinte, interesele imperialiștilor neriverani la Dunăre.

În problemele Porților de Fier, este de remarcat de asemenea lupta Puterilor Centrale, care încearcă să-și mențină întrucâtva pozițiile lor la Porțile de Fier, încercînd să justifice aceasta prin marile lucrări făcute deja în această regiune a fluviului, deci printr-o experiență mare care n-ar trebui irosită. Delegația germană merge pînă acolo încît afirmă că s-ar comite o gravă nedreptate dacă s-ar exclude unele state riverane cu mare experiență în administrația Porților de Fier. Acest lucru prilejuiește delegației romine să-i reamintească delegatului german Zeeliger tratatul de pace de la București din mai 1918, ca să înțeleagă în mod just adevăratul sens al cuvîntului nedreptate², și în sfîrșit poziția celor două state riverane, care, în discursuri lungi și pline de referiri la o serie de convenții și tratate, încercau să dovedească și mai ales să convinga pe ceilalți membri ai conferinței asupra drepturilor lor de a se ocupa și de a reglementa singuri administrația Porților de Fier, accentuînd că internaționalizarea fluviului nu poate și nu trebuie să însemne exproprierea riveranilor³.

Președintele conferinței, Legrand, în fața acestei situații, a propus o nouă soluție care dădea administrația Porților de Fier tot în mina neriveranilor. Propunerea președintelui a fost de a nu se mai face o comisie specială a Porților de Fier, administrarea acestei regiuni trebuia făcută de C.I.D. cu ajutorul unei comisii tehnice și a unei comisii administrative cu sediul la Orșova. Această propunere, puternic sprijinită de celelalte țări neriverane, a reușit să „convingă” pe reprezentanții Iugoslaviei și Romîniei.

Este de notat că, înainte de a se încheia dezbaterile conferinței de la Paris, la cererea Biroului Internațional al Muncii, fusese introdusă o clauză în convenție prin care se spunea că prezenta convenție va putea, în înțelegere cu Biroul Internațional al Muncii, să reglementeze condițiile de lucru ale personalului angajat la navigație pe întreaga rețea a fluviului⁴.

Trbuie precizat aici ca Biroul Internațional al Muncii de pe lîngă Societatea Națiunilor era condus de cunoscutul socialist de dreapta Albert Thomas, și că intervențiile acestui organ au fost întotdeauna minime și nu au stingherit niciodată pe patroni.

Dar, cu toate aceste garanții, președintele delegației romine, Const. Contzescu, ca un demn reprezentant al Romîniei burghezo-moșierești,

¹ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. II, p. 1011.

² Ibidem, p. 1113.

³ Ibidem, tom. I, p. 359.

⁴ Ibidem, tom. II, p. 1030.

cere neapărat suprimarea acestei prevederi. Deoarece situația actuală, cu totul nesigură, urmare fatală a războiului, n-ar permite, fără să nu ne temem, de a introduce în Statutul Dunării angajamente sau chiar dorinți pe care diferitele sindicate sau corporații, în continuă efervescență, să le folosească ca mijloc de presiune contra guvernului sau a patronului¹.

Această intervenție ne dovedește teama mare pe care o avea burghezia și moșierimea română față de lupta organizată a clasei muncitoare, teama față de influență, nu a „urmărilor războiului“, cum spune Contzescu, ci a Revoluției din Octombrie, care, în anii 1920—1921, era deosebit de mare la noi în țară. Intervenția lui Contzescu este înțeleasă și delegatul englez Baldwin, deși „regreta“ ca acest aliniat nu poate fi menținut, declară că el înțelege că condițiile de lucru din țările dunarene sînt diferite față de cele din Occident și este de acord cu retragerea acestei propuneri². Acest aliniat a fost șters cu aprobarea unanimității a delegaților prezenți.

Acestui statut „definitiv“ al Dunării, care reprezintă capitularea reprezentanților burghezo-moșierimii din țara noastră în fața intereselor lacome ale imperialiștilor apuseni, C. Contzescu înțelege, în cuvîntul său de încheiere, să-i ridice un imn demagogic. „Istoria Dunării — spune Contzescu — se va îmbogăți în curînd cu o nouă pagină, cea mai completă, cea mai justă, cea mai generoasă pe care literatura acestui mare fluviu a înregistrat-o vreodată“³.

Acest punct de vedere este însușit de conducătorii politici ai guvernelor: Averescu, Take Ionescu și Brătianu din anii 1920—1921, care au organizat un entuziasm demagogic în parlament și în presă cu ocazia încheierii lucrărilor de la Paris.

Astfel, Take Ionescu anunța în Camera: „Am plăcerea să anunț că Statutul definitiv al Dunării s-a iscalit, ca toate cerințele României au fost admise“⁴, iar mai târziu, I. G. Duca afirma la expunerea de motive a legii pentru ratificarea statutului definitiv al Dunării: „avem marea mulțumire sufletească de a constata că Statutul Dunării, izvorînd din deliberările conferinței de la Paris, și pe care îl supunem astăzi ratificării Corpurilor Legiuitoare, reprezintă izbînda întreaga a punctului de vedere tradițional și al revendicărilor românești“⁵. E bine de amintit aici că din proiectul de statut al delegației române, înaintat la începutul conferinței, nici una din cerințele României nu și-a văzut realizarea în „Statutul definitiv“.

Camera va ratifica în unanimitate acest statut, iar Senatul cu majoritate de voturi 94 contra 1.

¹ Conférence internationale pour l'établissement du statut définitif du Danube, tom. II, p. 1032.

² Ibidem, p. 1033.

³ Ibidem, p. 1247.

⁴ Discursul ministrului de externe Take Ionescu, în „Universul“, 11 iulie 1921.

⁵ „Monitorul oficial“, Dezbaterile parlamentare, 29, aprilie 1922, p. 312.

Acestei atitudini a conducătorilor politici îi corespunde atitudinea oamenilor de știință, a specialiștilor în problema Dunării, care n-au voit să ia în seama documentele conferinței de la Paris, cu toate că ele demonstau poziția acaparatoare a marilor puteri imperialiste și au preferat să îndeparteze textul Statutului definitiv al Dunării, prezentându-l la rândul lor ca o victorie a punctului de vedere românesc. E însă greu de înțeles în ce a constatat aceasta victorie. Unul dintre principalii teoreticieni în problema Dunării, N. Dașcovici afirma că pentru România situația cea mai convenabilă este ca în problema Dunării să se găsească cointeresate cât mai multe puteri imperialiste, căci din ceartă lor, din conflictul lor de interese, România va fi cea care va câștiga¹.

Niculaie Dașcovici era probabil influențat în această teorie de învățămintele pacii de la Buftea, unde Germania rămasă singură la Dunăre transformase bazinul dunărean într-un pașalic nemțesc. Niculaie Dașcovici credea că de data aceasta fiind mai multe puteri imperialiste care să stăpânească Dunărea, contrazicerile adânci dintre ele, vor împiedica pe ori care din marile puteri de-a putea ajunge la situația pe care și-o creiașe prin tratat Germania în 1918. Tocmai dezbaterile Statutului definitiv al Dunării dovedesc cu prisosință cât de ireală era această părere. Dacă dezbaterile de la Paris dovedeau o serie de contradicții între marile puteri în ceea ce privește acapararea Dunării din punct de vedere politic și economic, în schimb concluzia acestor dezbateri, Statutul definitiv al Dunării, oglindea înțelegerea, acordul, pe care-l realizase până la urmă marile puteri imperialiste între ele. Și ca prin acest acord, acceptat, laudat și „explicat” de reprezentanții burgheziei române îi era aplicat României de către marile ei „prietene și aliate” Franța, Anglia și Italia, un Statut înrobitor.

Istoriografia burgheză a salutat în general Statutul definitiv al Dunării și singurele răbufneli care au avut loc au fost mai ales în problema Comisiunii Europene a Dunării.

Cel care a dus însă lupta într-un mod mai consecvent pentru suprimarea Comisiunii Europene a Dunării a fost N. Titulescu, care așa cum arăta N. Dașcovici, „formula cu talentul lui metăgăduit, motivele de mîndrie și de demnitate națională, care întăreau România în hotărîrea ei neclintită de a dobîndi în sfîrșit desființarea acestui organism internațional de control². Impotriva lui N. Titulescu care a fost calificat pe acest motiv drept antipatriot, s-au ridicat printre alții și profesorul și cunoscutul fascist Gh. Brătianu.

Printre teoreticienii care acceptau integral Statutul definitiv al Dunării și care, ca N. Dașcovici, speculau pe conflictul dintre marile puteri imperialiste la Dunăre, se poate urmări în decursul vremii o atitudine în general confuză. Așa bunăoară, N. Dașcovici în 1937, într-o lucrare³.

¹ N. Dașcovici, Pacea la gurile Dunării, în « Argus », 15 martie 1929.

² N. Dașcovici, Regimul Dunării și al strămtorilor în ultimele două decenii, Iași, 1943, p. 53.

³ N. Dașcovici, Marea www.dacoromanica.ro, Iași, 1937, p. 229.

protestează în fața cerințelor „nejustificate“ ale Turciei care ceruse un loc în Comisia Europeană a Dunării, dar tot N. Dașcovici în 1943, într-o altă lucrare a d-sale, găsește de data aceasta ca Turcia ar trebui reapărat să recurgă la argumentarea neașteptată ca acest fapt, „acceptarea Turciei“, se impunea pe baza „raporturilor de vechie și tradițională prietenie romino-turcă (!!!) pe care le-am moștenit dintr-un trecut îndepărtat“¹ (sic).

Concluzia care se degajă din felul în care specialiștii burghezi au pus problema Statutului Dunării, este că ei au încercat să justifice acest Statut cu toate condițiile sale înrobitoare. Unii dintre ei, cum au fost N. Tiiulescu, Grigore Antipa și alții, acceptau Statutul definitiv al Dunării cu unele rezerve, cum ar fi bunăoară problema C.E.D. Alții, printre care N. Dașcovici, socoteau dimpotrivă, așa cum am arătat, ca cu cât sînt mai multe puteri imperialiste care să se ocupe de problema reglementării navigației pe Dunare, cu atîta, chipurile, situația Romîniei ar fi mai bună.

Ceea ce însă n-au văzut, n-au înțeles specialiștii burghezi este importantul rol pe care trebuia să-l joace Uniunea Sovietică în problema Dunării.

Punctul de vedere al guvernului sovietic în această chestiune reiese dintr-o foarte interesantă și importantă conversație între Grigore Gafencu, pe atunci ministru al Afacerilor Externe, și ambasadorul Uniunii Sovietice la București. Reprezentantul Uniunii Sovietice întreba pe Gr. Gafencu, exprimîndu-și toată mirarea, cum se face că România poate răbda Comisiunea Europeană a Dunării... și în decursul acestei conversații reprezentantul sovietic a arătat în mod clar ministrului român că dacă ar fi nevoie, Uniunea Sovietică ar sprijini cu căldura o acțiune de desființare a C.E.D.² Dar aceasta nu era și intenția guvernărilor fasciste din țara noastră, care s-au ferit să dea curs acestui sfat, sfat care corespundea însă pe deplin intereselor poporului român. Clica fascistă de la guvern a preferat în schimb sfatul anglo-francezilor, singurii care hotărârau în ceea ce privește C.E.D., să primească cu entuziasm Germania nazistă între puterile cu cuvînt hotărîtor în problemele de la gurile Dunării.

Teoreticienii burghezi n-au putut să înțeleagă ca dintre toate marile puteri numai Uniunea Sovietică putea să liie alături de noi în problema desființării Comisiunii Europene a Dunării. Desființarea acestui organism parazitar care încălca grav suveranitatea țării noastre, corespundea pe deplin cu linia de conduită a politicii externe a Uniunii Sovietice care lupta atunci ca și astăzi pentru respectarea suveranității naționale a tuturor statelor.

¹ N. Dașcovici, Regimul Dunării și al strîmtorilor în ultimele două decenii, Iași, 1943, p. 62.

² Ibidem, 1943, p. 61.

România, ca de altminteri toate statele din bazinul dunarean, au fost asaltate de capital englez, american și francez, aservind aceste țări imperialismului apuseni. Aceasta cotropire se face cu concursul larg al burghezo-moșierimii din țara noastră care nu numai că deschide porțile capitalului străin dar îl solicita. Așa de pilda, V. Brătianu, care vorbind de greutățile pe care reprezentanții imperialismului le fac navigației pe Dunare, arată ca nu poate fi vorba decît de o greșeală momentană, o orbire a propriilor lor interese¹, iar ca dezvoltare economică viitoare, Brătianu propunea stabilirea unor legături cit mai strinse cu aceste state².

Ce au reprezentat aceste „legături cit mai strinse“, aflăm dintr-o serie de lucrări și articole aparute în anii ce au urmat ratificării Statutului definitiv al Dunării. Astfel, din scrierile lui Gr. Antipa³, Gr. Vasilescu⁴ comandorul M. Teodorescu Angelo⁵ și îndeosebi a arbitrilor americani W. H. Hines⁶ reiese politica imperialismului în acapararea Dunării.

Încă din 1920, englezii înființează la Viena un sindicat „Danube Navigation Company“ cu un capital de 1 200 000 £ care nu era altceva decît o filială a lui „The River Syndicate“. (O creație a băncii Lloyd și a firmelor Rotschild, Schröder, Morgan și Greenfell).

Această companie a cumpărat de la statul austriac toate acțiunile societății „Bayerische Lloyd“ și în 1921 toate acțiunile societății „Süddeutsche Donau-Dampfschiffahrtsgesellschaft“ iar în societatea austriacă „Erste Donau Dampfschiffahrtsgesellschaft“ participă la capital cu 30%, iar pe de altă parte Franța își constituie și ea după război o societate de navigație numită „Société Nationale du Danube“ la Budapesta.

Mai tîrziu la inițiativa englezilor se va forma un cartel pentru centrul Europei, care va cuprinde societățile de navigație austriace, cehoslovace, iugoslave și germane.

Acest cartel, care a monopolizat în cea mai mare măsură navigația pe Dunăre și în care capitalul englez și francez va predomina, a decis sporirea uniformă a tarifului transporturilor de călători și marfuri.

Rezerva cabotajului, cea unică clauză favorabilă din Statutul Dunării, prin care transporturile dintre porturile noastre erau rezervate pavilionului național, după cum arată comandorul Teodorescu, „n-a putut fi respectat din cauza staruitoarelor intervenții diplomatice“.

Și astfel, exploatarea căilor de navigație pe Dunăre s-a transformat în urma primului război mondial într-un monopol al imperialismului

¹ V. Brătianu, *Chestia Dunării*, București, 1920, p. 14.

² V. Brătianu, *Situația economică a României după război*, în «Politica externă a României», 30 martie 1924.

³ Gr. Antipa, *Chestiunea Dunării*.

⁴ Gr. Vasilescu, *Dunărea Internațională și transporturile*, București, 1931.

⁵ M. Teodorescu Angelo, *Navigația dunăreană în «România maritimă și fluvială»*, 1931.

⁶ W. H. Hines, *Rapport relatif sur le Danube*. Geneva, 1925.

anglo-francezi¹. Dar această exploatare a Dunării a pus deseori fața în față interesele divergente ale imperialiștilor francezi și ale celor englezi.

Aceste ciocniri, cu repercusiunile lor pentru România, reies îndeosebi dintr-un interesant articol apărut în revista franceză „Revue des Deux Mondes” în timpul când avea loc la Paris Conferința pentru reglementarea problemei Dunărene.

Autorul acestui articol, René Pinon (unele pasagii au apărut și în presa românească), arată că politica engleză la Dunăre trebuie să corespundă principiului de bază a oricărei politici britanice „British policy is british trade” (Politica britanică este comerțul britanic). Ceea ce va urmări Anglia în porturile Dunărene, ca de altminteri în oricare alt port este să-și asigure dominația politică și să elimine influența oricărei alte mari puteri... Astfel Anglia a crezut că era în interesul ei să paralizeze dezvoltarea oricărei alte mari puteri, capabilă să stăpânească cursul Dunării și să acapareze navigația pe acest fluviu. Or, Dunărea, această imensă cale navigabilă care taie în diagonală întregul continent și constituie un drum direct între Londra și Constantinopol, interesează în cea mai mare măsură politica engleză. Aceasta explică — arată autorul francez mai departe — tonul deseori dur pe care l-a luat Anglia imediat după război în cadrul consiliului suprem. Și René Pinon susține cu tărie în acest articol, intitulat *L'Avenir de l'Entente Franco-Britannique*, că această atitudine puțin binevoitoare la adresa României se datorește exclusiv Angliei, „chiar când textele erau semnate Clémenceau” (?!).

Și aceasta, subliniază René Pinon, se mai explică și prin faptul că „România este vinovată că posedă mult petrol, pe care America și Anglia îl vor și și-l dispută”. În acest studiu se menționează procedeele „puțin binevoitoare” de presiune la care au recurs imperialiștii anglo-americani pentru a jefui România. D. Hoover, marele „hrănitor” al Europei, căuta să favorizeze trusturile americane amenințând România cu foametea, în timp ce englezii lăsau să se înțeleagă că Transilvania ar putea fi dată ungurilor.²

René Pinon socotea această „politică a porturilor”, adică a excluderii de către imperialiștii englezi a rivalilor lor francezi, foarte primejdioasă și capabilă să zdruncine serios faimoasa „antantă cordială”.

Totuși pînă la urmă, englezii îndeosebi și într-o mai mica măsură și francezii au reușit să stăpânească Dunărea și să folosească C.E.D. și C.I.D. pentru a se putea amesteca și influența politica internă a României.

Ei s-au mulțumit în ceea ce privește Dunărea să ia în stăpînire fluviul, să-l exploateze și să împiedice pe cît le-a fost cu putință dezvoltarea relațiilor economice între țările dunărene. Astfel, că numai după cîțiva ani circulația fluviului a decăzut cu totul. C.E.D. și C.I.D., dovedindu-se incapabile de a rezolva problemele tehnice și politice pe care le ridica Dunărea.

¹ M. V. Pocigaeva, op. cit., p. 42.

² René Pinon, *L'avenir de l'Entente Franco-Britannique*, în « *Revue des Deux Mondes* » 1 — I, 1921, p. 579; vezi și *Chestiunea Dunării și Diplomația*, în « *Universul* » 14.II.1921 p. 1-a.

Americanul W. Hines, care fusese însărcinat de Societatea Națiunilor să facă o ancheta asupra cauzelor care au determinat scăderea navigației pe Dunare, recunoaște printre altele, că C.I.D.-ul amână în mod sistematic problemele importante ce le are în față și se mulțumește cu rezolvarea unor probleme cu totul secundare și fără nici o legătură cu problemele fluviului¹.

De asemenea aceste comisii fixează o serie de taxe mari care lovesc în primul rând statele riverane mici, care foloseau calea de navigație pe Dunare pentru a exporta produsele lor agricole.

Această activitate criminală a imperialiștilor la Dunăre reiese mai ales din scrierile inginerilor români care lucrează în aceste comisii și care-și dau seama de reaua credință cu care ele sînt conduse. Am ajuns la distrugerea navigației de la gurile Dunării, la periclitarea intereselor noastre cele mai vitale, la anihilarea comerțului nostru pe singura și cea mai mare cale navigabilă a noastră, spune unul dintre ei, I. D. Popovici și continuă arătînd că nu numai interesele noastre sînt periclitate ci ale tuturor țărilor din bazinul Dunării².

În concluzie cred că se poate afirma că documentele Conferinței de la Paris dovedesc că prin Statutul definitiv al Dunării din 1921 s-a reglementat aservirea Dunării și a gurilor sale imperialismului apusean, că așa-ziii „specialiști” burghezi în problema Dunării de după primul război mondial au înșelat în mod deliberat opinia publică în prezentarea Statutului definitiv al Dunării, răstălmăcind adevărul istoric, că burghezii și moșierimea din țara noastră a folosit și în acest caz diversiunea obișnuită cu care se încerca înșelarea maselor largi: „Pericolul comunist”, și că Statutul definitiv al Dunării este o dovadă în plus a capitulării burgheziei și a moșierimii române în fața presiunii imperialiste din Apus, căci acea încercare de așa-zisă afirmare a suveranității naționale de după primul război mondial, a fost un foc de paie, o încercare care s-a prăbușit curînd.

Adevărul așa cum reiese și din documentele conferinței de la Paris și din aplicarea acestui Statut definitiv al Dunării este că la Paris în 1921 s-a reglementat nu libertatea navigației pe Dunăre ci subjugarea statelor dunărene și că așa cum spunea delegatul sovietic Vișinski la conferința de la Belgrad: Din vremea protectorilor ei imperialiști și cu consimțămîntul necondiționat al burghezo-moșierimii românești, României i se aplică astfel un statut de țară dependentă, colonială³.

Cunoașterea pe deplin a realității a ceea ce a însemnat pentru țara noastră convenția din 1921 de la Paris, a făcut ca delegația Republicii Populare Române să respingă cu indignare la conferința de la Belgrad din 1948 propunerea anglo-franceză de a ne reîntoarce la „generosul statut din 1921”, arătînd că statul nostru democrat popular consideră acest statut pe drept cuvînt ca o capitulare în fața intereselor străine.

¹ W. Hines, Rapport relatif sur le Danube, Geneva, 1925, p. 57.

² I. D. Popovici, Răspuns la comunicatul C.E.D., privind dificultățile navigației de la gura Sulinei, Galați, 1924.

³ Discursul lui A. I. Vișinski la Conferința de la Belgrad, în « Știința » din 3 august, 1948.

ПОЛУКОЛОНИАЛЬНЫЙ РЕЖИМ ДУНАЯ, ПРИНЯТЫЙ ПО ПРИНУЖДЕНИЮ АНГЛО-ФРАНЦУЗСКИХ ИМПЕРИАЛИСТОВ «ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ УСТАВ ДУНАЯ» 1921 ГОДА

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Дунайский вопрос является предметом самого тщательного изучения румынских историкографов.

В этом вопросе интереснейшим моментом являются работы состоявшейся в 1921 году в Париже Международной конференции по установлению так называемого «Окончательного Устава Дуная», в согласии с условиями Версальского мирного договора.

Документы Парижской конференции, названной «Международной конференцией по установлению окончательного устава Дуная», которые содержат в двух томах — 1200 страниц — стенографические записи всех обсуждений, с предельной ясностью указывают на то, что в Париже в 1921 году не была регламентирована свободная навигация по Дунаю, а было оформлено закабаление придунайских государств западным империализмом, в первую очередь, Англией и Францией.

Это утверждение подкрепляется документами конференции, которые самым наглядным образом указывают, как английские и французские империалисты навязали свою точку зрения малым придунайским государствам. Обсуждения, имевшие место в Париже, как и труды и статьи, опубликованные в связи с этой конференцией, четко выявляют целый ряд противоречий, сотрясавших капиталистический лагерь после первой мировой войны. С одной стороны — противоречия между державами-победительницами и побежденными странами. Так Германии, Австрии, Венгрии и Болгарии устав был навязан. По существу, все их права сводились к тому, чтобы принять его к сведению, несмотря на их формальное участие на конференции. С другой стороны — противоречия между великими державами-победительницами и малыми государствами-победителями, которые выявились во время обсуждений, а также и противоречия между прибрежными и неприбрежными странами и некоторыми малыми государствами — Чехословакией, Югославией и Румынией, которых заставили принять устав, составленный исключительно в пользу неприбрежных стран (то есть держав-победительниц — Франции, Англии, Италии).

Путем установления постоянной «Дунайской европейской комиссии», возникшей на конференции 1856 года в Париже, империалистические государства — Англия, Франция и Италия окончательно утвердили свое господство и контроль над устьями Дуная, а путем «возрождения» «Международной Дунайской Комиссии», в состав которой, помимо прибрежных стран, входили и империалистические государства, представленные в «Дунайской европейской комиссии» (Англия — Франция — Италия), эти государства стали впервые контролировать согласно уставу всю судоходную часть Дуная.

На этой конференции один только пункт был единодушно принят делегатами буржуазных реакционных правительств как стран Дунайского бассейна, так и крупнейших империалистических держав, — пункт

об исключении молодого социалистического государства — Советской России.

Именно с этой целью империалистические державы поторопились «ратифицировать» захват Бессарабии для того, чтобы оправдать таким образом «аргумент», что Советская Россия, перестав быть прибрежным государством, не имеет никакого отношения к регламентации дунайского судоходства.

Выводы из всего изложенного выше подчеркивают, насколько фальшивой и оппортунистической была позиция политических руководителей буржуазно-помещичьей Румынии и, вместе с тем, насколько грубой была фальсификация действительности со стороны так называемых специалистов в «дунайском вопросе» (особенно Н. Дашковича), когда они умышленно представляли этот акт международной регламентации как победу румынской точки зрения.

LE RÉGIME SEMI-COLONIAL IMPOSÉ PAR LES IMPÉRIALISTES ANGLO-FRANÇAIS POUR LE DANUBE. STATUT DÉFINITIF DE 1921

(RÉSUMÉ)

La question du Danube a constitué l'une des préoccupations essentielles de l'historiographie roumaine.

Un moment particulièrement significatif de cette question a été celui de l'élaboration, par une conférence internationale tenue à Paris en 1921, du soi-disant „Statut définitif du Danube“, conformément aux stipulations du traité de Versailles.

Les documents de la Conférence de Paris, intitulée „Conférence internationale pour l'établissement du Statut définitif du Danube“, qui renferment — en 2 volumes, de 1200 pages — les sténogrammes de tous les débats, reflètent le fait qu'à Paris, en 1921, ce n'était pas la libre navigation du Danube qui avait été réglée, mais l'asservissement des états danubiens à l'impérialisme occidental et, en premier lieu, à la Grande-Bretagne et à la France.

Cette assertion s'étaye sur les documents de la Conférence qui prouvent amplement la façon dont les impérialistes anglais et français ont imposé leur point de vue aux petits états danubiens. Les débats de Paris, de même que les travaux et les articles relatifs à cette Conférence, mettent en lumière une série de contradictions qui ont ébranlé le camp des capitalistes à l'issue de la première guerre mondiale : d'une part, la contradiction entre pays vainqueurs et pays vaincus — c'est ainsi que l'Allemagne, l'Autriche, la Hongrie et la Bulgarie se sont vu imposer un statut dont au fond, elles n'ont eu que le droit de prendre connaissance, malgré leur participation formelle à la Conférence. D'autre part, les contradictions entre vainqueurs, grands et petits, qui se font jour au cours de ces débats, de même que les contradictions entre riverains et non

riverains — ici aussi, de petits états, comme la Tchécoslovaquie, la Yougoslavie et la Roumanie, se sont vu imposer un statut au profit exclusif des non riverains (c'est-à-dire des grands vainqueurs : France, Grande-Bretagne, Italie).

Accordant des pouvoirs permanents à la C.E.D. (Commission Européenne du Danube) créée lors de la Conférence de Paris de 1856, les puissances impérialistes (Grande-Bretagne, France et Italie) achèvent leur oeuvre de domination et de contrôle sur les Bouches du Danube ; en même temps, grâce à la „résurrection“ de la C.I.D. (Commission Internationale du Danube) dont, outre les riverains, font également partie les puissances impérialistes, membres de la C.E.D. (Grande-Bretagne, France, Italie), ces puissances, à la faveur du statut, contrôlent, pour la première fois, le Danube, le long de son cours navigable.

Au cours de cette conférence, un seul point a obtenu l'approbation unanime des délégations des gouvernements bourgeois réactionnaires — du bassin danubien aussi bien que des grandes puissances impérialistes — à savoir : l'exclusion du jeune état socialiste, la Russie soviétique.

A cet effet, les puissances impérialistes se sont empressées de „rati-fier“ le rapt de la Bessarabie, afin soi-disant de „justifier“ de la sorte l'argument selon lequel le règlement de la navigation danubienne ne concernerait plus la Russie Soviétique, puisqu'elle cessait d'être un état riverain.

En fin de compte, les faits relevés plus haut, témoignent du comportement hypocrite et opportuniste dont ont fait preuve les dirigeants politiques du royaume roumain et en même temps de la grossière falsification commise par les soi-disant spécialistes de la „question du Danube“, lorsque, à bon escient, ils présentaient ce règlement international comme une victoire du point de vue roumain.

LUPTA ȚĂRANILOR ROMÎNI ȘI MAGHIARI DIN ALEȘD ÎN ANUL 1904

DE

A. EGYED (Cluj)

La începutul veacului al XX-lea, ca urmare a trecerii capitalismului în faza sa imperialistă, în imperiul Austro-Ungar contradicțiile au apărut sub o formă mult mai accentuată. Problemele care s-au ivit în urma crizei economice de după 1900 au creat mari dificultăți claselor stăpînitoare burghezo-moșierești care guvernau imperiul ce clocotea ca un vulcan al nemulțumirilor sociale.

Contradicțiile din această perioadă au provocat ascuțite conflicte între clasele stăpînitoare maghiare și cele austriace; dar contradicțiile s-au adîncit și între diferitele grupări ale claselor stăpînitoare maghiare. Față de mișcările tot mai puternice ale clasei muncitoare, ale țărănimii muncitoare și ale naționalităților asuprite, clasele stăpînitoare au unit toate forțele reacționare pentru a înfrunța pericolul pe care-l reprezentau pentru ele mișcările populare. După caracterizarea lui Lenin, în imperialism „...descompunerea tuturor partidelor burgheze și maturizarea proletariatului progresează neînțecat”¹.

Acest proces istoric a pecetluit și soarta monarhiei Austro-Ungare.

La începutul veacului al XX-lea în fruntea mișcărilor maselor a trecut clasa muncitoare. Ascuțirea luptei de clasă și hotărîrea de a lupta a clasei muncitoare este dovedită de mișcările greviste care iau o amploare fără precedent pe întreg cuprinsul Ungariei de atunci. În Transilvania contradicțiile sociale și naționale au luat forme deosebit de ascuțite. În anul 1901 a avut loc o mare ciocnire între jandarmi și muncitorii din Reșița, la care au participat 4.500 muncitori, din rîndurile cărora au căzut numeroși morți și răniți. În același an, la Cluj, muncitorii șomeri au organizat mari manifestații, cu care ocazie ei au eliberat din închisoare pe arestații politici. În anul 1903 muncitorii din Oradea au intrat în grevă generală. Tot atunci muncitorii minișeri din Anina au fost în grevă două luni și jumătate. În primăvara anului 1904 guvernul a ordonat starea de asediu în județele Timiș-Torontal și Arad. În ciuda acestor măsuri, în aprilie toți muncitorii feroviari din aceste comitate au intrat în grevă.

¹ V. I. Lenin, Opere alese, în două volume, vol. I, Ed. pentru literatură politică, 1954 p. 52.

Luptele clasei muncitoare au influențat și țărănimea care trăia într-o adâncă mizerie pe moșiile grofilor și ale episcopilor. Grevele de seceriș s-au întins în anul 1903 în tot Banatul, cuprinzând și județele Arad și Bihor. Aceste lupte au fost conduse în mare parte de muncitorii agricoli organizați în partidul social-democrat. Răspîndirea unor idei socialiste la sate a arătat că mișcarea socialistă avea condiții prielnice de dezvoltare și în rîndurile maselor largi țărănești nemulțumite.

Crîncena exploatare a claselor stăpînitoare a fost „periclitată” nu numai de luptele clasei muncitoare și ale țărănimii sărace, ci și de mișcarile naționale de eliberare. Reacțiunea burghezo-moșierească a răspuns prin intensificarea terorii, care însă nu a putut împiedica intensificarea luptelor dezlănțuite.

În primăvara anului 1904, țărani saraci și proletarii agricoli romîni și maghiari din fostul județ Bihor, exploatați fără milă, au cerut cu deosebit curaj în fața jandarmilor și unităților militare trimise împotriva lor, împărțirea pămînturilor, pășunilor și a pădurilor grofilor și celor bisericesti. Mișcarea țărăneasca cu caracter politic din Aleșd formează punctul culminant al luptelor crîncene duse timp de mulți ani de către țărani muncitori din Bihor. Reacțiunea a răspuns cu cruzime prin gloanțe și baionete. Ucigînd și făcînd arestări în rîndurilor muncitorilor și țărănilor, ea căuta să-și împiedice inevitabila pieire.

În Transilvania, în urma înăbușirii revoluției din 1848—1849, marii proprietari au reușit să-și mențină cea mai mare parte a pămînturilor. Țărănimea muncitoare a continuat să sufere din cauza menținerii marii proprietăți și a dezvoltării capitalismului agrar, în care se păstrasera numeroase rămașițe feudale. Ruinarea țărănimii muncitoare a fost accentuata și de tehnica agricolă înapoiată, de sistemul fiscal represiv și de cămătaria uzurieră. Urmarea a fost că în fiecare an erau luate în întregime sau în parte pămînturile de la mii de țărani. În timp ce proletarizarea țărănimii s-a accentuat, marii proprietari și-au mărit suprafețele de pămînt. Formarea și dezvoltarea chiaburimii au ascuțit de asemenea contradicțiile existente la sate; chiaburimea nu a rămas în urma marilor proprietari în privința acaparării pămînturilor țărănești. Datorită acestui proces, repartitia proprietății agrare a devenit extrem de nefavorabilă pentru majoritatea covîrșitoare a țărănimii. După statistica agrară din anul 1895 partea cea mai mare a pămîntului s-a concentrat în mîna proprietarilor mari și a chiaburilor. În anul 1895 țărani săraci cu pămînt sub 5 jugăre, care formau 49% din totalul gospodăriilor, aveau în proprietatea lor numai 6,5% din pămîntul cultivabil. În același timp proprietarii cu peste 100 de jugăre de pămînt (care formau 0,7% din totalul gospodăriilor) dispuneau de 40% din pămîntul cultivabil¹.

În fostul județ Bihor contradicțiile erau și mai evidente. Contemporanii au numit județul Bihor „țara grofilor și a episcopilor”. În acest județ, țărănimea muncitoare posedă și mai puțin pămînt decît țărani din

¹ A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája, XXVII, partea a III-a, Budapesta, 1900, p. 6 — 75. www.dacoromanica.ro

alte județe din Transilvania. Situația ei a fost agravată și de oprimarea națională.

Următoarele date statistice arată lămurit de ce județul Bihor a fost numit pe bună dreptate țara grofilor¹.

Suprafața gospodăriilor	Numărul lor	Din totalul gosp. în %	În jugăre	În %
pînă la 5 jugăre	48.131	55,10	92.323	6,26
de la 5—20	32.728	37,47	319.620	19,08
de la 20—100	5.799	6,58	197.331	12,16
de la 100—1000	559	0,63	180.314	11,11
peste 1000	193	0,22	832.561	51,39

Reiese de aici că țărani săraci cu pămînt sub 5 jugăre cari formau 55,10% din totalul gospodăriilor posedau abia 6,26% din totalul pămîntului cultivabil, pe cînd 752 de proprietari cu pămînt peste 100 de jugăre, formînd doar 0,85% din totalul gospodăriilor, dispuneau de 62,50% din totalul pămîntului cultivabil. Prin urmare în județul Bihor, marii proprietari aveau cu 22,50% mai mult pămînt decît în celelalte județe din Transilvania, unde media era de 40%.

Au existat proprietari mari care au stăpînit pămînt cit hotarul a 10—20 de comune². Moșia contelui Eugen Zicky din părțile satelor Lugoșul de Jos și Lugoșul de Sus avea o suprafață de 18.900 jugăre, a contelui Teodor Zicky avea 6.846 jugăre, iar aceea a lui Ștefan Tisza din Geszt (Ungaria) cuprindea peste 20 de mii de jugăre. Conte Edmund Zicky stăpînea în părțile Aleșdului, în 13 comune din județul Bihor, o moșie cu o suprafață de 35.222 jugăre de pămînt, iar Iosif Teleki era stăpînul a 10.000 jugăre de pămînt în apropiere de Tileagd.

Am putea continua enumerarea marilor moșii, dar datele prezentate sînt suficient de concludente. În județul Bihor, muncitorilor le aparținea numai munca și mizeria, pe cînd pămîntul și roadele lui se concentrău în mina citorva mari proprietari. Clerul înalt a urmat exemplul latifundiarilor. Episcopia romano-catolică din Oradea avea 208.475 jugăre de pămînt. Episcopia greco-catolică stăpînea 142.040 de jugăre³.

Burghezia satelor dispunea de proprietăți agrare întinse, posedînd 12,10% din suprafața totală a pămîntului.

Repartiția pădurilor era și mai dezavantajoasă pentru țărănime. Județul Bihor face, într-o oarecare măsură, trecerea de la șes la pădure. Aproximativ 26,10% din suprafața totală a terenului său era acoperită de pădure⁴. Dar cine stăpînea aceste păduri? Clerul avea în stăpînirea sa 61,52% din suprafața totală a pădurilor, proprietarii particulari și fidei comisiile⁵ — 26,70%, societățile pe acțiuni — 2,33%, iar fiscul — 2,23%.

¹ Bihar vármegye és Nagyvárad, Budapesta, 1901, p. 317 și A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája, vol. XIV, Tabele selecționate, p. 55.

² Bihar vármegye és Nagyvárad, p. 325 — 332.

³ A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája, vol. XXVII, Tabele selecționate, p. 25—70.

⁴ Bihar vármegye és Nagyvárad, p. 332.

⁵ Fidei comisiile erau proprietăți mobiliare a căror vinzare și împărțire între moștenitor era oprită.

Pentru comune rămăneau abia 7,22% din suprafața totală a pădurilor¹. Repartiția pădurilor este specifică situației din acest județ.

În județul Bihor, unde în acel timp existau 527.135 locuitori, 6—700 proprietari dispuneau de o suprafață uriașă de pământ și de păduri. Pătura muncitoare a satelor nu avea nici pământ, nici mijloace de producție, sau dacă avea, ele erau insuficiente.

După datele recensământului din 1900, în județul Bihor existau aproximativ 180.000 de țărani (cu familiile lor) fără pământ². Acest număr foarte mare, însemna aproximativ 50% din totalul populației care se ocupa cu agricultura. La această cifră mai putem adăuga circa 100.000 de țărani săraci (cu familiile lor) cu proprietate agrară sub 5 jugăre, care nu le putea asigura existența. Mai mult de 60% din populația agrară trăia în mizerie pe pământurile moșierești, chiaburești și ale clerului, în deosebi ca muncitori sezonieri și servitori.

Numărul proletariatului agricol creștea în fiecare an. Țărănimea mijlocasă și îndeosebi cea săracă resimțea consecințele marii proprietăți, ale cămătăriei uzuriere și ale impozitelor. În cele mai multe cazuri țăranul muncitor era silit să se împrumute de la bancă sau de la cămătar, primind împrumutul cu o camătă de 14—20%, pe care țăranul cu venit puțin nu era în stare să-l restituie. Prin urmare el rămânea dator sau băncii sau statului. În anul 1905, din toată Transilvania, țăărănimea din județul Bihor era încărcată cu cele mai mari datorii. Numai 14 sate nu erau în această situație. 77 sate aveau datorii de 33%, 63 de 35—40%, iar 49 sate de la 50—100% din valoarea pământurilor lor³. Când proprietatea țărănească se îndatora sută la sută și țăranul nu mai putea să-și achite datoria, pământul îi era vândut. Cei mai mulți dintre țăranii care își pierdeau pământul deveneau proletari agricoli.

La începutul secolului XX, muncitorii agricoli găseau foarte greu de lucru din cauza crizei economice din 1900—1903. Proprietarii de mari întinderi de pământ aduceau zilieri din alte ținuturi, în deosebi din Maramureș și Hunedoara, pentru sezonul de seceriș și treierat, cu scopul ca să micșoreze și mai mult plata, și așa mică, a muncitorilor agricoli. Condițiile capitaliste de salarizare au îngreunat, de asemeni, situația proletariatului agricol. În urma crizei din 1900—1903 salariile au scăzut simțitor. Proprietarii de pământ exploatau situația muncitorilor agricoli, dintre care mulți rămăseseră fără lucru în timpul crizei, și pentru munca efectuată în parte au început să le acorde o cotă tot mai mică. De exemplu, în anul 1903, în loc de a li se plăti a zecea și a unsprezecea parte cât era mai înainte în uz în sezonul de seceriș, muncitorul sezonier primea abia 1/14 și 1/13 pentru munca prestată⁴. Pe lângă aceasta țăranul avea și unele obligații de robotă. Trebuia bunăoară să cosească o mare suprafață de loc cu iarbă, numai pentru că stăpînul s-a îndurat să-l angajeze la secerat.

¹ Bihar vármegye és Nagyvárad, p. 332.

² A magyar korona országainak 1900 évi népszámlálása. Magyar statisztikai közlemények, vol. XVIII, p. 154—6.

³ Baross Károly, Részletes jelentés az. O.M.G.E. által a magyar parasztbirtok öröklési módjára elrendelt adatgyűjtés eredményeiről, Budapest, 1905, p. 30—32.

⁴ Mezőgazdasági munkabérek Magyarországon az 1903 évben, Budapest, 1904, p. 230 și urm.

Muncitorii agricoli și țărani saraci se hrăneau cit se poate de slab. Un scriitor burghez scria următoarele despre modul de alimentare a țăranilor din unele părți ale județului Bihor: „...din 100 abia unul mînca carne, iar untură unul din 300, hrana principală fiind formată din castraveți, salată și mămăligă...“¹. Aproape în fiecare an, în deosebi primăvara, apărea foametea. După știrile din ziare, în primăvara anului 1904, 14 comune din județul Bihor au cerut, în același timp, ajutoare de la Ministerul Agriculturii. În deosebi țărani din plasa Aleșd trăiau în mare mizerie. În primăvara anului 1904 în mai multe comune din plasa Aleșd a apărut pelagra².

Poetul maghiar Ady Endre, care a demascat necruțător exploatarea burghezo-moșierească din Ungaria de atunci, scria următoarele despre situația din județul Bihor: „În Bihor unde curge lapte și miere și toate sînt din abundență, situația e aceasta; țărani satelor care flămînzesc se adună și deși au mușchii slăbiți, merg pe jos o zi... și se duc acești țărani infometați la domnul prefect Glatz și îi cer cu supunere pîinea lor pe care marea proprietate le-o răpește sistematic de o mie de ani... E ciudat felul în care ziarele vorbesc despre pelagra foarte răspîdită în Bihor. Pe nimeni, pe nici un ziarist nu-l doare faptul că cei doi episcopi din Oradea au cam mult pămînt; și că nici canonicii de acolo nu sînt lipsiți de pămînt — dar despre acest fapt ziarele nu scriu nimic. Apoi se mai află acolo latifundiile unuia dintre conții Zicky, precum și alte latifundii“³.

Țărănimia din Bihor, în mare parte, avea de suportat nu numai oprimarea socială, ci și cea națională. Organele puterii de stat țineau sub teroare în deosebi pe țărani romîni. Guvernul trimetea în ținuturile locuite în majoritate de populație de altă naționalitate decît cea maghiară unitățile cele mai „instruite“ de jandarmi, setoase de sînge. La această situație se mai adăuga maghiarizarea forțată.

Presa și școala clasei stăpînitoare maghiare a alimentat șovinismul pentru a împiedica solidarizarea oamenilor de diferite naționalități. Nu existau școli elementare de stat în limba maternă a naționalităților oprimate. Cea mai mare parte a tineretului romîn rămînea neșcolarizată. Ca urmare a acestei politici, analfabetismul exista în cea mai mare măsură tocmai în mijlocul țărănimii nemaghiare. Din proletariatul agricol din județul Bihor abia 27—28% știa să scrie și să citească⁴.

În fostul județ Bihor, viața țărănimii muncitoare se caracteriza prin mizerie economică, lipsă de cultură și de drepturi și prin asuprire națională.

Țărănimia săracă și fără de pămînt căuta o ieșire din situația deznădăjduită în care era ținută de moșieri. Încă în ultimul deceniu al veacului al XIX-lea se observă influența mișcării muncitorești în rîndurile țărănimii sărace. Debarasîndu-se de promisiunile iluzorii făcute de partidele burghezo-naționaliste, sărăcimea satelor a început să se alătore organizațiilor muncitorești social-democrate. Proletariatul agri-

¹ Eörsi Béla, *A magyar földműves szegénység kialakulása*, Budapesta, 1938, p. 28, 29.

² * *Népszava* *, 31 mai 1904.

³ * *Budapesti Napló* *, nr. 188, 1907.

⁴ *Magyar statisztikai közlemények* IV, p. 112—158.

col și țărănimia săracă au întâmpinat însă multe dificultăți în ceea ce privește organizarea lor, din cauza prigoanei dezlănțuite de autorități și din cauza atitudinii oportuniste a conducerii partidului social-democrat din Ungaria în problema țărănească.

Conducerea partidului social-democrat s-a dezinteresat de organizarea țărănimii sărace și nu a luat atitudine în problema împărțirii pământului — problema cea mai arzătoare a proletariatului agricol.

Ziarul oficial al partidului social-democrat, „Népszava“ (Cuvîntul Poporului), în numărul din 27 iunie 1903 scria în mod fățarnic: „Ce înseamnă să fii înfometat de pământ. Noi am spus-o de mult că nu însemnează nimic... oamenii nu sînt înfomețați de pământ, ci de piine. Dacă au cîștig permanent și sigur, atunci ei cedează bucuros pămîntul lor în mîinile unor groși ca Alexandru Károlyi“¹.

Mulți țărani din fostul județ Bihor citeau de preferință ziarul „Adevărul“ de la Budapesta, organul secțiunii romîne a partidului social-democrat. La începutul activității sale, „Adevărul“ a sprijinit — în mod demagogic — lupta țărănimii pentru pămînt, dar conducerea partidului social-democrat a avut grijă ca după 1903, în ziarul „Adevărul“ să nu mai apară nici un articol care să susțină această luptă.

Muncitorii conștienți nu au urmat directivele conducerii centrale a partidului social-democrat. Muncitorii cu vederi înaintate din Oradea, în opoziție cu politica oportunistă a conducerii centrale a partidului lor, s-au ocupat de țărani care trăiau în mizerie pe pămînturile conștilor și au dat ajutor la organizarea luptei țărănimii.

Prim-pretorul din Oradea raportează în anul 1897 prefectului că în comune „...odată cu începerea iernii adunările socialiste sînt la ordinea zilei: în comune, după raportul primarilor, propagandiștii socialiști din Chereșig răspîndesc învățături false... dacă am lua măsuri energice s-ar putea preîntîmpina mișcările socialiste de mai tirziu“².

Mișcarea sărăcimii agrare lovea direct în interesele marilor proprietari; agitațiile socialiste amenințau pămînturile lor. Ziarul „Nagyvárad Napló“, ziar liberal burghez, scria pe un ton pesimist: „Socialismul înaintează în județul Bihor cu pași uriași, am putea spune cu pași de mile marine... în zadar sclipește baioneta jandarmilor, zadarnic acționează aparatul administrativ, legiunea proletară sporește mereu...“³.

În împrejurimile Aleșdului existau comune în care o bună parte a țărănimii era organizată. Corespondentul ziarului „Nagyvárad“ (Oradea Mare), întrebînd pe un țaran din comuna Hotar dacă există socialiști la ei în sat, a primit următorul răspuns: „Sînt, domnule, un singur om nu e socialist, primarul comunei. Sîntem înscriși 160“⁴.

Proletariatul agrar formează baza acestei mișcări la sate, după cum putem citi în raportul prefectului din Oradea, adresat Ministerului

¹ * Népszava *, 27 iunie 1903.

² Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea. Corespondențe confidențiale, nr. 57 1897 (descoperită de E. Csetri, lector la Univ. * Bolyai * din Cluj).

³ * Nagyvárad Napló *, 16 ianuarie 1904.

⁴ * Nagyvárad *, 1 mai 1904.

de Interne: „Aici mișcarea s-a răspândit în pătura zilierilor, pătura cea mai săracă și fără nici o avere...”¹.

Acești săraci ai satelor s-au alăturat mișcării pe care au început-o muncitorii industriali, în urma îndemnului acestora să ceară pământ și să facă greve de seceriș. După declarația unui țăran din comuna Hotar, muncitorii sosiți din Tileagd și Oradea au promis că „...pădurile vor fi ale obștei, va fi liber pășunatul, nu vor fi dări, într-un cuvânt ...nici domnii nu vor avea mai mult pământ decât țăranii...”².

Atunci când muncitorii socialiști din Oradea au sprijinit mișcarea țăranilor pentru pământ și i-au îndemnat la greve de seceriș, aceștia au părăsit politica oportunistă a partidului social-democrat. Setea pentru pământ a stimulat sărăcimea satelor la luptă pentru împărțirea moșiilor, iar în ceea ce privește condițiile grele de muncă și de salariizare, au hotărât să se ajute prin arma grevei agricole din timpul muncilor sezoniere.

Țărănimea romină din Bihor aștepta de la muncitori și obținerea egalității în drepturi. Propagarea din partea unor muncitori înaintați din Oradea a egalității în drepturi a făcut posibilă acțiunea comună a țărănimii romine și maghiare în interesul scopurilor comune.

Un muncitor din Oradea, care a dus o activitate deosebită în mijlocul țărănimii din județul Bihor în procesul care a avut loc după măcelul de la Aleșd, a declarat următoarele în legătură cu ideile răspândite la sate: „...vom obține votul universal și secret, libertatea întrunirilor, ziua de lucru de opt ore, egalitatea naționalităților, *trecerea proprietății mari în mâinile țăranilor*”³.

Aceasta arată că mișcarea țărănimii muncitoare din plasa Aleșd a fost ajutată de muncitorimea înaintată din centrele industriale. Locul de frunte în această acțiune îl ocupă muncitorii din Oradea și Tileagd. Țărănimea muncitoare și mai ales cea săracă a urmat exemplul muncitorimii nu numai în ceea ce privește organizarea ei, ci și în formele de luptă întreprinse.

În anul 1903, pe domeniile episcopiei romano-catolice din Oradea au făcut grevă de seceriș 3000 de muncitori agricoli. Pe domeniul din Gepiu, proprietatea contelui H. Königswarter, 150 de muncitori au intrat în grevă de seceriș. Astfel de mișcări au avut loc și în părțile comunelor Diosig și Secuieni.

Elementele proletare ale satelor și țăranii săraci s-au ridicat împotriva puterii de stat. Procurorul din Oradea scrie în raportul său următoarele cu privire la împotrivirea țăranilor față de autorități: „...una din urmările directe ale agitațiilor, care s-au permanentizat, stă în faptul că populația de pe teritoriul menționat, de comun acord refuză plata impozitului, iar atitudinea ei față de autoritățile comunale este atît de răuvoitoare, încît acestea nici nu încearcă să încaseze impozitele...”⁴.

Manifestația țărănească din Aleșd este forma cea mai pronunțată a acestor lupte neîntrerupte.

¹ Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, nr. 4/1898.

² * Nagyvárad », 13 decembrie 1904.

³ Ibidem

⁴ Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, nr. ad. 247/1904.

În preajma întâmplărilor din Aleșd, potrivit ordinului primului ministru Ștefan Tisza, autoritățile interzisese orice adunări muncitorești sau țărănești. În plasa Aleșd, de exemplu, în curs de opt luni au fost interzise toate adunările¹.

Guvernul burghezo-moșieresc al contelei Tisza a intensificat teroarea, dar nu a putut înfringe lupta proletariatului agricol. Sărăcimea satelor nu a scăpat nici un prilej potrivit pentru a-și face cunoscute revendicările sale.

Un astfel de prilej s-a ivit la 24 aprilie 1904, dată la care partidul independent Kossuthist a programat în Aleșd adunarea de constituire a grupei sale din localitate și din împrejurimi. Însă acest partid independent avea în realitate foarte puțin de a face cu ideea de independență a țării, renegînd tot mai mult ideile revoluției din 1848 și alunecînd pe panta compromisului cu moșierimea și cu Habsburgii. Fiind însă în opoziție, acest partid a deschis în primăvara anului 1904 o campanie împotriva partidului „liberal” guvernamental, condus de contele Ștefan Tisza, al cărui guvern era numit în presa contemporană guvernul „forței brutale”, și care era urit de mase pentru legile lui antimuncitorești și anti-țărănești.

Dar nici partidul independent n-a reușit să cîștige încrederea maselor, fiind de asemenea apărător al intereselor moșierimii. Țărănimea romînă avea un motiv în plus pentru a urî partidul independent, acesta fiind, la fel ca și partidul „liberal” guvernamental, adept al maghiarizării forțate, precum și al altor forme de oprimare a naționalităților.

Deși în localitate au fost trimise înainte de data amintită două companii de soldați pentru a împiedica participarea la adunare a elementelor revoluționare ale țărănimii, totuși ele au fost prezente la adunare. Pentru țărănimea muncitoare, greva generală a feroviarilor care se desfășura tocmai atunci a fost un imbold la luptă. După cum relateaza unul dintre participanți „...atunci cînd noi am plecat la Aleșd, greva încă nu luase sfîrșit, din această cauză domnilor le-a fost tare frică și au trimis aici armată”². Starea de spirit a țărănimii care participa la adunare era foarte agitată. Ea era hotărîtă să ceară satisfacerea revendicărilor sale: împărțirea pămîntului, pășunatul liber și scăderea impozitelor.

La 24 aprilie 1904, țărănimea din Aleșd și împrejurimi, în număr de aproximativ 4—5000 de oameni, s-a prezentat la Aleșd, la adunarea partidului independent³. Majoritatea covârșitoare a celor prezenți era formată din țărani, dar au participat la adunare și muncitorii industriali din Tileagd, unde existau trei fabrici. Funcționau apoi în Borod o mină de cărbuni, iar în Vad și Suncuiuș cîte o carieră de argilă. Și tocmai populația acestor comune a fost mai numeroasă la adunarea amintită.

Față de țărani muncitori, care au luat parte la adunare în număr mare, o bună parte dintre ei fiind organizați în partidul social-democrat, numărul celor ce s-au declarat membri sau simpatizanți ai partidului independent a fost foarte mic. Aceștia proveneau în deosebi din pătu-

¹ «Adevărul», 30 august 1903.

² Informație personală de la Bonda, Francisc din Aleșd.

³ «Adevărul», 1 mai 1904 și Arhiva Statului Popular al regiunii Oradea, nr. 8971.

rile burgheze și mic burgheze. Numarul lor era de aproximativ 400¹. Cele de mai sus au fost confirmate și de raportul procurorului din Oradea. Conform acestui raport „...numărul mulțimii care a venit la adunare din satele apropiate a putut fi aproximativ de 3—4000 de oameni, aproape în întregime din pătura care se declara drept socialista...”².

Înainte de adunare, muncitorii din Oradea și Tileagd au plecat prin comune și au organizat pe țărani în vederea venirii lor la Aleșd, la 24 aprilie, unde să-și formuleze revendicările. Un țăran sarac din Lora, care în timpul atacului jandarmeriei a fost grav rănit, a declarat următoarele despre antecedentele adunării: „...venind în comuna Lora din Vad trei oameni (muncitori agricoli socialiști dintre care doi au și murit la Aleșd — A. E.) și doi domni din Oradea (muncitori — A. E.), ..au chemat la o adunare pe țaranii din Lora sfătuindu-i sa mearga la Aleșd la 24 aprilie”³.

Toate uneltirile conducerii oportuniste a partidului social-democrat de a împiedeca manifestația muncitorilor agricoli s-a dovedit zadarnică. De fapt conducerea organizației din Oradea a partidului social-democrat, la îndrumarea conducerii centrale de la Budapesta, a trimis pe un membru al ei la adunarea din Aleșd, pentru a împiedeca „turburarea ordinii”⁴, după cum face cunoscut ziarul oficial al partidului, „Népszava”. Prin urmare, conducerea centrală a partidului social-democrat nu a dirijat lupta țăranimii, ci angajându-se în serviciul partidelor burghezo-moșierești din Ungaria a încercat să o stăvilească.

Presa contemporană burgheză reacționară a comunicat știri false în legătură cu revendicările țăranimii și a prezentat faptele ca și când țăranimea ar fi voit numai să împiedice ținerea adunării partidului independent și nu ar fi avut alt program.

Ziarele partidului social-democrat „Népszava” și „Adevărul” au afirmat în mod tendențios că participarea țăranimii la adunare s-ar fi datorat exclusiv agitației partidului independent. Ele au trecut sub tăcere faptul că muncitorii agricoli și țaranii săraci de pe Valea Crișului, care trăiau din greu pe pământurile grofilor și bisericii, au formulat sub conducerea elementelor revoluționare ale muncitorilor revendicări proprii și au voit să facă cunoscute cererile lor partidelor burghezo-moșierești și organelor de stat.

Cu toate încercările de mistificare a realității, rămâne ca un adevăr de nestrămutat faptul că la 24 aprilie 1904, cu prilejul adunării din Aleșd, a răbufnit nemulțumirea muncitorilor agricoli și a țăranilor săraci. Deși gloanțele jandarmilor au împiedicat țăranimea să-și exprime în adunare fățiș revendicările, documentele contemporane și declarațiile țăranilor participanți, aflați în viață, arată că țăranimea a venit la Aleșd să revendice pământ și să ceară reducerea dărilor, precum și drepturi politice.

Revendicarea fundamentală a țăranimii a fost împărțirea pământului. Unii martori, în cursul procesului care a fost intentat mai târziu, au

¹ « Népszava », 9 martie 1906.

² Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, nr. 8971, ad. 247/1904.

³ « Szabadság », 27 aprilie 1904.

⁴ « Népszava », 28 aprilie 1904.

declarat ca înainte de adunare țaranii au vorbit despre împărțirea pământului¹. Chiar procurorul, în raportul său consideră acest fapt ca o „vină principală“. Conform aceluiași raport: „Socialismul țăranilor prezenți la adunare nu înseamnă de fapt altceva decât dorința lor de a se împărți pământurile moșierilor, refuzul de a plăti dări, ură față de clasa stăpînitoare și nesupunere față de autorități“². Un țăran grav rănit la Aleșd, a declarat înainte de moarte că țaranii au venit pentru că au crezut că acolo fiecare își va primi pământul său; cînd s-a văzut că nu va fi nici o împărțire de pământ, mulțimea și-a ridicat glasul și a făcut zgomot³.

Dar țărănimea a avut revendicări și de altă natură. Ea a voit să protesteze și împotriva interzicerilor permanente a întrunirilor și adunărilor. Că erau pregătiți pentru luptă, rezultă și din îndrăzneala pe care au arătat-o cînd au pretins drepturi politice chiar în fața jandarmilor concentrați la Aleșd. De aceea în cursul adunării s-a auzit ca un vuet strigătul unanim: „Nu ascultăm pe nici un membru al partidului independent, pe nimeni alții decât pe socialiști“. Prin urmare, țărănimea s-a ridicat împotriva moșierilor, pretinzînd împărțirea pământului, dar și împotriva autorităților statului burghezo-moșieresc maghiar, atunci cînd a cerut drepturi politice.

Deci țărănimea săracă nu a așteptat nimic de la partidul liberal al contelui Tisza și nici de la partidul independent, partide care erau unite în lupta lor împotriva țăranilor. Declarația prim-pretorului de Aleșd, făcută chiar înainte de începerea adunării, confirmă această atitudine comună a partidelor burgheze. Acest prim-pretor asasin, în momentul în care au fost prezenți aproape toți participanții la adunare, a declarat: „Dacă nu veți fi alături de partidul guvernamental sau independent (ci de socialiști — A. E.), veți muri ca niște ciini“⁴. Țărănimea însă nu s-a lăsat intimidată de astfel de amenințări și atmosfera a devenit și mai încordată. După începerea adunării romîni și maghiarii oprimați din comunele din Valea Crișului Repede, de comun acord, se pregăteau să ceară revendicările amintite.

La adunare, diferitele partide au format cîte un grup separat, socialiștii fiind cei mai numeroși. Dintre aceștia unii țărani erau organizați, alții erau neorganizați, pe toți însă i-a unit năzuința comună a celor fără de pămînt. Micul grup al independenților s-a adunat în altă parte cu conducătorii săi, în piața unde jandarmii și husarii le-au rezervat loc. De teama mulțimii, autoritățile s-au îngrijit și de plasarea forței publice. Pentru menținerea „ordinei“ au fost instalate o companie de husari și un pluton de jandarmi.

Cînd oratorul partidului independent s-a urcat la tribună, muncitorii agricoli și țaranii săraci, împreună cu mulțimea care s-a alăturat lor, au strigat într-un glas: „Jos cu el! Nu-l ascultăm“. Imediat doi țărani s-au urcat la tribuna păzită de patru jandarmi, pentru a lua cuvîntul, expunînd revendicările majorității covârșitoare.

¹ « Nagyvárad », 17 decembrie 1904.

² Arhiva sfatului popular al regiunii Oradea, nr. 8971, ad. 247/1904.

³ « Szabadság » 27 aprilie 1904.

⁴ « Népszava », 9 martie 1906.

Autoritațile au avut intenția să împiedice cu orice preț aceasta manifestație. Prim-pretorul a încercat prin cuvintul său să determine pe cei adunați să renunțe la planul lor, dar ei nu au cedat, pentru că veniseră să-și ceară drepturile. Muncitorii agricoli au refuzat să se împrăștie. Atunci oratorii țărănimii au fost îndepărtați de la tribuna cu forța¹.

Ziarele burgheze contemporane au încercat să justifice acțiunile calăilor regimului burghezo-moșieresc declarând că mulțimea a fost aceea care a atacat și că jandarmii au contraatacat pentru a se apăra, deși în realitate mulțimea a vrut să-și facă cunoscute revendicările prin intermediul oratorilor săi. Potrivit raportului procurorului, mulțimea a voit „să înceneze o manifestație socialistă improvizată”².

Cînd țărănimia a luat inițiativa în desfășurarea mai departe a adunării și s-a văzut că în locul unei adunări de constituire a partidului independent se dezvoltă o manifestație țărănească revoluționară, autoritățile au ordonat forțelor armate să treacă la atac. Prim-pretorul a ordonat atacul și a cerut conducătorului husarilor „...să evacueze piața și să restabilească ordinea”. Prefectul județului Bihor a raportat ministrului de interne că a dat dispoziție „...ca armata să respingă mulțimea și să o împrăștie”³.

Husarii și jandarmii, sub conducerea ofițerilor, au început atacul, lovind în dreapta și în stînga cu săbiile. Caii husarilor au strivit oameni sub copitele lor. Poporul care era de față n-a dat înapoi „...Nu plecăm de aici” — a strigat mulțimea către husari, dar jandarmii și husarii au atacat mulțimea cu baionetele și patul puștii. După raportul procurorului, țărani s-au apărat cu bite și cu pari. În raportul oficial se recunoaște că în cursul atacului, jandarmii au rănit cîțiva din mulțime⁴, iar unul dintre husari a tăiat un om cu sabia⁵. Jandarmii s-au folosit de baionete și de arme. După declarația unui jandarm, el „încă înainte de a se ordona tragerea și-a împușcat adversarul”⁶. Prin urmare, primul glonț a fost tras de jandarmi. După aceasta a urmat salva ucigătoare în urma căreia au rămas pe loc 23 de morți și 70 de persoane rănite mortal sau ușor⁷.

Mai tirziu, numărul morților s-a ridicat la 33, iar numărul răniților nu s-a putut stabili cu exactitate pentru că „...cine a putut, a fugit rănit și s-a ascuns în satul său”, scria procurorul⁸. Potrivit declarației unora din martorii oculari, chiar și după cîteva săptămîni au fost găsiți morți pe cîmp și în șure, unde oamenii au ajuns cu rănile sîngerînde și apoi au murit⁹. În evidențele oficiale nu figurează numele acestor morți. Mare a fost și numărul celor rămași invalizi, ale căror membre rupte au fost amputate la spital.

În cursul apărării, țărănimia a rănit mortal un plutonier de jandarmi. Piața din Aleșd avea aspectul unui cîmp de luptă. Ziarul „Nagy-

¹ « Népszava », 30 aprilie 1904.

² Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, nr. 9518, ad. 247/1904.

³ Ibidem, nr. 247/1904.

⁴ Ibidem, nr. 9518, ad. 247/1904.

⁵ Ibidem, nr. 8771, ad. 247/1904.

⁶ « Nagyvárad », 15 decembrie 1904.

⁷ « Tiszántul », 25 aprilie 1904.

⁸ Arhiva Sfatului Popular al Regiunii Oradea, nr. 8971, ad. 247/1904.

⁹ Informație personală de la Ioan Jugan din Aleșd.

vărăd“ descrie întâmplările în felul următor : „...După pocniturile asurzitoare de arme, atmosfera a fost străbătută de țipete îngrozitoare de durere... în piață cădeau oameni cu capete însingerate... și la fiecare pas întâlneai morți și răniți, bărbați și femei...“¹.

Jandarmii, setoși de sînge, au continuat să vîneze oameni. Trecînd peste morți, au pornit un nou atac împotriva țărănilor care au rămas în piață. I-au înghesuit în curte și acolo „au arestat pe agitatori“².

Cu ajutorul armatei și al jandarmilor piața din Aleșd a fost evacuată, dar țărănimea s-a adunat în grupuri în afara satului și a jurat răzbunare : „...aceasta a fost numai logodna pe care au făcut-o domnii, nunta vom aranja-o noi“ — ziceau țărăanii.

Dar deși s-a pus capăt luptelor din Aleșd, „ordinea“ dorită de clasa stăpînitoare și autorități nu a fost restabilită. Exploatarea clasei muncitoare și a țărănimii muncitoare continua să fie din zi în zi mai grea. Ziarele contemporane scriau pe drept cuvînt despre „Țara agitată a Bihorului“. După vărsarea de sînge din Aleșd muncitorii industriali și proletarii agricoli au pornit iarăși la luptă pe teritoriul fostului județ Bihor.

Și de data aceasta, muncitorii au fost cei care au sărit în ajutorul țărănimii muncitoare. După vărsarea de sînge, prefectul județului Bihor, la cererea prim-pretorului de Aleșd, a trimis îndată două companii de soldați³. Dar sosirea soldaților a întîrziat, deoarece muncitorii feroviari din Oradea au refuzat să conducă trenul care transporta pe soldați. În sfîrșit, comandantul companiei a fost nevoit să conducă personal trenul, care a circulat astfel atunci pentru prima dată de la data izbucnirii grevei generale a feroviarilor⁴.

Și fabricanții din Oradea au simțit pe pielea lor forța muncitorimii. În prima zi după întîmplările din Aleșd muncitorii din Oradea — aproximativ 12.000 — au declarat grevă generală⁵.

Greviștii s-au adunat în grădina Rhédey. Deși muncitorii greviști au fost încercuiți de unitățile forței publice, totuși în ciuda teroarei autorităților au luat o poziție fermă față de întîmplările din Aleșd. Ziarul „Nagyvárad Naplo“ („ziarul din Oradea“) în numărul său din 26 aprilie a constatat din observarea stării de spirit a muncitorilor că greviștii au intenția de a nu relua lucrul pînă cînd armata nu va fi retrasă din Aleșd⁶. Autoritățile se temeau de muncitori. La cererea primarului, într-un sfert de oră, întreg orașul a fost ocupat de armată⁷. Cîte o companie de soldați păzea poșta, uzina de apă și uzina electrică, administrația financiară, ș.a.m.d.

Muncitorii greviști au votat un proiect de rezoluție prin care și-au exprimat solidaritatea lor cu țărăanii care luptau. Adunarea populară

¹ « Nagyvárad », 25 aprilie 1904.

² Ibidem.

³ Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, nr. ad. 247/1904.

⁴ « Nagyvárad », 25 aprilie 1904.

⁵ « Adevărul », 1 mai 1904.

⁶ « Nagyvárad Napló », 26 aprilie 1904.

⁷ Ibidem.

ținută în grădina Rhédey și-a exprimat protestul față de atrocitățile comise și disprețul ei pentru regimul corupt, hotărînd să înceapă imediat o colecție pentru sprijinirea familiilor victimelor¹.

Acțiunea din Oradea este un admirabil exemplu de solidaritate a muncitorimii cu țărănimea romină și maghiară.

Măcelul în rindurile muncitorilor agricoli și ale țărănimii sărace de la Aleșd a stimulat la luptă întreaga țărănime bihoreană. Ministerul de interne a cerut prefectului de la Oradea un raport telegrafic asupra stării de spirit a țărănimii. În raportul său, prefectul a fost nevoit să constate că „starea de spirit, acum după întimplările din Aleșd, este extrem de agitată”². Ziarul liberal „Nagyvárad” (Oradea), la trei zile după manifestația și vărsarea de sînge din Aleșd scria următoarele: „După îngrozitoarea catastrofă din Aleșd, din toate părțile județului sosesc știri alarmante despre tulburări și răzvrătiri, astfel încît autoritățile abia pot menține ordinea cu ajutorul jandarmilor și al armatei. Fierberea cea mai mare e în „ținuturile locuite de naționalități”³.

Țărănimea a continuat luptele cu mijloace proprii. La Bratca, țărănimea a aprins pădurea contelui⁴. La Barond, după cum scrie ziarul „Nagyvárad” a izbucnit „...o răzvrătire sîngeroasă. Prefectul județului Bihor raportează ministrului de interne că și în comuna Vadu a izbucnit o răzvrătire”⁵.

E foarte semnificativ faptul că doi jandarmi au primit în anul 1904 diploma de onoare de la forurile superioare jandarmeriei pentru „meritele” lor în „liniștirea poporului” din Vad, unde „...la vestea vărsării de sînge de la Aleșd circa 500 de oameni s-au întrunit și au luat poziție împotriva clasei instărite și împotriva jandarmilor”⁶.

S-au produs mișcări și în ținuturile care erau mai îndepărtate de Aleșd. În comuna Bagamer (Ungaria), din fosta plasă Valea lui Mihai, toți muncitorii agricoli au intrat în grevă. Indată au sosit în sat 39 de jandarmi și un pluton de soldați⁷. Țărănimea din Căbești, plasa Beiuș, a ținut o întrunire fără aprobare; participanții au fost împrăștiați de jandarmi și trei oameni au fost grav răniți⁸. Flacăra răzvrătirii s-a aprins în întreg județul Bihor.

Ziarele burgheze maghiare, procedînd cu mirșăvie, au încercat să „apere” stăpînirea de clasă burghezo-moșierească maghiară, care a vărsat sîngele țăranilor, scriind că dintre cei căzuți la Aleșd nici unul nu este maghiar. În realitate, însă, pe lista morților, pe lângă țărani romini ca Teodor Arciș, Dumitru Jurca și alții, au fost și țărani maghiari ca Szabó János, Venczel Mihály ș. a.

Pe primul ministru Tisza István îl durea doar un singur fapt, că a murit și plutonierul de jandarmi. Cu ocazia înmormintării plutonieru-

¹ « Népszava », 28 aprilie 1904.

² Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, nr. ad. 247/1904.

³ « Nagyvárad », 27 aprilie 1904.

⁴ Ibidem, 25 aprilie 1904.

⁵ Arhiva Sfatului Popular al Regiunii Oradea, nr. ad. 247/1904.

⁶ Csendőrségi évkönyv, Budapesta, 1905, p. 205 – 215.

⁷ « Népszava », 30 aprilie 1904.

⁸ Ibidem.

lui, Tisza a trimis o coroana de flori cu inscripția : „Viteazului care a murit pe câmpul de onoare“¹.

Muncitorii din Oradea au trimis coroane țăranilor căzuți² ceea ce „glindește fidel solidaritatea muncitorimii cu lupta țăranilor muncitori.

Ziarele burgheze maghiare au explicat întâmplările din Aleșd și mișcările țărănești prin faptul ca „socialismul atrage pe romini în brațele sale“; de aceea ele au atras atenția asupra necesității „înăbușirii brutale“ a mișcării.

În realitate, mișcarea țărănească s-a răspindit deopotrivă în satele românești și în cele maghiare. Țăranii romini și maghiari din Aleșd, Revan, Borod, Vad, Tileagd, Telechin, ș. a. s-au împotrivit împreună latifundiarilor și autorităților.

Ziarul „Tribuna“ din Arad și reprezentanții lui nu erau preocupați de cei morți și de starea țăranimii romine, ci de faptul că în Aleșd mișcarea încă nu a luat sfârșit. În numărul din 14/27 aprilie 1904, după ce descrie întâmplările din Aleșd, ziarul continuă : „Și mai grav este că socialistii fugiți spre casă, ajungând în satele de pe Valea Crișului, au făcut greve și tulburări pretutindeni. Astfel, la Bratca, Borod au dat foc magaziiilor de lemne, la Vad au năvălit asupra casei comunale“³. Cu alte cuvinte păturile burgheze romine au fost de partea autorităților și grofilor și au condamnat lupta țăranimii. Lupta țăranimii însă nu a putut lua un caracter general. În împrejurimile Aleșdului autoritățile au proclamat starea de asediu. Conte Ștefan Tisza, ministrul de interne, proprietar a 20 000 de jugăre în Bihor, a luat cele mai severe măsuri pentru a apăra securitatea „clasei stăpînitoare“. El a comunicat prefectului județului Bihor că „...a dispus ca jandarmeria din județul Bihor să fie întărită în mod provizoriu“⁴. A mai dat dispoziție și comandantului de corp de armată din județul Timiș ca acesta să nu retragă armata din Aleșd și împrejurimi⁵.

Dar teroarea autorităților a constituit numai unul din obstacolele în calea unificării luptelor izolate ale țăranimii. Serviciul pe care conducerea oportunistă a partidului social-democrat l-a adus autorităților prin „liniștirea spiritelor“ nu a fost mai puțin însemnat decât acela al baionetelor. Ziarul central al partidului social-democrat „Népszava“ conține numeroase articole cu îndemnări de pace. La câteva zile după luptele din Aleșd, ziarul scria : „Tovarășii noștri au cerut sfat în legătură cu adunarea. Noi i-am sfătuit ca în niciun caz să nu se ducă... dar ei s-au dus. Rezultatul este cunoscut“⁶.

Pe același ton oportunist scria și „Adevărul“, ziarul secției romine a partidului social-democrat. În numărul de 1 mai, relatează următoarele : „Din toate părțile țării căpătăm vești că sint tulburări. Noi nu dăm crezământ acestor vești, mai cu seamă că noi întotdeauna am îndemnat pe frații noștri ca ideea să o răspindească cu pace. Nu lupte voim noi...“

¹ Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, nr. ad. 247/1904.

² „Népszava“, 28 aprilie 1904.

³ „Tribuna“, 14/27 aprilie 1904.

⁴ Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, nr. ad. 247/1904.

⁵ Ibidem, Telegrama din 29 aprilie 1904.

⁶ „Népszava“, 28 aprilie 1904. www.dacoromanica.ro

Orice să se întâmple, noi să fim în pace și în liniște, caci a noastră e puterea, luptăm pentru dreptate și noi o să învingem doar prin pace“¹.

În concluzie, conducerea partidului social-democrat a venit în ajutorul proprietarilor din Bihor. Ea nu a sprijinit lupta țăranimii muncitoare, ci dimpotrivă s-a străduit să o stăvilească. Între timp s-a pregătit procesul. Clasele stăpînitoare și guvernul au voit să dea un exemplu înfricoșător prin starea de asediu și arestările în masă, au voit să pună capăt mișcărilor muncitorești și țărănești.

Încă la 24 aprilie, în ziua sîngeroasei lupte, au început perchezițiile alt în Aleșd cit și în comunele ale căror locuitori au participat la manifestație. Guvernul burghezo-moșieresc maghiar, prin procesul pe care l-a înscenat, a avut intenția să lipsească țărănimea muncitoare de cei mai bîrji conducători.

Contele Ștefan Tisza, în calitate de ministru de interne, nu a ținut în secret acest scop. Încă din ziua ciocnirii sîngeroase, i-a dat îndrumări prefectului Bihorului ca „ancheta jandarmeriei, a justiției, care va începe imediat, să descopere pe autorii mișcării, pe cei cari s-au împotrivit dispozițiilor autorităților, și pe asasinii plutonierului major și să-i predea neîntîrziat procuraturii regale“².

La 25 aprilie a sosit la Aleșd procurorul însoțit de numeroși jandarmi și de un pluton de husari³.

În raportul său, adresat ministrului de interne, în care arată rezultatele anchetei, prefectul scria următoarele: „...procurorul regal mi-a raportat amănunțit despre rezultatele anchetei și am luat act cu deplină satisfacție de faptul că ancheta nu se limitează numai la descoperirea persoanelor care au luat parte la revoltă, ci încearcă să afle, mergînd din comună în comună, și cauza inițială a răzvrătirii, precum și identitatea agitatorilor“⁴.

În urma anchetei au fost dați în judecată 55 de țărani și muncitori. Tribunalul din Oradea a început dezbaterile procesului în decembrie 1904.

Potrivit actului de acuzare, la Aleșd muncitorii au îndemnat la răzvrătire „mulțimea de oameni care s-a declarat socialistă“⁵.

Muncitorii au respins categoric acuzația potrivit căreia țărănimea a fost partea care a atacat și că acest fapt ar fi justificat masacrul jandarmilor. În fața instanței ei au declarat deschis că autoritățile au fost autorii ciocnirii sîngeroase⁶ și au arătat țăranilor că: „...Vom cîștiga dreptul de vot universal și secret, libertatea asocierii, 8 ore de muncă, egalitatea naționalităților, precum și darea proprietăților mari în miinile țăranilor“⁷.

Principalii acuzați în proces au fost muncitorii înaintați, deoarece au nesocotit politica oportunistă a conducerii partidului social-democrat și au organizat mișcarea sărăcimii satelor.

¹ «Adevărul», 1 mai 1904.

² Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, ad. 247/1904.

³ «Népszava», 17 mai 1904.

⁴ Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, nr. 247 1904.

⁵ Ibidem 9970/1904.

⁶ «Nagyváradí Friss Ujság», 13 decembrie 1904.

⁷ Ibidem.

Un muncitor agricol din Tileagd a fost acuzat că a mers la Aleșd împreună cu alții, iar înainte de revoltă „...a fost mereu în mijlocul poporului pe care l-a răzvrătit“¹.

În actul de acuzare, un alt muncitor apare ca un „agitator“ notoriu², iar altuia i s-a imputat faptul că „la fața locului a îndemnat poporul la rezistență“. Din raportul autorităților comunale reiese că acesta era unul dintre cei mai periculoși agitatori care „a îndemnat pe țărani să meargă cu toții la Aleșd și acolo să ceară libertate“³.

Mulți țărani săraci au fost acuzați că au continuat și după întimplările din Aleșd activitatea de agitație. Și numai faptul că într-un act al autorității de stat mai mulți țărani au fost amintiți ca „agitatori“, „socialiști“, a constituit un act de acuzare suficient împotriva acestora.

Deci justiția de clasă a judecat pe muncitorii agricoli după felul cum aceștia răbdau sau nu cu resemnare, jugul moșierilor.

Regimul burghezo-moșieresc maghiar a urmărit în cursul procesului și un alt scop: să lovească puternic în mișcările din ținuturile locuite în majoritate de populație de altă naționalitate decît cea maghiară. În acest sens autoritățile superioare au înștiințat autoritățile în subordine să procedeze cu severitate în cursul cercetărilor lor. Iată dispoziția: „Potrivit dispoziției domnului ministru al justiției cu numărul 328-II 29 ianuarie a. c., domnul ministru de interne ne face cunoscut că în urma agitațiilor cu caracter social și național din ținuturile sudice ale țării, în mai multe locuri sint periclitată siguranța și ordinea publică... Vă invit, domnule președinte, să atrageți în mod confidențial atenția conducătorilor judecătorilor de acolo asupra stărilor arătate în adresa ministrului de interne și să-i îndrumați ca în cazul cînd s-ar produce tulburări și agitații... să treacă la acțiune din interes public, nu numai cu precădere, dar cit se poate de repede“⁴. Prin urmare conform îndrumării date, să se acționeze repede și energic față de mișcările socialiste și naționale.

Tribunalul din Oradea a procedat întocmai. S-au făcut condamnări între 2 și 4 ani închisoare⁵.

Ziarele burgheze maghiare din Transilvania scriau cu cinism despre „pedeapsa exemplară“, iar cele burgheze romine din Transilvania, „compătîmind“ pe condamnați, constatau: „Iată unde i-au dus pe bieții țărani din Bihor agitațiile neomenoase ale kossuth-iștilor și ale socialiștilor“⁶.

Și de data aceasta clasa muncitoare sub îndemnul elementelor revoluționare a protestat împotriva sentinței revoltătoare din Aleșd. Congresul al III-lea al sindicatelor din Ungaria a primit de la organizațiile ei o declarație prin care se protesta împotriva judecății de clasă. Potrivit moțiunii, congresul constata cu indignare că „organele judecătorești, așa zise independente, interpretează legile penale după cum se schimbă situația politică; dovadă e sentința revoltătoare de la Aleșd. Congresul își

¹ Arhiva Sfatului Popular al regiunii Oradea, nr. 9970 1904.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Simon Péter, A századforduló földmunkás és szegényparaszt mozgalmái, Budapesta 1953, p. 217.

⁵ * Nagyváradi *, 22 decembrie 1904.

⁶ * Tribuna *, 24 decembrie 1905.

exprimă simpatia față de victimele justiției de clasă. Acest fapt întărește muncitorimea în credința sa că numai răsturnarea orânduirii existente va pune capăt barbariilor de acest gen¹.

Regimul burghezo-moșieresc nu a reușit să înăbușe pentru mult timp mișcările țărănești. În anul 1905 ele au izbucnit din nou cu mare putere, fapt la care a contribuit simțitor influența primei revoluții populare din Rusia (1905—1907).

A trebuit să treacă jumătate veac ca revendicările juste ale țăranilor de pe valea Crișului să fie satisfăcute. În urma luptelor de eliberare ale glorioasei armate sovietice, clasa muncitoare condusă de Partidul Comunist Român a dat și țărănimii bihorene, care avea un trecut plin de lupte, pământ și adevărata libertate.

Țăranii de pe pământurile grofilor s-au convins din fapte concrete că clasa muncitoare este singura forță care luptă și pentru interesele țărănimii muncitoare.

Evenimentele din Aleșd din anul 1904 au mai arătat că pe teritoriul țării noastre oamenii muncii romini și maghiari au luptat împreună în trecut împotriva exploatatorilor comuni.

Astăzi, când după decenii de luptă, revendicarea țărănimii ca pământul să aparțină celor ce-l muncesc a fost satisfăcută, poporul nostru își îndreaptă recunoștința spre cei căzuți la Aleșd și le păstrează cu sfințenie memoria.

Piaca comemorativă dezvelită de curînd prin grija Partidului Muncitoresc Român, rămîne o mărturie grăitoare a luptei revoluționare a țărănimii muncitoare din raionul Aleșd, simbolizînd totodată și frăția care leagă poporul român și minoritățile naționale din patria noastră.

БОРЬБА РУМЫНСКИХ И ВЕНГЕРСКИХ КРЕСТЬЯН В АЛЕШДЕ В 1904 ГОДУ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В начале XX века противоречия в Австро-Венгерской монархии проявлялись в особо острой форме. Экономическое положение рабочих масс и трудового крестьянства стало очень тяжелым во время экономического кризиса 1900—1903 гг.

В начале XX века очень тяжелым было и положение трудового крестьянства в Трансильвании. Большинство крестьянства (около 60%) было безземельным или малоземельным. Безземельное или малоземельное крестьянство жило в ужасающей нужде на помещичьих землях. В период кризиса 1900—1903 гг. их положение еще больше ухудшилось. Многие крестьяне не находили работы, а те из них, кому удавалось получить работу, зарабатывали все меньше и меньше.

¹ A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1904 évben, Budapest, 1905, p. 353.

В первые годы XX века сельский пролетариат хотел улучшить свое положение, используя для борьбы забастовки в период сезонных работ. Такого рода борьба сельского пролетариата в первые годы XX века охватила бывшие уезды Тимиш-Торонтал, Арад, Муреш и Бихор. Крестьянское движение в Алешде явилось кульминационным пунктом ожесточенной борьбы, начатой за много лет до этого трудящимися крестьянами бывшего уезда Бихор.

24 апреля 1904 года, крестьяне из Алешда и окрестных местностей числом около пяти тысяч, собрались в Алешде.

Крестьянство, жившее под двойным гнетом — социальным и национальным, использовало собрание в Алешде, программированное буржуазной независимой партией, для того чтобы заявить о своих требованиях. Основное требование крестьян сводилось к разделению земли и свободному выпасу. Но вместе с тем крестьяне хотели выразить свой протест против запрещения собраний и вечно чинимых им в этом отношении препятствий, и поэтому, они протестовали и против антинародной политики венгерского правительства, которое возглавлял граф Штефан Тисса.

24 апреля 1904 года, когда оратор независимой партии открыл заседание, все крестьяне в один голос закричали: «Долой! Не слушайте его! Не желаем слушать ни одного члена независимой партии, никого, кроме социалистов!»

Когда крестьяне захватили в свои руки руководство собранием и стало ясным, что учредительное собрание независимой партии превращается в крестьянскую революционную манифестацию, власти приказали войскам перейти к действиям. После того как гусары ранили нескольких крестьян и все же видно было, что крестьяне не намерены расходиться и собираются защищаться дубинами и кольями, жандармский унтер-офицер отдал приказ открыть огонь по толпе. После убийственного залпа, 23 румынских и венгерских крестьянина остались убитыми на месте, а около 70 были ранены, причем некоторые из них смертельно. В общем было убито 33 человека.

После этой кровавой расправы все рабочие и крестьяне бывшего уезда Бихор поднялись на борьбу. Однако борьба рабочих и крестьян, лишенная руководства революционной партии, в несколько дней была подавлена властями с помощью войск. Но не надолго.

Борьба трудового крестьянства в Алешде отличалась от прежних крестьянских выступлений. Она носила не только экономический, но и политический характер. Рабочие, организовавшие крестьянскую борьбу, отошли от оппортунистической политики руководителей социал-демократической партии, а крестьяне Алешда и окрестных мест конкретно убедились в том, что рабочий класс является единственной силой, которая борется и за интересы трудового крестьянства.

События 1904 года в Алешде указывают еще и на то, что на территории нашей страны трудящиеся, румыны и венгры, совместно боролись и в прошлом против общих эксплуататоров.

DER KAMPF DER RUMÄNISCHEN UND UNGARISCHEN BAUERN ZU ALEȘD IM JAHRE 1904

(Zusammenfassung)

Zu Beginn des XX. Jahrhunderts nahmen die in der oesterreich-ungarischen Monarchie bestehenden Widersprüche eine besonders akute Form an. Die wirtschaftliche Lage der arbeitenden Schicht der Bauernbevölkerung, wurde ebenso wie die der arbeitenden Massen überhaupt, während der Wirtschaftskrisis von 1900—1902 eine ungemein schwere.

Die Lebensbedingungen der arbeitenden Bauernbevölkerung hatten sich zu Beginn des XX. Jahrhunderts besonders ungünstig gestaltet. Die Mehrzahl der Bauern (etwa 60%) besaßen entweder gar keinen, oder zu wenig Boden und fristeten auf den Ländereien der Gutsbesitzer ein erbarmungswürdiges Dasein. Zur Zeit der Krisis von 1900—1903 verschlechterte sich ihre Lage weiterhin. Viele von ihnen wurden arbeitslos und diejenigen, welchen es trotz alledem gelang Arbeit zu finden, verdienten nun weit weniger als vorher.

In den ersten Jahren des XX. Jahrhunderts entschloss sich das landwirtschaftliche Proletariat zu einem Versuch seine Lage mittels zur Zeit der Saisonarbeiten durchgeführten Streikbewegungen zu verbessern. Solche Klassenkämpfe des landwirtschaftlichen Proletariats wurden besonders in den Bezirken von Timiș-Torontal, Arad, Mureș, und Bihor ausgefochten. Die Bauernbewegung von Aleșd stellt den Höhepunkt der erbitterten Kämpfe dar, welche die arbeitende Schicht der Bauernbevölkerung des ehemaligen Bezirkes Bihor bereits vor langen Jahren eingeleitet hatte.

Am 24. April 1904 versammelten sich die Bauern von Aleșd und Umgebung in grosser Zahl zu Aleșd, eine Menge von etwa 5000 Menschen bildend.

Das sozial und national unterjochte Bauerntum benützte die von der unabhängigen Partei — eine bürgerliche Partei — einberufene Versammlung dazu, seine Forderungen öffentlich auszusprechen. Die Verteilung des Bodens und das freie Weiderecht stellten die Hauptforderungen des Bauerntums dar. Gleichzeitig aber erhoben sich die Bauern gegen die ständigen Verhinderungen, welche jeder grösseren Zusammenkunft entgegengesetzt wurden und ein Verbot des Versammlungsrechts darstellten. Sie protestierten somit auch gegen die anti-populäre Politik der von Graf Stefan Tisza angeführten ungarischen Regierung.

Als am 24. April 1904 ein Vertreter der unabhängigen Partei die Versammlung eröffnete, brach das Bauerntum in einstimmige Rufe aus: „Nieder mit ihm! Wir wollen ihn nicht anhören! Wir wollen überhaupt keinen Vertreter der unabhängigen Partei anhören, sondern nur einen Sozialisten!“

Da das Bauerntum somit die Führung der Versammlung an sich gerissen hatte und es klar geworden war, dass die, als Gründungssitzung der unabhängigen Partei gedachte, Zusammenkunft sich zu einer revolutionären bäuerlichen Versammlung umgestaltete, erteilten die Behörden den bewaffneten Kräften den Befehl eine Attacke zu reiten. Nachdem die Husaren einige Menschen verwundeten und es sich herausstellte dass die Bauern trotzdem keineswegs gewillt waren sich zu verstreuen, sondern,

im Gegenteil, sich mit Knüppeln und Pfählen zur Wehr zu setzen, gab der Gendarmerie-Wachtmeister den Befehl in die Menge zu feuern. Nach der mörderlichen Salve blieben 23 rumänische und ungarische Bauern auf der Stelle tot liegen und 70 Menschen erlitten tötliche oder leichtere Verwundungen. Die Zahl der Toten stieg nachträglich auf 33 an.

Nach dieser Metzelei erhob sich die gesamte Arbeiterschaft und das gesamte Bauerntum des ehemaligen Bezirkes Bihor zum Kampfe. Da ihnen jedoch die unumgängliche Führung einer revolutionären Partei fehlte, wurde die von den Arbeitern und Bauern begonnene Bewegung von den Behörden in wenigen Tagen mit Waffengewalt erstickt, doch nur für kurze Zeit.

Der Kampf des arbeitenden Bauerntums von Aleşd unterscheidet sich von den vorherigen Bauernbewegungen. Er trug nicht nur wirtschaftlichen, sondern auch politischen Charakter. Diejenigen Arbeiter, welche den Kampf des Bauerntums organisiert hatten, verliessen die opportunistische Politik der Führer der Sozialdemokratischen Partei und das Bauerntum von Aleşd und Umgebung überzeugte sich an Hand der Tatsachen, dass die Arbeiterschaft die einzige Kraft darstellt, welche auch für die Interessen der arbeitenden Bauernbevölkerung kämpft.

Aus den Ereignissen von Aleşd vom Jahre 1904 geht ferner hervor, dass im Bereich unseres Landes die rumänischen und ungarischen Arbeitenden auch in der Vergangenheit Hand in Hand gegen den gemeinsamen unterdrücker gekämpft haben.

FRĂMÎNTĂRI POLITICE ȘI SOCIALE ÎN JURUL ALEGERII DOMNITORULUI CUZA ÎN ȚARA ROMÎNEASCĂ *

DE

DAN BERINDEI

Unirea națională a Moldovei și Țării Românești reprezintă unul din cele mai însemnate momente ale istoriei patriei noastre. Unirea Țărilor Române, formarea statului național au fost cerute de dezvoltarea la care ajunsese societatea românească la începutul celei de-a doua jumătăți a sec. XIX. După cum a arătat I. V. Stalin, „națiunea nu este pur și simplu o categorie istorică, ci o categorie istorică a unei epoci determinate, a epocii capitalismului ascendent”¹. Condițiile istorice de încheiere a statului național corespund pretutindeni perioadei de înlăturare a feudalismului. Condițiile acestea apar în Țările Române abia spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și îndeosebi în cel de al XIX-lea. „Larga și rapida dezvoltare a forțelor de producție ale capitalismului, arată V. I. Lenin, necesită teritorii întinse, *unite* și centralizate din punctul de vedere al organizației de stat, deoarece numai pe astfel de teritorii se poate uni clasa burgheză — desființând toate barierele vechi, medievale, îngust locale, îngust naționale, religioase, bariere constituite de existența stărilor sociale și altele...”². Pe drept cuvânt „capitalismul, năvălind în viața liniștită a naționalităților împinse pe planul al doilea le răscolește și le pune în mișcare”³.

Ideea unirii Țărilor Române a fost slujită de reprezentanți ai diferitelor clase, deși fiecare de pe alte poziții; ea a fost slujită chiar și de o parte din boierime. Parte din marii boieri n-au îmbrățișat ideea unirii, situându-se pe o poziție ostilă de teama reformelor sociale și economice, de care-și dădeau seama că va fi urmat marele act național. Pe de altă parte, masele asuprite orășenești și țărani au îmbrățișat cu entuziasm cauza unirii. Deși „păturile de jos” sînt atrase de apelurile burgheziei și participă la lupta națională „în condițiile capitalismului ascendent”

* Capitol prescurtat din lucrarea « Frămîntări orășenești din Țara Românească, 1859 1862 » (în mss.).

¹ I. V. Stalin, *Marxismul și problema națională, în Marxismul și problema național-colonială*, Ed. P.M.R., București, 1949, p. 15.

² V. I. Lenin, *Note critice în chestiunea națională*, Ed. P.M.R., București, 1949, p. 34—35.

³ I. V. Stalin, *op. cit.*, p. 16.

această luptă ramine „în esență... totdeauna burgheză, convenabilă și pe placul, mai ales al burgheziei“¹. Această teză a lui I. V. Stalin este perfect valabilă și pentru desfășurarea luptei naționale pentru unire în Țările Române.

Greaua situație economică, pricinuită de pericada de trecere și de criza în care se vor zbate Țările Române un număr de ani, deși exportul lor era excedentar, a accentuat tendința spre înlăturarea orinduirii feudale și spre unire, socotită de mulți „o încercare de a ieși din impas“². Necesitățile de pe planul economic au o importanță primordială în desfășurarea luptei naționale. I. V. Stalin scria: „piața este cea dintii școală în care burghezia învață naționalismul“³.

În vara anului 1858, în timp ce la Paris se discuta și se fixa de către reprezentanții puterilor garante viitorul statut al Principatelor, în Țara Românească diferitele partide se pregăteau pentru lupta câștigării domniei. Pe scena politică aparuseră forțe noi. Din timpul Divanului ad-hoc se văzuse că reprezentanții boierimii și îndeosebi cei ai marii boierimi trebuiau să primească alături de ei în arena politică pe „oamenii de la 48“ — de diferite nuanțe — ha chiar uneori să se supună punctului lor de vedere. Această nouă atitudine a virturilor celor mai reacționare ale clasei dominante este determinată în primul rînd de teama de mase. Diferitele partide erau limpede conturate: partida conservatoare, în care jucau primul rol foștii domni Bibescu și Știrbei (aceștia doi la rîndul lor adversari, deși frați buni), cea conservatoare de centru cu unele înclinări spre liberali, care avea ca exponent pe fostul domn Alexandru Ghica, ajuns în 1856 caimacam al țării și cea liberală, cu diversele ei nuanțe, dar în care elementul dinamic îl reprezentau radicalii și în care cuvîntul hotărîtor îl rosteau emigranții de la 1848, reîntorși în 1857.

În toamna anului 1858 se produce înlocuirea de la conducerea Țării Românești a caimacamului Alexandru Ghica prin ultraconservatorul Băleanu și Manu și prin conservatorul moderat Filipescu. Acest eveniment duce la o înțelegere a partidei Ghiculeștilor cu radicalii. Partida lui Ghica reprezenta partea din boierime care, temîndu-se de mase și dîndu-și seama de puterea lor, se apropie în această perioadă de o parte din burghezie, încercînd să stăpînească revolta maselor asupra clasei dominante și cele de centru ale caimacamului contribuie la izbînda programei Partidei Naționale, reprezentată îndeosebi de cele dintii, dar, pe de altă parte, din pricina acestei înțelegeri, va fi în bună măsură țocit aspectul social al luptei pentru crearea statului național român.

La 18 octombrie are loc instalarea noii caimacamii, care reprezenta — cel puțin sub aspectul a doi dintre caimacami — poziția virturilor celor mai reacționare ale clasei dominante. Noua caimacamie, înlocuind guvernul lui Ghica, apucîndu-se de serioase schimbări în administrație

¹ I. V. Stalin, op. cit., p. 18 — 19.

² Unirea Principatelor Române, în « Viața Românească », nr. 1—2 din ianuarie-februarie 1949, p. 200—201.

³ I. V. Stalin, op. cit., p. 17.

și căutînd să influențeze alcătuirea listelor electorale, produce o nemulțumire generală. „Poporul e prea nemulțumit și murmurul e general de la Turnu pînă la Focșani“, exclamă corespondentul „Stelei Dunării“¹.

În cursul lunii decembrie se desăvîrșesc în cea mai mare parte pregătirile preelectorale, se publică lista candidaților la domnie, se judeca numeroasele contestații electorale și se încep întrunirile electorale în București. C. A. Rosetti adresează un apel alegătorilor, în care declara că „lupta este astăzi mai cu seamă între cei care vor să menție trecutul și între cei care vor transformarea societății“². Guvernul, temător și el de rezultatele alegerilor, ia măsuri militare, concentrează dorobanți peste rînd, trimite ofițeri de la centru în mai multe orașe socotite ca prea radicale (Pitești și Buzău), recomandîndu-le să se îngrijească de paza ordinii și a bunei cuviințe, „în întregime“³. Alegerile au loc, se produc multe ilegalități, îndeosebi în județul Buzău⁴. La București victoria aparține radicalilor, căci sînt aleși ca reprezentanți ai orașului, cu o majoritate zdrobitoare, Nicolae Golescu, Rosetti și Boerescu⁵. În general, însă, „partida națională a încercat mari piedici și mari greutăți“⁶. Fapt este că partida conservatoare cucereste majoritatea mandatelor (Colquhoun îi atribuie 46 din cele 72 de mandate, iar Béclard 43)⁷. După Béclard voturile se împărțeau astfel pentru candidații la domnie: 30 pentru Bibescu, 23 pentru Știrbei, 18 pentru Golescu, 6 pentru Alex. Ghica și 5 pentru Ioan Cantacuzino⁸. De fapt, în nici una din cele două tabere nu se ajunsese la un acord în privința alegerii viitorului domn și nici una dintre fracțiuni nu beneficia de majoritatea absolută pentru a putea să domine situația.

Caimacamii Manu și Băleanu și, într-o oarecare măsură și Filipescu, se simt îngrijorați de situație în ziua premergătoare deschiderii Adunării. Situația pare să îndrituiască aceste îngrijorări. La 20 ian./1 febr. 1859, Colquhoun informează pe Bulwer ca se descoperise o conspirație menită să împună cu orice chip alegerea ca domn a lui Nicolae Golescu, sau eventual a lui Brătianu⁹. A doua zi „Dimbovița“ apare cenzurată în întregime, publicînd în schimb „rugăciunile și blestemele Sf. Vasile cel Mare

¹ « Steoa Dunării », nr. 103 din 22 decembrie 1858, p. 316.

² Trecut și viitor, în « Românul » nr. 3 din 8 20 decembrie 1859, p. 11.

³ Ministerul din Lăuntru către colonelul Cornescu, 3 ianuarie 1859 și ordinul acestuia către căpitanul Chirculescu, 4 ian. 1859, Arh. Stat., Insp. Dorobanților din Valahia Mare, 1859, nr. arh. 476, nr. crt. 55, f. 1, 2. Raportînd asupra rezultatelor misiunii sale, Cornescu arată că la 10 ian., la Pitești, « s-a făcut o rîcică luminată la vreo cîteva prăvălii împrejurul casinului, unde au cîntat și lăutari », dar el a luat măsuri, « poprind niște asemenea lucruri » (Ibidem, f. 6).

⁴ Plîngerea din 9 ianuarie 1859 a alegătorilor primari din Buzău. Arh. Stat., Min. Int., Div. Adm., 1858, pach. 316, nr. crt. 2456, nr. dos. 55 e. f. 1132. Plîngerea a fost publicată și în ziare. Vezi între altele, pentru abuzuri: « Naționalulu », nr. 10 din 11 ianuarie 1859, p. 37; « Românul » nr. 5 din 13 25 ian. 1859, p. 17 și nr. 6 din 15 27 ian. 1859, p. 21; « Steoa Dunării », « Zimbrulu » și « Vulturulu », nr. 16 din 23 ian. 1859, p. 57.

⁵ « Naționalulu », nr. 11 din 15 ian. 1859, p. 41; « Românul » nr. 6 din 15 27 ian. 1859, p. 23.

⁶ « Dimbovița », nr. 28 din 14 ian. 1859, p. 110.

⁷ T. W. Riker, Cum s-a înfăptuit România, București, 1944, p. 255.

⁸ Béclard către Walewski, ian. 1859: D. A. Sturdza, etc., Acte și documente relative la Istoria renașterii Romîniei, vol. IX, p. 256.

⁹ T. W. Riker, op. cit., p. 256.

pentru indraciți“ ceea ce era un atac direct la măsurile arbitrare ale caimacamiei¹. Manole Băleanu dă o proclamație, în care declară că „adevăratul patriotism este acela, care restrânge pe fiecare cetățean în cercul legalității și al respectului pentru ordinea și liniștea publică“². Guvernul era „speriat și umbragios“, cum se observă într-o corespondență publicată în „Steaua Dunării“³. Cei doi caimacami reacționari plănuiesc arestarea și surghiunirea unor „juni“ agitatori ai radicalilor, ca Orășanu și Valentineanu⁴, ba chiar ei vizează și pe fruntașii coaliției⁵, dar adevărul este ca cei doi caimacami erau dinainte învinși și din pricina unei greșeli pe care o săvârșiseră, aceea de a menține în fruntea oștirii pe Vlădoianu și în fruntea poliției pe colonelul Caragea, amândoi oameni ai fostului caimacam Ghica.

Situația din București nu constituia primejdia cea mai importantă pentru reacțiune, care se temea în primul rând de venirea țărănilor. Eder arată în rapoartele sale că în preajma zilei de 24 ianuarie radicalii se folosesc pentru ridicarea țărănimii de foștii deputați țărani ai Divanului ad-hoc⁶. Desigur că ei au apelat în primul rând la Mircea Mălăeru, fostul deputat al districtului Ilfov⁷. Guvernul îl arestează pe Mălăeru și pe un tovarăș al său, Ștefan Vasiliu, încă de la 17/29 ianuarie⁸, cu gândul probabil de a-l smulge oricărei acțiuni revoluționare. Mălăeru scapă, însă, în aceeași noapte și, după cite afirmă peste câteva luni, într-o petiție, pornește spre

¹ « Dîmbovița » nr. 30 din 21 ian. 1859, p. 117 — 118, București, 21 ian.

² « Anunțătorul Român », nr. 7 din 24 ian. 1859, p. 2, col. 1-2.

³ Corespondență din București de la 23 ian./3 febr. 1859, « Steaua Dunării », « Zimbrulu » și « Vulturulu » nr. 21 din 29 ian. 1859, p. 77.

⁴ I. G. Valentineanu, Biografia oamenilor mari scrisă de un omu mic, București, 1859, p. 14, nota 1.

⁵ Scrisoarea generalului Vlădoianu din 11 martie 1869, în « Terra », București, nr. 47 din 12 martie 1869, p. 185. Colonelul I. Voinescu afirmă în amintirile sale că atât Vlădoianu, cât și Caragea erau « creaturi de-ale lui Ghica (cfr. I. C. Filitti, Alegerea de la 24 ian. 1859, București, 1938, ed. nouă, p. 12). De altfel, cu prilejul alegerii deputaților capitalei, un ofițer de jandarmi, anume Vasilescu, pătrunde în localul de vot, ceea ce provoacă o publicație a prefectului Caragea, în care Vasilescu este acuzat că încercase să compromită poliția și pe el, colonelul Caragea (« Anunțătorul Român », nr. 4 din 14 ian. 1859, p. 1; vezi și actele acestei chestiuni la Arh. Stat., Prefectura Poliției, București, Bir. Administrativ, 1858, nr. arh. 1733, nr. crt. 392, nr. dos. 85, f. 261—262).

⁶ Rapoarte către Buol din 1 și 2 febr. 1859, Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace. Copii, București, vol. 25, f. 301—302.

⁷ Ridicarea țărănilor din Ilfov este ușurată și de faptul că același îndemn le vine acestora și de la Ghiculești, mari proprietari din acest județ (M. Theodorian-Carada, Rolul generalului Vlădoianu la unirea Principatelor, Craiova 1939, p. 10). Theodorian susține că în 1859 « Beizadea Mitică Ghica aduce în București țărani de pe moșiile Ghiculeștilor » (Beizadea Mitică, București 1943, p. 21); de altfel, consulul francez Béclard arată și el într-un raport al său că mulți dintre miile de țărani veniți la București erau de pe moșiile lui Ghica (Béclard către Walewski, 7 febr. 1859. D. A. Sturdza, etc., op. cit., vol. IX, p. 271). La Ghiculești totul nu era decît demagogie, începînd de la înflăcăratele declarații « revoluționare » ale lui Alex. Ghica și pînă la sprijinirea venirii țărănilor, care pare posibilă. Este sigur că țărani, deși atrași de îndemnul ce le veneau, șovăiau, cum șovăitori se vor dovedi și în 1862 și este sigur ca obținerea consimțămîntului tacit și poate chiar a unor indemnuri ale proprietarilor să fi contribuit la o afluență mai mare în București a țărănilor de pe moșiile Ghiculeștilor, decît a celor de pe alte moșii. În sensul acesta trebuie înțeleasă această știre și în orice caz ea nu trebuie interpretată ca o dovadă a revoluționarismului lui Ghica, ci doar ca una a conlucrării lui cu radicalii și a oportunismului său. Nu trebuie uitat că peste trei ani cel ce va zdrobi o venire similară a țărănilor va fi Dimitrie Ghica, unul dintre cei mai de seamă membri ai familiei Ghica.

⁸ Arh. Stat. Insp. Dorobanților din Valahia Mare, 1859, nr. arh. 476, nr. crt. 55, f. 214.

București¹. Intr-un articol ostil radicalilor, apărut în 1862, în foaia franceză „L'Esprit Public“, se afirmă că șefii radicali „chemaseră la București pe un oarecare Mircea Mălăeru², ex-deputat la Divanul ad-hoc, îi deteră un ordin, un fel de proclamațiune, tipărită cu caracterele unei prese clandestine ce D.G.G.³ poseda...“. Proclamația sau ordinul „era dat din partea guvernului“ și „învița pe țărani să asiste la proclamarea numelui noului ales al națiunii“. Mircea Mălăeru petrece noaptea în satele dimprejurul capitalei, adunînd, spune articolul, o sută, două sute țărani, a căror venire în București o împiedică prefectul de Ilfov, Ioan Crețulescu⁴. Din alt izvor se vede că la 21 ianuarie/2 februarie 1859 se vorbea în București că „60.000 țărani vor veni în capitală“⁵. În după amiaza aceleiași zile se trimite spre bariera Colentinei „un scadron de dorobanți... înarmați ca de resboiu“, căci se aștepta intrarea pe aci a 25.000 de țărani. „Spaima în capitală se făcuse mare, relatează un martor ocular, văzîndu-se, mai ales, că pe la 8 oare seara, un alt escadron de ulani pleca către aceiași barieră“; în același timp, se răspîndește cu mai mare persistență zvonul apropiatei arestări a fruntașilor radicali⁶. De fapt, nu 25.000, dar vreo 2.000 țărani au un conflict cu dorobanții, care reușesc să închidă vreo 200 în zalhanaua de la Colentina, silînd pe ceilalți să se retragă⁷.

Guvernul dă ordin administratorilor să oprească venirea țăranilor în București. Nicolae Burchi, administratorul de Dimbovița, raportează la 21 ian./2 febr. 1859 că a luat măsuri pentru a opri „plecarea din sate a lăcuitorilor în capitală, fără pricini binecuvîntate“⁸. În ziua de 23 Ianuarie/4 februarie 1859, Băleanu trimite pe colonelul Boteanu în plasa Mostiștii, scriîndu-i că guvernul se încredințase „că prin unele sate din districtul Ilfov și mai cu osebire prin plasa Mostiștii s-ar fi preumblat niște individe cu rele cugetări, îndemnînd pe paciniții locuitori de a se aduna

¹ Arh. Stat. Insp. Dorobanților din Valahia Mare, 1859, nr. arh. 476, nr. crt. 55, f. 214.

² După relatarea unui nepot al acestui luptător, culeasă de cercetătorul G. Niculescu-Varone, Mălăeru era « mic negustor » din Fundul Dancului și se îndeletnicea cu negoțul mălaiului; era « om de vreo patruzeci de ani ». La fiecare zîntii pornea cu o cărută cu patru cai, încărcată cu mălai; vindea mălaiul pe porumb și « nu dădea lipsă la cîntar ». Era « om cumsecade și iubit de oameni » și « nu era om pe meleagurile astea să nu fi cunoscut pe Mircea Mălăeru », vorba lui avînd « trecere mare » (G. Niculescu-Varone, O răscoală țărănească, în Elogiul frumuseții, București, f. a. ed. 2-a, p. 27—28). Avea o stare destul de frumoasă, ceea ce întărește meritul său de luptător în slujba intereselor țărănimii; în petiția sa de la începutul lui 1859 el menționează că în urma evadării sale, dorobanții îi călcaseșă casa, luîndu-i « galbeni șase sute și zapize de alți o sută de galbeni, afară de alte mărunțișuri puțin costisitoare ». (Arh. Stat. Insp. Dorobanților din Valahia Mare, 1859, nr. crt. 55, nr. arh. 476, f. 214).

³ Pe acest D.G.G. nu-l putem identifica.

⁴ Cfr. « Proprietarul român » nr. 10 din 28 febr. 1862, p. 39.

⁵ Corespondența de la București din 23 ian./4 febr. 1859, în « Steoa Dunării », « Zimbrulu » și « Vulturulu », nr. 21 din 29 ian. 1859, p. 77.

⁶ Ibidem.

⁷ N. T. Orășanu, O pagină a vieții mele sau 22, 23 și 24 ianuarie 1859, București 1861, p. 49. Cifra de 2 000 arată deosebită importanță atribuită de masele țărănești actului alegerii noului domnitor; pe de altă parte, trebuie neapărat ținut seama că această cifră reprezintă un număr minimal, fiecare țăran ajuns pînă la București putînd oricînd fi urmat de zeci de alți săteni dornici de a vedea înfăptuită unirea, care, nădărduiu ei, va ajuta la realizarea mult așteptatei reforme agrare în sensul dorințelor lor. O accentuare a aspectelor sociale în frământările politice ale acestor zile ar fi înmulțit fără îndoială numărul țăranilor veniți în capitală să ajute masele orașenești să impună un candidat potrivit vederilor lor.

⁸ Arh. Stat. Min. Int., Div. Adm., 1859, pagin. 326, nr. crt. 2490, nr. dos 30, f. 13.

in capitala București sub felurite înșelătoare cuvinte¹. După cum ne informează o corespondență trimisă foi „Patria“ din Iași, dorobănțimea de la Colentina „maltrată neomeneste“ pe țărani închiși în zăhăna, „cerindu-le să dea în scris că Golescu le-a trimis răspuns să vie“². Același lucru îl raportează și Béclard, care arată că țărani fusesera batuți ca să mărturisească cine îi chemase la București, ba că unul ar fi murit chiar în urma ranilor ce i se pricuiseră. Consulul Franței mai adaugă că unul dintre țărani marturisise numele unui individ „în relații intime“ cu un fruntaș radical; „individul“ era probabil Malaeru³.

Cu toate măsurile sale, caimașia nu reușește să oprească venirea în capitală a citorva mii de țărani. „Cu toată asprimea guvernului, scrie un marilor ocular, locuitorii săteni, în mici cete, se strecură și vin în capitală; se vorbește ca au să vie din toate județele, să ceară de la Adunare ca să aleagă pe Golescu domn, căci le-a intrat în inimă că de nu se va face el, țărani or să ajungă robi ai ciocoilor“⁴. Béclard apreciază numărul țărănilor între 3 000 și 5 000 de oameni⁵. Într-un articol publicat chiar în acele zile, în „Romînul“, se arată că acești țărani, „care intrasera pe toate barierele capitalei de la deschiderea Adunării Obștești“, se lipsiseră de hrana „zile întregi“, „în așteptarea realizării dorințelor nației“⁶. Țărănimea îndirjită în lupta ei împotriva cruntei exploatare contribuie cu tot elanul la victoria zilei de 24 ianuarie/5 februarie 1859.

Populația din București susține și ea lupta pe care o duce coaliția opoziționistă împotriva conservatorilor. Eder afirmă că Alexandru Ghica căuta „prin uneltele sale și prin banii săi⁷ să influențeze clasele de jos ale poporului“, urmărind îndeosebi să facă alegerea imposibilă, cu nădej-

¹ Ibidem f. 14, 28 («porunca slobodă» pentru Boteanu).

² «Patria», Iași, nr. 22 din 12 febr. 1859, p. 85.

³ Béclard către Walewski, 7 febr. 1859, D. A. Sturdza, etc., op. cit., vol. IX, p. 271. Cu cinism Eder raportează la Viena că datorită măsurilor guvernului se opriese venirea țărănilor în București în unele părți cu vorba, arătându-li-se că nu guvernul îi chemase, dar în alte părți «se risipise orice îndoială în privința exactității acestei aserțiuni (guvernamentale) prin întrebuințarea bășului» (Eder către Buol, 4 febr. 1859, Acad. R.P.R., Rapoartele consulare austriace. Copii. București, vol. 25, f. 303). La 26 ian. 7 febr. 1859 generalul Nic. Golescu va da ordin prefectului de Ilfov să libereze numaidecît pe țărani, «sau alte fețe», arestați eventual în zilele premergătoare alegerii lui Cuza Vodă. (Arh. Stat. Min. Int. Div. Adm. 1859, pach. 326, nr. crt. 2490, nr. dos.30.) Tot el va întreține o corespondență cu colonelul Cornescu, căutând să stabilească responsabilitatea acțiunii dusă de dorobanții județului Ilfov în preajma lui 24 ian. (Arh. Stat. Insp. Dorobanților din Valahia Mare. 1859, nr. arh. 476, nr. crt. 55, f. 37, 38, 77, 78, 125, 126).

⁴ «Patria», Iași, nr. 22 din 12 febr. 1853, p. 85. Corespondența din București de la 23 ianuarie 4 febr., 1859.

⁵ Béclard către Walewski, 7 februarie 1859. D. A. Sturdza etc. op. cit., vol. IX, p. 271.

⁶ «Romînul», nr. 11 din 27 ian. 8 febr. 1859, p. 43.

⁷ Colonelul Voinescu susține că Ghica «a împărțit bani la tabăci și măclari» (cfr. I. C. Filitti, op. cit. p. 12. Într-un memoriu, găsit între hîrțile lui Bibescu-vodă, se afirmă că mulțimea din jurul Mitropoliei era «o grămădire de țărani pe care vodă Ghica îi chemase de pe moșiile sale și de lucrători turburători smulși de la munca lor prin momeala unei plăți zilnice, ce se suia pînă la șapte sfași și se plătea din milioanele răpite caselor publice sub administrațiunea lui vodă Ghica» (Memoriul e din 30 ian. 11 febr. 1859. Gh. Bibescu, Domnia lui Bibescu, București, 1894, tom II, p. 522). Deși acest memoriu este datorat adversarilor lui Alex. Ghica, totuși, rămîne valabilă interesanta afirmație asupra participării la aceste evenimente a acelor «lucrători turburători» confirmată și de alte mărturii.

dea de a obține apoi direct de la Poarta numirea sa ca domn¹. Informația este de reținut, dar aceasta nu înseamnă că frământarea maselor trebuie atribuită unei acțiuni corupătoare a lui Ghica, cum ar vrea sa prezinte lucrurile consulul austriac. De fapt, este vorba de încercarea lui Alexandru Ghica, mai abil decît majoritatea celorlalți membri ai marii boierimi, de a profita de un puternic curent de opinie pentru a trage foloase pentru sine. Tot Eder arată că „revoluționarii“, prin care înțelegem pe radicali, preluară conducerea maselor, îndreptîndu-le, îndeosebi, spre sprijinirea alegerii lui Golescu². Afirmatia consulului austriac pare în buna parte veridică. Dacă altfel, radicalii împînzesc orașul cu „juni“ partizani ai lor, viitorii tribuni ai mulțimii, care nu trebuie considerați ca „tribuni improvizați din mijlocul mulțimii“³, ci ca reprezentanți ai fruntașilor radicali. Unul dintre ei, Orășanu, ne-a lăsat o interesantă descriere a acestor evenimente. Iată cum povestește el ce a făcut în ziua de 21 ian./2 febr. 1859: „...Într-acei ajun memorabil, după ce străbătui o parte mare a ulițelor și a mahalelor (alți juni făceau tot ca mine prin alte părți), după ce intrau succesiv în mai multe prăvălii de neguțători, în case de cunoscuți, în tutungerii, în băcănii, în circiumi, chiar și prin toate locurile unde vedeam ceva oameni adunați, după ce făcui o cursă prin mahalaua vestită a tabacilor, prin piață și printr-o mare parte a cafenelelor capitalei, întinzînd propaganda contra guvernului, mă înturnai obosit acasa...“⁴.

În dimineața frumoasă de iarnă a zilei de 22 ian./3 febr. 1859, Orășanu pleacă din nou de acasă cu mai mulți amici, îndreptîndu-se spre Mitropolie și luînd armele „pe sub haine“⁵. Întreg orașul fremată, „toate prăvăliile se închiseră — se relatează într-o revistă a vremii — caci toți neguțătorii și meseriașii voră a lua parte la solemnitatea deschiderii Adunării“⁶. Pe la 8, cînd ajunge Orășanu la Mitropolie, „o sumă de oameni adăstau căutînd ocaziuni de a se putea strecura înauntru“. Porțile curții Mitropoliei erau închise, înauntru aflîndu-se trupe. Poporul se strînge din ce în ce, iar Orășanu reușește sa introducă în curte printr-o intrare a cancelariei Mitropoliei vreo 300 de oameni din „mulțimea neprivilegiată“, iar apoi un număr și mai mare printr-o spărtură a zidului, pentru ca, la sfîrșit, să deschidă porțile, ușurînd năvala poporului în curtea Mitropoliei. Orășanu notează că mulțimea năvăli „cu strigări asurzitoare de ură“ și că „școlarii și calfele de cizmari fura cei ce luară partea cea mai activă la deschiderea porților“⁷. Trebuie observat ca, relatînd evenimentele acestor zile, memoriul găsit între hîrțile lui Bibescu Voda

¹ Eder către Buol, 8 și 12 febr. 1859, Acad. R.P.R. Rapoarte Consulare austriace. Copii. București, vol. 25, f. 311, 318.

² Ibidem.

³ Unirea Principatelor Romîne, în « Viața Romînească », nf. 1—2 din ian. febr. 1949 p. 210.

⁴ N. T. Orășanu, op. cit., p. 11.

⁵ Ibidem, p. 17, 19.

⁶ Revista politică a anului 1859, în « Revista Carpaților », an. I, 1860, partea I-a, p. 71. Pentru distribuirea limitativă a biletelor de intrare vezi « Buletinul Oficial », nr. 5 din 16 ian. 1859, p. 17 și « Steoa Dunării », « Zîmbrulu » și « Vulturulu » nr. 21 din 29 febr. 1859, p. 77—78.

⁷ N. T. Orășanu, op. cit., p. 20—28.

releva „nemișcarea poliției“ și „lipsa ostirii“¹. Ziaristul rus Elisițin, martor al acestor evenimente, vorbește și el de această conlucrare tainică dintre popor și armată². Era desigur vorba de influența exercitată din umbră de Vlădoianu, care, după cum o mărturisește în același an, înțelegea să păstreze o atitudine binevoitoare față de popor³.

La ora 10 deputații intrară în sala Adunării. Secretarul Statului, Brăiloi, citește mesagiul caimacamiei, după care membrii acesteia se retrag. La ieșirea caimacamiilor, „strigăte de nemulțumire și de hulire au izbucnit din toate părțile“, scrie „Dimbovița“⁴. Adunarea își începe lucrările. Alexandru Ghica se ridică și protestează împotriva propunerii de a se verifica mandatele, înainte de a se lua o decizie privind flagranțele ilegalității electorale⁵. Tribunalele îl aplaudă cu putere⁶; mulțimea pătrunsese pînă aici. Dim. Ghica, Boerescu și Bozianu iau și ei cuvîntul, combătînd cu succes argumentele lui Brăiloi⁷. După cum observă Orășanu, „dreapta, cu toată majoritatea ei, ceda pas cu pas tărîmul ce cîștigase la alegeri, minorității din stînga“. Poporul era acum „o mare vie ale cărei valuri abia se putea mișca și care amenința să năvălească pe uși și pe ferestre în Cameră ca să-și susție drepturile și principiul său“⁸. Impiedicînd o încercare a autorităților, de altfel nu prea energică, de a închide porțile, mulțimea reacționează cu promptitudine⁹. Béclard arată că în timpul ședinței poporul ajunsese pînă la băncile deputaților și că vreo citeva sute de oameni erau amestecați printre aceștia.¹⁰ Nu e de mirare că, astfel susținuți, deputații minorității-să fi izbutit să cîștige o primă victorie și anume: hotărîrea luată de Adunare ca să nu participe la verificarea mandatelor cei ce nu întruniseră majoritatea la prima votare, cei aleși prin aclamații și cei aleși în colegii unde nu se primiseră la vot toți alegătorii¹¹.

După închiderea ședinței, în culise continuă discuțiile. Problema cea mai grea, care se punea celor două tabere, era aceea de a-și fixa un

¹ Gh. Bibescu, op. cit., tom II, p. 522.

² A. Elisițin Избрание в молдовалахские господа Александра Иоана Кузы, Odessa, 1861, p. 4.

³ Dimbovița », nr. 64 din 27 mai 1859, p. 257; « Terra » nr. 47 din 12 martie 1869, p. 185.

⁴ « Dimbovița » nr. 31 din 24 ian. 1859, p. 122. Corespondentul unei foi moldovene observă că membrii caimacamiei au plecat « prin huiduirile și fluerările poporului » (« Steoa Dunării », « Zimbrulu » și « Vulturulu » nr. 21 din 29 ian. 1859, p. 78). Orășanu înseamnă că « mulțimea îi primi (pe caimacami) cu șuerături și cu strigăte de huideo, oarba și alte expresiuni de antipatie meritate, împreună cu o ploaie de batjocuri și de desfideri și o mulțime de epiteze bizare, trimise la adresa D-lor, de care fură însoțiți, pînă la capătul de jos al aleelor » (N. T. Orășanu, op. cit., p. 31). Eder raportează că membrii caimacamiei au fost întîmpinați « cu șuerături și fluerături » la plecarea lor din Adunare (Raport din 4 febr. 1859, Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace. Copii. București, vol. 25, f. 304). Ceva mai rezervat, « Românul » observă că la ieșirea caimacamiilor « se auzea un oarecare zgomot, un fel de demonstrare a opiniei publice » (« Românul » nr. 10 din 24 ian./5 febr. 1859 p. 37).

⁵ Béclard către Walewski, 7 febr. 1859. D. A. Sturdza, etc., op. cit., vol. IX, p. 265.

⁶ Ibidem.

⁷ « Steoa Dunării », « Zimbrulu » și « Vulturulu », nr. 21 din 29 ian. 1859, p. 78.

⁸ N. T. Orășanu, op. cit., p. 31.

⁹ Ibid. p. 32-33.

¹⁰ Béclard către Walewski, 7 febr. 1859, D. A. Sturdza etc., op. cit., vol. IX, p. 266.

¹¹ Ședința din 22 ian. 1859, « Monitorul Oficial al Terii Romînești », nr. 9 din 29 ian. 1859, p. 34. Deputații minorității erau gata să se retragă în cazul cînd nu s-ar fi admis pretențiile lor și pregătiseră chiar în acest scop un protest semnat de 32 deputați (« Steoa Dunării », « Zimbrulu » și « Vulturulu », nr. 21 din 29 ian. 1859, p. 78).

candidat unic. In adunările fruntaşilor Partidei Naţionale „mai multe combinaţii, mai mult sau mai puţin acceptabile, fură pe rînd propuse şi în cele din urmă lepădate, una după alta“, ne informează un articol apărut în „Conservatorul Progresist“ la începutul anului 1860 şi datorat, probabil, lui Dimitrie Ghica¹. Se pare, totuşi, că şansa cea mai mare o păstra Golescu. Numele său fusese, de altfel, şi lansat mulţimii, care pînă la 24 ianuarie va lupta pentru alegerea sa. In seara zilei de 22 ianuarie se aprind la Mitropolie 1 000 lampioane în cinstea deschiderii Adunării², iar în acest timp şi în cursul nopţii „se purtaseră prin oraş tot grupe, grupe de cite 50—100 oameni“³. Prima zi de activitate a Adunării Ţării Româneşti se sfîrşea, dar încă de acum, fruntaşii partidei vechi au trebuit să-şi dea seama că ei pierduseră, deşi aveau majoritatea formală a mandatelor Adunării.

„Buletinul Oficial“ din 23 ian./4 febr. 1859 cuprinde un ofis al căimăcămiei către Ministerul din Lăuntru, prin care se anunţă că se interziceau „a se forma adunări sau cluburi (!) în locuri publice“ sau „grupe de oameni“, aceasta „atît pe uliţele capitalei, cit şi prin oraşele districtelor, sau prin sate“⁴. Masele populare nu vor lua în serios acest ofis al agoniei căimăcămiei de trei şi nici cel puţin organele în subordine ale guvernului, armata şi poliţia nu vor încerca să i se conformeze. Pe la ora 8, o mulţime de citeva mii de oameni intră în curtea Mitropoliei, fără a fi împiedicată⁵. Consulul Franţei vorbeşte şi el de mulţimea de oameni, care creştea „fără încetare“ prin venirea continuă a unor noi cete, „a căror atitudine părea ameninţătoare“. Eder apreciază mulţimea la 10—12.000 oameni. El mai observă că pe măsura creşterii agitaţiei din afară, majoritatea devenea din ce în ce mai „blîndă“ şi mai „conciliantă“⁶. La ora 11 se deschide şedinţa. Abia începuseră dezbaterile, care se anunţau tot atît de furtunoase, ca şi cele din ziua precedentă, cînd afară se iscă un zgomot puternic. Era protestul mulţimii din pricina pătrunderii în curtea Mitropoliei a unui batalion de infanterie. Incidentul se lichează în favoarea minorităţii şi a poporului. Orăşanu intrase în sală strigînd: „Goniţi oştirea... sau nu mai răspundem de viaţa dumneavoastră“.

¹ „Conservatorul Progresist“ nr. 5 din 19 ian. 1860, p. 17, col. 3.

² Arh. Stat. Prefect. Poliţiei. Bucureşti, Bir. Adm., 1858, nr. arh. 1733, nr. crt. 392, nr. dos. 85, f. 332.

³ Revista politică a anului 1859, în « Revista Carpaţilor », an. I, 1860, partea I-a, p. 73.

⁴ De asemenea se recomandă netolerarea vorbirilor « de ameninţare, atît împotriva guvernului, cit şi în contra particularilor », precum şi interzicerea circulaţiei hîrtilor, manuscrise sau tipărite, neaprobat de guvern; în sfîrşit, se cere arestarea persoanelor « de orice condiţie vor fi », care vor fi dovedite « preumblîndu-se prin oraş sau sate, făcînd propagante şi întăritări cu feluri şi chipuri pentru turbarea liniştii obşteşti ». Ofisul era dat, « fiindcă se vede liniştea publică ameninţată prin resculari şi adunări de săteni în capitală, după îndemnul unor persoane rău voitoare binelui obşteşti, prin împărţire de placarde şi vorbe ameninţătoare şi în sfîrşit, prin adunări de persoane în număr necuviincios pe uliţele capitalei » (« Buletinul Oficial », nr. 7 din 23 ian. 1859, p. 25).

⁵ N. T. Orăşanu, op. cit., p. 37. Într-o corespondenţă trimisă unei foi ieşene se susţine că poporul pătrunsese în curtea Mitropoliei, profitînd de venirea episcopului de Buzău. (« Patria » nr. 22 din 12 febr. 1859, p. 85); iar Daud Effendi raportează la 4 febr. 1859 că « un mare număr de ţărani şi muncitori » se găseau în curtea Mitropoliei în dimineaţa zilei de 23 ian./4 febr., Dimitrie Ghica luînd măsuri pentru a deschide porţile. Acad. R.P.R., Rapoarte consulare austriace. Copii. Bucureşti, vol. 25, p. 305.

⁶ Eder către Buol, 8 febr. 1859, în Rapoarte consulare austriace. Copii, Bucureşti, vol. 25, f. 311.

Dimitrie Ghica, Brătianu și Vlădoianu, care era și deputat, ies afara și liniștesc poporul care striga „afară oștirea! jos tiranii! trăiască libertatea!” iar apoi primii doi obțin de la Adunare retragerea armatei. Ședința continuă, dar nu durează mult timp; lucrările ei sînt din nou amenințate, deoarece oștirea se oprișe în curtea lui Bibescu (probabil în curtea spitalului Brîncovenesc), și poporul cerea retragerea ei cu totul, ceea ce obține, după ce în Adunare au loc discuții aprinse. Între timp se auzeau în popor strigate de „jos alegerile, sa se desființeze Adunarea”¹ și altele. În memoriul găsit între hîrțile lui Bibescu, se susține că mulțimea era înarmată și că se dăduseră instrucțiuni deputaților coaliției opoziționiste de a pune cocarde roșii, spre a fi recunoscuți, în cazul cînd s-ar fi impus un atac al mulțimii împotriva Adunării, luîndu-se și măsura ca, în acest caz, școlarii „să fie puși în capul mulțimii spre a impune trupelor”². De fapt, conducerea radicalilor îndemna poporul prin „tribuni” pentru a-și infricoșa adversarii și a-i sili să admită punctul ei de vedere. Béclard notează, de altfel, ca la o doua izbucnire a mulțimii, cînd aceasta descoperise staționarea trupelor în curtea apropiată, „o teroare cuprîncse un anumit număr de deputați”. Atît Colquhoun, cît și Eder și Daud Effendi, notează în rapoartele lor că mulțimea asculta de anumite semne, care i se faceau ei, sau mai bine zis tribunilor ei de la ferestrele Adunării. La închiderea ședinței, minoritatea își consolidase poziția într-atît încît majoritatea se gîndea că singura soluție a ieșirii ei din impas era să se abțină de la lucrările Adunării. E drept că Manu voise să treacă la măsuri militare împotriva mulțimii, dar Filipescu refuzînd să semneze ordinul, Vlădoianu declara că nu putea lua în considerare decît acele ordine care erau semnate de toți trei caimacamii³.

În după amiaza zilei de 23 ian./4 febr. 1859, partida trecutului căpătă o nouă dovada a tariiei adversarilor ei, a stării de spirit a mulțimii și a propriei ei slăbiciuni. Orășanu pornește spre zăhanaua de la Colentina cu o ceată de 200 oameni, care în curînd ajunge sa numere 7 000—8 000. Ajunsa aici, mulțimea, condusă de Orășanu, care intervine să nu se produca varsari de sînge, dezarmeaza 28 dorobanți, de la care allă ca cei 200 de țărani fuseseră eliberați în aceiași zi. Rezultatul acestei expediții este că „dorobanții, cu caii de căpăstru, amestecați cu poporul triumfator, cum scrie Orășanu, pornira plini de mulțumire spre capitală, cîntînd în cor Hora Unirii”. Ajunsă în oraș, mulțimea de 10 000—12 000 oameni, în frunte cu birja în care se găsea Orășanu, alți „juni” și puștile dorob-

¹ În cursul aceleiași zile, la venirea neașteptată a armatei, mulțimea a vrut să sparga ușile clopotniței Mitropoliei ca să tragă clopotele.

² Pentru incidentele acestei zile: N. T. Orășanu, op. cit., p. 37—41. Ședința de la 23 ian. 1859, «Monitorul Oficial al Terii Romînesci» nr. 9 din 29 ian. 1859, p. 34; «Dîmbovița» 31 din 24 ian. 1859 p. 122—123; «Romînul» nr. 10 din 24 ian. 5 febr. 1859, p. 37; Gh. Bibescu, op. cit., tom. II, p. 522—523; Béclard către Walewski, 7 feb. 1859, D. A. Sturdza-etc., op. cit., vol. IX, p. 268—271; Eder către Buol, 8 febr. 1859, Acad. R.P.R., Rapoarte consulare austriace. Copii, București, vol. 25, f. 311; raport al lui Daud Effendi, 4 febr. 1859 ibidem, f. 305—307; T. W. Riker, op. cit., p. 256—257.

³ C. G. Mano, Documente din secolele XVI—XIX privitoare la familia Mano, București, 1907, p. 578; M. Theodorian-Carada, Rolul generalului Barbu Vlădoianu la Unirea Principatelor, Craiova, 1939, p. 10. Theodorian greșeste atunci cînd susține că Vlădoianu refuzase executarea ordinului în urma întrevederii cu Brătianu și crede că aceasta a avut loc la 22 ian. 3 febr. 1859. Aceasta întrevedere a avut loc în noaptea de 23 ian. 4 febr.

banților, merge prin centru spre casa lui Ioan Crețulescu, prefectul județului, căruia Orașanu voia să-i predea dorobanții, dar acesta fugise, așa că mulțimea se îndreaptă spre prefectură. Aci, Orașanu preda pe cei 28 dorobanți colonelului Caragea¹. Astfel, spre sfârșitul zilei de 23 ian./4 febr. 1859, caimăcămia se dovedea cu totul neputincioasă și adversarii ei se arătau stăpîni pe situație.

Seara zilei de 23 ian./4 febr. 1859 va aduce soluția crizei politice în care se găsea capitala Țării Românești; prin hotărîrea ce o vor lua deputații coaliției opoziționiste de a alege pe Cuza Vodă. Soluția indoitei alegeri nu era o idee nouă. Încă de la 9 noiembrie 1858, Ongley, reprezentantul Consulatului englez din Iași, raporta lui Bulwer că unii partizani ai lui Golescu ar proiecta alegerea aceluiași domn în ambele principate². Ideea nu era străină nici candidaților conservatori din Țara Românească, Știrbei și Bibescu, ba chiar se pare că ea le surîdea³, iar Eugen Carada declară lui Theodorian-Carada că radicalii susțin candidatura lui Nic. Golescu pînă la 5/17 ianuarie 1859 și din considerentul că era nevoie de un militar, care să poată întreprinde o acțiune ofensivă, în cazul alegerii unui Sturdza în Moldova, realizînd pe aceasta cale unirea⁴. La aceasta este, de asemenea de adăugat insistența lui Anastase Panu care numaidecît după 5/17 ianuarie, cere lui Cuza să pornească spre București cu armata și guvernul pentru a realiza unitatea celor două țări⁵. În aceeași vreme, Grigore Sturdza declara lui Cuza că este gata să-îdea concursul „spre a fi ales M. Sa și în Valahia”⁶. Totuși, Cuza, prudent, mai ales că însuși recunoașterea alegerii sale din Moldova întimpina greutăți, refuză să întreprindă un astfel de act îndrăzneț⁷.

Pentru liberalii din Principate și în general pentru majoritatea bărbatilor politici romîni, ideea unirii era în acest timp indisolubil legata de aceea a prințului străin. Ideea prințului străin alcătuisese una din cele patru dorințe rostite de divanele ad-hoc din 1857, ea exprimînd tendința ruperii de trecut (aceasta în cecece privește elementele de stînga, care voiau să scape de domnii recrutați din marea boicrime), dorința atragerii capitalurilor străine și aceea a întăririi poziției claselor dominante, prin întărirea aparatului de stat condus de „mina tare și puternică” a prințului

¹ Prefectul dă următoarea chitanță: « S-a primit la prefectură 28 dorobanți de district, aduși de D.N.T. Orașanu împreună cu alți juni și cu poporul, cu toată muniția lor, pentru care s-a dat aceasta » (N. T. Orașanu, op. cit., p. 42—57; Eder către Buol. teleg. din 5 febr. 1859, Acad. R.P.R., Rapoarte consulare austriace. Copii, București, vol. 25, f. 307; Béclard către Walewski, 5 și 7 febr. 1859 D. A. Sturdza, etc. op. cit., vol. IX, p. 260—271).

² T. W. Riker, op. cit., p. 258. Ceva mai tîrziu Buol își mărturisese îngrijorarea în legătură cu aceiași ipoteză (Banneville către Walewski, 30 noiembrie 1858. Ibidem p. 243); îngrijorarea trebuie să-i fi crescut atunci cînd Eder îi raportează la 2 dec. 1858 că Afîf Bey a telegrafiat lui Kiamil, delegatul Porții pe lîngă caimacanii munteni, că în Moldova caimacania intenționa să întîrzie alegerea domnitorului « pînă cînd va fi ales prințul Valahiei și atunci vor face ca acesta să fie proclamat și prinț al Moldovei » (Acad. R.P.R., Rapoarte consulare austriace. Copii, București, vol. 25, f. 181).

³ Ibidem, p. 181—183; vezi și raportul din 18 dec. 1858 (Ibidem, f. 211—212).

⁴ M. Theodorian-Carada, op. cit., p. 7—8.

⁵ D. A. Sturdza, 1859—1896. O pagină de istorie contemporană, București, 1897, p. 19.

⁶ Scrișoare publicată în « Steoa Dunării », « Zimbrulu » și « Vulturulu » nr. 11 din 16 ian. 1859, p. 39.

⁷ T. W. Riker, op. cit., p. 253—255.

strain, gata de a reprima orice încercare de ridicare a celor exploatați. De asemenea pentru clasele dominante, prințul străin reprezenta arbitrul sau trăsătura de unire între interesele marii boierimi conservatoare și cele ale burgheziei liberale, care-și întărea din ce în ce pozițiile¹. În ori ce caz, în ianuarie 1859, pe liberalii din Iași sau București îi interesa să reușească să înlăture pe candidații trecutului de la cele două tronuri și să aleagă ca domni doi bărbați „de o potrivă de însuflețiți de respectul noii legi fundamentale”², dar, în același timp, tot atât de însuflețiți de ideea unirii sub un prinț străin, ca la momentul oportun să cedeze scaunul lor prințului Principatelor, venit de cine știe unde! În afară de aceasta, pentru Partida Națională și în deosebi pentru radicali, problema centrală care se punea nu era atât aceea a unirii (care se putea realiza oricând cu ușurință, dacă izbîndeau candidații ei), ci aceea a zdrobirii vechiului regim, a înlăturării de la domnie a aceluia, care ajunseseră să o socotească un monopol al lor. De aceea, deși se pare că Nicolae Golescu era candidatul cu cele mai mari șanse ale opoziției coalizate din Țara Românească, totuși afirmația unui contemporan al acestor evenimente, făcută peste 50—60 ani, că Partida Națională nu avea nici un candidat³ este justă. Părerăa lui Theodorian-Carada, că „după 6 ianuarie partizanii lui Vodă Ghica și ai lui Golescu erau înțeleși să impuie, într-un fel sau altul, alegerea lui Cuza și în București”⁴ nu este întemeiată; altfel de ce nu s-ar fi purtat o propagandă în acest sens în mijlocul masei și de ce acest lucru s-a făcut abia la 24 ianuarie. Orășanu scrie în această privință: „Desfid pe oricare ar susține că această idee (a alegerii lui Cuza în Țara Românească) preocupă înainte (de seara de 23 ian./4 febr.) pe cineva; cînd Camera s-a deschis, 2 candidați puternici își disputau tronul, trecutul și viitorul, liberalii cu retrograzii, Nicolae Golescu cu George Bibescu”⁵. Același lucru îl susține și Gradowicz, observator politic al timpului⁶. Este drept că, bazat pe o informație din Principate, Buol îl anunță pe Hübner, la 6/18 ian. 1859 că domnitorul Moldovei „va fi ales și la București”⁷, dar în același timp Eder, care era la fața locului, deși înregistrează acest zvon, nu-l socotește serios⁸ și apoi, după alegere, arată ca și Gradowicz, că „se vorbea aci, ce-i drept, de alegerea lui Cuza cum se vorbește de multe imposibilități și posibilități”⁹. Fără îndoielă, însă, că soluția la care se ajunge în Adunare nu era ruptă de realitate. Ideea alegerii domnului Moldovei exista și este foarte probabil ca masele — care nu erau în curent cu dedesubturile politice ale partidelor — să fi găsit această soluție cu mult mai atrăgătoare decît aceea a alegerii altui candidat.

¹ Vezi pentru atitudinea diferitelor clase în Divanul ad hoc muntean: D. A. Sturdza, etc., op. cit., vol. VI, part. II, p. 17, 29, 33, 37.

² « Steoa Dunării » nr. 84 din 24 nov. 1858, p. 247.

³ D. A. Sturdza, Însemnătaea Divanurilor Ad-Hoc din Iași și București în istoria renașterii României, Acad. Rom. Memoriile Secției Istorice Ser. II, tom XXXIV, p. 376.

⁴ M. Theodorian-Carada, op. cit., p. 9.

⁵ N. T. Orășanu, op. cit., p. 61.

⁶ Scrisoare din 28 febr. 1859, cfr. I. C. Filitti, op. cit. p. 7.

⁷ Hübner, Neuf ans de souvenirs d'un ambassadeur, Paris, 1904, vol. II, p. 264.

⁸ Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace, Copii, București, vol. 25, f. 288.

⁹ Raport din 15 febr. 1859, Ibidem, f. 325.

Vestea alegerii lui Cuza în Moldova este primită cu bucurie de liberalii din Țara Românească, el fiind socotit „om de la 1848“¹. Comențind alegerea, Pantazi Ghica scrie un articol în „Dimbovița“ intitulat „Moldoveni și Români. Domnitorul Nației“ în care laudă patriotismul moldovenilor și cere muntenilor să dovedească o atitudine asemănătoare, dar nu pomeneste de ideea dublei alegeri². Totuși ideea exista în Moldova în anturajul noului domn, deși „Șteaua Dunării“ susținea că există „o țară singură, sub numele de Principatele Unite, avînd două Adunări generale și doi Domni“³. Faptul că ideea ființa și se sconta ca pe o ipoteză pe alegerea lui Cuza și în Țara Românească este arătat de câteva rînduri adresate de Vasile Alecsandri lui Sion, la 20 ian./1 febr. 1859, în care îl anunță că momentan nu mai era trimisul Moldovei la București și că „pe urmă vom vedea, cînd se va hotărî soarta Țării Rominești, de va fi nevoie sau nu de asemenea post“⁴. S-a vorbit și lucrul a fost afirmat îndeosebi de Bolintineanu⁵, că deputația moldoveană, trimisă la Poartă să anunțe alegerea noului domn și condusă de Costache Negri, ar fi propus Partidei Naționale din Țara Românească să aleagă la București tot pe Alexandru Ioan I. Negri și colegii săi sosesc aci la 14/26 ian. și pleacă apoi la 18/30 ian. spre Giurgiu⁶. Ei participă la un banchet dat în cinstea lui Cuza, la care primul toast este rostit de Const. Cantacuzino⁷, fostul caimacan de la 1848, acum aliat al liberalilor. Damé susține că Negri ar fi încunostiințat pe fruntașii Partidei Naționale că Franța și Rusia ar sprijini dubla alegere⁸. Este foarte posibil ca să se fi discutat chestiunea dublei alegeri, dar este semnificativ faptul că însuși Bolintineanu, care dă de înțeles că ar fi fost printre primii partizani ai actului dublei alegeri, nu pomeneste pînă la 24 ianuarie, în foaia sa „Dimbovița“, absolut nimic de acest lucru, deși discută pe larg chestiunea apropiatei alegeri de domn. Mai mult decît atît, cu o zi înainte de intrarea în țară a „Concordia“, unde se va hotărî alegerea lui Cuza, Boerescu, unul din cei mai înfocați apărători ai ideii, publică un articol în care declară că nu are nici un candidat la domnie⁹.

Ideea dublei alegeri exista fără îndoială. Ea a existat chiar și înainte alegerii lui Cuza în Moldova, fiind însă doar una dintre soluțiile

¹ «Romînul» nr. 2 din 6/18 febr. 1859; «Dimbovița» nr. 26 din 7 ian. 1859, p. 101 și «Naționalulu» nr. 9 din 8 ian. 1859, p. 33.

² «Dimbovița» nr. 27 din 10 ian. 1859, p. 105. Vezi și un articol al lui Gh. Sion în «Romînul» nr. 6 din 15/27 ian. 1859, p. 22.

³ «Șteoa Dunării», «Zimbrulu» și «Vulturulu» nr. 8 din 13 ian. 1859, p. 25–26.

⁴ St. Meteu, Din relațiile și corespondența poetului Gh. Sion cu contemporanii săi, Cluj, 1939, p. 2.

⁵ D. Bolintineanu, Vieța lui Cuza Vodă, în Proză, Iași, f. a. vol. I, p. 14.

⁶ «Anunțatorul Romîn» nr. 5 din 17 ian. 1859, p. 2.

⁷ «Romînul», nr. 7 din 17/29 ian. 1859, p. 25.

⁸ Fr. Damé, Histoire de la Roumanie Contemporaine, Paris, 1900, p. 112. În orice caz, în raportul trimis din Varna lui Cuza de către cei trei delegați moldoveni, la 23 ian. 4 febr. 1859 nu se pomeneste nimic de discutarea acestei chestiuni la București, deși se dau multe amănunte privind primirea frățească și entuziastă de care ei se bucuraseră (Acad. R.P.R. Ms. 4643, f. 155–156).

⁹ «Naționalulu» nr. 13 din 22 ian. 1859, p. 45. Eder înregistrează zvonul, dar după alegerea lui Cuza vodă la București, că ar fi existat o înțelegere în vederea acestei alegeri, stabilită între Costachi Negri, Nicolae Golescu și Dimitrie Brătianu, dar valoarea informativă pare îndoielnică (Eder către Buol, 8 febr. 1859, Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace, Copii, București, vol. 25, f. 31).

care se propuneau. A existat de asemenea un curent de opinie în masele populare favorabil acestei idei. În schimb, politicienii unioniști liberali ai vremii nu s-au oprit la această soluție din primul moment, deoarece ei concepeau unirea legată de venirea unui prinț străin, considerind pe cei doi domnitori doar ca primii slujitori ai realizării unirii sub un prinț străin. Este sigur că liberalii munteni ar fi vrut să păstreze pentru unul dintre ei acest rol de prim slujitor al realizării unirii, în forma în care o concepeau, mai ales că își dadeau seama de greutățile pe care le-ar fi întâmpinat recunoașterea de către puteri a unei duble alegeri, care, în afară de aceasta, nu reprezenta pentru ei soluția finală. Ideea dublei alegeri se impune abia în urma zilelor de 22 și 23 ianuarie, ca o ieșire din impas, ca un compromis, care, totuși reprezintă victoria radicalilor și nu aceea a boierilor conservatori. Era un compromis aparent, căci de fapt era o lovitură puternică dată feudalismului. Era mai mult un compromis în sînul coaliției opoziționiste, impus partidei trecutului. Era și mai mult decît atît, era o rezolvare grabnică a problemei unirii de sus, de către clasele exploatatoare, de teama rezolvării acestei probleme de jos prin izbucnirea violentă, energică și sîngeroasă a maselor, care s-ar fi putut să nu poată fi ținute în loc nici de frunțașii politici cei mai de stînga ai burgheziei. De asemenea, era o rezolvare în sensul unui curent de opinie; masele impun — chiar indirect — această înțelegere.

În după amiaza zilei de 23 ian./4 febr., Costache Brăiloi vine la Eder, mărturisindu-i că deputații majorității erau terorizați. Eder propune retragerea majorității din Adunare și redeschiderea Adunării în alt oraș, unde să nu mai existe teama unei presiuni populare¹. Între timp, Barbu Catargiu și Arsachi anunță unui șef al minorității, poate chiar lui Dimitrie Ghica, hotărîrea majorității de a renunța la candidații ei, dacă și minoritatea făcea același lucru². Deputații Partidei Naționale se strîng la hotelul „Concordia”. În timpul acesta, „zgomotele cele mai contradictorii circulau în acea noapte”³. Orășanu și „alți capi de grupe populare”⁴ umblau prin sălile hotelului; primul doarime chiar acolo, deputații radicali prevenindu-l că se dăduse ordinul arestării sale⁵. Începe consfătuirea deputaților, se pune și aci chestiunea unei eventuale retrageri din Adunare⁶ și deodată, Dimitrie Ghica propune soluția, „care deja se afla în

¹ Eder către Buol, 12 febr. 1859, Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace. Copii București vol. 25, f. 319.

² Scrisoarea lui Gradowicz din 28 febr. 1859, cf. I. C. Filitti, op. cit. p. 10. Béclard raportează și el că în seara zilei de 23 ian./4 febr., majoritatea hotărîse să renunțe la candidaturile lui Știrbei și Bibescu, dacă și adversarii lor renunțau la Goleșcu și la Ghica (Raport către Walewski din 7 febr. 1859, D. A. Sturdza, etc., op. cit., vol. IX, p. 272).

³ O ceată vine la « Concordia » aducînd știrea arestării lui Boerescu și Rosetti și trebui să fie convinsă că aceștia erau acolo ca să nu meargă să tragă clopotele spre a aduna poporul să-i elibereze (24 ianuarie din 1859, în « Naționalulu », nr. 1 din 3 ian. 1860, p. 2).

⁴ Ibidem.

⁵ N. T. Orășanu, op. cit. p. 59.

⁶ 24 ianuarie din 1859, în « Naționalulu », nr. 1 din 3 ian. 1860, p. 2.

spiritul tuturor“, cum scrie Boerescu¹, de a fi ales domnitorul Moldovei. Eder susține că propunerea lui Ghica a fost făcută de acesta atunci când a văzut că nu avea sorți de a-și impune propria-i candidatură². Un martor ocular afirmă că nu se susținuse nici o altă persoană pentru tron înaintea lui Cuza³. Boerescu și Bozianu susțin „cu ardoare“ propunerea alegerii lui Cuza⁴. George Ghica se opune un moment, susținând că unirea nu trebuia realizată în persoane, ci în instituții⁵; totuși, n-a fost „o vie opoziție“, ci doar „oarecari observațiuni, care nu combăteau direct propunerea, ci numai care-i criticau oportunitatea“⁶. Cu toate acestea, Béclard susține într-un raport al său că Rosetti și Brătianu s-ar fi opus la început ideii alegerii lui Cuza⁷, ceea ce este logic, cei doi fruntași radicali preferind alegerea lui Golescu⁸. În ceea ce privește momentul luării hotărârii îndoitei alegeri, Eder, Gradowicz, ca și memoriul găsit în hirtilele lui Bibescu, afirmă că hotărârea susținerii candidaturii lui Cuza n-a fost luată decât pe la 2—3 noaptea⁹, dar această susținere nu pare întemeiată, mai ales că întrevăderea pe care o are reprezentantul coaliției cu Vlădoianu în această noapte, trebuie să fi avut loc *după* consfătuirea deputaților de la „Concordia“.

Propunerea lui Dimitrie Ghica este acceptată de către deputații Partidei Naționale, dar se ia hotărârea ca planul punerii ei în aplicare să fie fixat a doua zi dimineața, ca să se păstreze secretul¹⁰. Fruntașii coaliției se despart, iar Brătianu merge acum la Vlădoianu¹¹. Intrevederea are loc acasă la general, unde fruntașul liberal vede saloanele „iluminate“ și pe toți ofițerii garnizoanei, care să adunaseră „să hotărască ce să facă a doua zi“. Vlădoianu se arată dispus la o înțelegere, ba chiar

¹ 24 ianuarie din 1859, în « Naționalulu » nr. 1 din 3 ian. 1860, p. 3. Cezar Boliac a fost primul bărbat politic care a luat în serioasă considerare ideea alegerii lui Cuza și la București. El propune acest lucru lui Vlădoianu, probabil în după amiaza zilei de 22 ian./3 febr. 1859 (vezi « Terra », nr. 47 din 12 martie 1869, p. 185) și acesta retransmite sugestia lui Alexandru Ghica, care știindu-se, în orice caz, fără nici o șansă de a obține tronul, o acceptă numai dacă (vezi și Vladimir Ghica, Spicuri Istorice, București, 1936, vol. II, p. 174). Totuși, chestiunea rămâne în suspensie și se pare chiar că Boliac nu discută propunerea sa cu prietenii săi politici.

² Eder către Buol, 8 febr. 1859, Acad. R.P.R., Rapoarte consulare austriace. Copii. București, vol. 25, f. 312.

³ O rectificare a Conservatorului, în « Naționalulu », nr. 6 din 21 ianuarie 1859, p. 22.

⁴ 24 ianuarie din 1859, în « Naționalulu », nr. 1 din 3 ian. 1860, p. 2.

⁵ Eder către Buol, 12 febr. 1859, Acad. R.P.R., Rapoarte consulare austriace. Copii. București, vol. 25, f. 320.

⁶ O rectificare a Conservatorului, în « Naționalulu », nr. 6 din 21 ian. 1859, p. 22.

⁷ Béclard către Walewski, 7 febr. 1859. D. A. Sturdza, etc., op. cit., vol. IX, p. 272.

⁸ Ca întotdeauna cei doi conducători politici și în deosebi Brătianu trebuie să fi privit problema și sub unghiul de vedere îngust al intereselor lor de partid; or, pentru țelurile politice liberale, moldoveanul Cuza nu reprezenta posibilitățile pe care le oferea un Nicolae Golescu. Lucrul acesta va fi dovedit de desfășurarea ulterioară a evenimentelor, când Cuza nu se va sprijini decât efemer și cu neîncredere pe Ion Brătianu sau pe C. A. Rosetti.

⁹ Eder către Buol, 8 febr. 1859. Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace, Copii, București, vol. 25, f. 312; scrisoarea lui Gradowicz din 28 febr. 1859, cf. I. C. Filitti, op. cit., p. 10; memoriu din 30 ian. (11 febr.) 1859, G. Bibescu, op. cit. tom. II, p. 523.

¹⁰ 24 ianuarie din 1859, în « Naționalulu », nr. 1 din 3 ian. 1860, p. 3.

¹¹ El ia contact cu șeful oștirii prin maiorul Mavrocordat, rudă cu Cantacuzinii și probabil înclinat spre coaliția opoziționistă (M. Theodorian-Carada, op. cit., p. 12, nota 15).

el se arata gata de a ajuta și la alegerea lui Golescu¹. În orice caz, șeful oștirii a susținut prin atitudinea sa dubla alegere. A mărturisit el însuși aceasta și meritul acesta i-l recunosc mulți bărbați politici ai vremii². Este probabil că întrevederea din noaptea de 23 spre 24 ianuarie 1859 să fi avut, între altele, și scopul de a asigura cu orice chip alegerea lui Cuza și de a paraliza orice încercare de rezistență a majorității în această privință. Despre intenția radicalilor de a susține „alegerea unirii“ cum o numește consulul Eder, chiar cu forța, vorbește și reprezentantul Austriei, dar și Valentineanu, martor și participant la luptele din aceste zile³. Vlădoianu chiar amintește într-o scurtă scrisoare publicată în 1859 că el a avut grijă în zilele alegerii lui Cuza să rămână liberă Adunarea „de interveniri silnice armate după cum, poate, ar fi plăcut unora“⁴.

În timp ce în culise frunțașii de diferite partide și fracțiuni se frământau și discutau, „poporul în cete mari, se poartă pe uliță“, iar „caimacamii se retrag în palatul domnesc, unde sentinelele se îndoiesc și soldații primesc ordine a încărcă armele cu gloanțe și a da foc asupra poporului, când ar cuteza a călca palatul...“, cum înseamnă un corespondent al unei foi ieșene⁵. „Revista Carpaților“ editată de Sion, va da mai târziu următoarele informații asupra nopții de 23 spre 24 ian. 1859: „Toată noaptea se petrecu într-un neastimpăr, atit din partea poporului, cit și din partea guvernului. Toată oștirea de cavalerie și infanterie umbra în patrulă pe poduri; dar totodată bande de sute de oameni se încrușișau cu patrulele fără nici un risc. Se zice că în noaptea aceea poporul s-ar fi înțeles cu oștirea ca nici într-un caz să nu vie la vărsare de sînge...“⁶. Informația aceasta arată că masele populare acționau puternic, depășind intențiile politicianilor de stînga ai vremii. Din această pricină majoritatea din Adunare va fi silită să cedeze, iar minoritatea să cadă la o înțelegere cu adversarii ei. În această atmosferă nu este de mirare că în noaptea zilei de 23 ian./4 febr., deputații conservatori se gîndesc să nu mai participe la lucrările Adunării, intenție pe care o pără-

¹ Discursul lui Ion Brătianu rostit la 3 febr. 1869 în sala Slătineanu, «Romînul» nr. din 7 febr. 1869, p. 118, col. 2—3. Totuși cu puțin înainte, el trimisese un ordin colonelului Macedonschi, cerîndu-i ca a doua zi «la caz de a se face vreo îmbulzire și a nu voi să înțelegă poporul că nu este ertat a intra nimeni în năuntru curții» să fie respins și împrăștiat «cu orice preț» («Curierul Principatelor Unite», nr. 2 din 14 mai 1859, p. 6). Cam tot în același timp un tînar boier îi spunea: «fă d-le ca generariul Cavaignac, fă ca trei zile să curgă sîngele pe stradele Bucureștilor» (I. Brătianu, Progresistul desfrenat, în «Romînul» nr. 35 din 4/16 febr. 1860, p. 106). Ordinul scris, emis de Vlădoianu, a fost probabil dat din pricina presiunii caimacamilor; în orice caz, acest ordin a fost inoperant, fiind anulat ulterior printr-un ordin verbal, sau fiind emis atunci cînd Vlădoianu știa că poporul nu va fi masat la porțile Mitropoliei.

² D. Bolintineanu, op. cit., vol. I, p. 15; «Romînul» nr. 55 din 9 21 mai 1859, p. 217; scrisoarea generalului Vlădoianu din 11 martie 1869. «Terra» nr. 47 din 12 martie 1869, p. 185; «Reforma» nr. 23 din 22 noiembrie 4 decembrie 1859, p. 90).

³ Eder către Buol, 12 febr. 1859. Acad. R.P.R., Rapoartele consulare austriace. Copii. București, vol. 25, f. 320. Pentru Valentineanu vezi mai jos.

⁴ «Dimbovița», ng. 64 din 27 mai 1859, p. 257.

⁵ «Patria», Iași, nr. 22 din 12 febr. 1859, p. 86.

⁶ Revista politică a anului 1859, în: Raport Carpaților, an. I, 1860, partea I, p. 74.

sese doar în urma sfatului consulului rus¹, francez și prusian². În aceeași noapte, caimacamul Filipescu declară consulilor străini și lui Barbu Catargiu — strinși la consulul Giers — că nu se putea conta pe oștire, decît dacă ofițerii ar rămîne credincioși regimului caimăcănesc, lucru de care el se îndoia.

În dimineața zilei de 24 ian./5 febr., la ora 8, se întrunesc tot la „Concordia“ deputații Partidei Naționale și hotărăsc, după Boerescu, propunerea alegerii lui Cuza în ședință secretă a Adunării³. Trebuie adăugată următoarea informație dată de Valentineanu, pe care probabil Boerescu a preferat să n-o dezvăluie în 1860: „Hotărîrea care se luase de comitetul liberal unionist era ca, îndată ce conservatorii sau albi din Cameră ar persista în alegerea lui Bibescu Vodă, *poporul din dealul și curtea Mitropoliei, unit cu poporul de la Filaret, să năvălească în Cameră și să o silească a proclama de ales pe alesul Camerei Moldovei*“⁴. În legătură cu cele susținute de Valentineanu, mai trebuie spus că intervenise o înțelegere cu autoritățile, mai mult sau mai puțin complice; înainte de a se lumina de ziuă, colonelul Caragea mersese la Nicolae Golescu, îl deșteptase din somn și-l rugase ca mulțimea să nu mai fie în acea zi în curtea Mitropoliei, el garantînd că nici forța publică nu va pătrunde acolo⁵. Golescu se înțelege în această privință cu ceilalți fruntași radicali, iar Rosetti publică o foaie volantă în care anunță că s-a hotărît de către Adunare ca „nici oștirea, nici publicul să nu se mai strîngă în jurul ei“⁶. Fruntașii minorității din Adunare, simțindu-se stăpîni pe situație, și probabil temîndu-se ca masele populare să nu le depășească intențiile, se mulțumesc să smulgă victoria, acum ușoară; a îndoitei alegeri, în loc de a profita de frămîntările mulțimii și a realiza satisfacerea revendicărilor maselor. Acest fapt a avut loc desigur înainte de ultima întrunire a deputaților Partidei Naționale, în care se decide de asemenea și ceea ce vor face „tribunii“ în acea zi cu masele populare. Orășanu povestește că fiind chemat de deputații radicali, a fost anunțat „că planul campaniei s-a schimbat și că candidatul partidului nostru (desigur Golescu — D. B.) renunța la onoarea tronului... în favoarea principiului sacru al unirii, în favoarea alesului Moldovei“. De asemenea, i se cere ca să ia cea mai mare parte a poporului și să meargă pe dealul Filaretului, de unde va fi chemat *în caz de nevoie*. Orășanu merge la Mitropolie și pornește cu cea mai mare parte a mulțimii spre Filaret, „lăsînd însă o mare parte pe dealul Mitropoliei *subt poveștele altor amici sinceri*, care trebuiau, la caz de atac din partea oștirii, să năvălească în

¹ Consulul rus ocupa o poziție conformă adevăratelor interese ale poporului nostru. Cu atît mai mult, opinia publică progresistă din Rusia, reprezentată de revoluționarii democrați ruși susține justele revendicări și teluri ale poporului român. Vezi Gh. Haupt, Revista «Sovremenic» și revoluționarii democrați ruși despre «Unirea Principatelor Dunărene», în «Studii», 1949, fasc. IV, p. 78—89.

² Eder către Buol, 12 febr. 1859. Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace. Copii, București, vol. 25, f. 319; Béclard către Walewski, 7 febr. 1859, D. A. Sturdza, etc., op. cit., vol. IX, p. 272.

³ 24 ianuarie din 1859, în «Naționalulu», nr. 1 din 3 ian. 1860, p. 3.

⁴ I. G. Valentineanu, Alegerea, detronarea și înmormîntarea lui Cuza Vodă, 1859, 1866, 1873, București, 1898, p. 10.

⁵ G. C. Mano, op. cit., p. 579.

⁶ D. A. Sturdza, etc., op. cit., p. 10.

*Cameră și să facă alegerea principelui Bibescu imposibilă, lipsindu-l de alegătorii săi*¹. Afirmația în legătură cu atacul „din partea oștirii“ trebuie privită cu rezervă, este mai mult o motivare care încearcă s-o dea Orășanu eventualei năvale a poporului în Adunare.

Pe la ora 10, Béclard e surprins, venind la Adunare, de „liniștea adinca“ care domnea în curtea Mitropoliei², iar Eder recunoaște că poporul dispăruse în grădini și că doar atunci când ajungea vreun deputat boier la Adunare i se strigă: „hoțule“³. Ordinea o incredințase Caragea chiar poporului și o relatare arată că „studenți și oameni cunoscuți poporului se puseră la poarta Mitropoliei și îndeplinesc oficialul polițienesc cu cea mai bună rinduală“⁴. Înainte de ședință, deputații majorității se mai întrunesc odată la Ioan Oteteleșanu și aci Alex. Florescu propune să se aștepte „să se liniștească spiritele“, deoarece „poate că au să se obosească țărani chemați dinafară și lucrătorii răpiți de la munca lor“, dar Barbu Catargiu combate această părere și deputații hotărăsc să meargă la Adunare⁵. La ora 11 se deschid dezbaterile. Boerescu previne în prealabil pe cițiva fruntași ai dreptei că intenționa să ceară ședință secretă, el fiind însărcinat de Partida Națională să facă o propunere împăciuitoare. Cererea sa este numaidecât admisă⁶. Ședința secretă se deschide, Boerescu ține un discurs în care pledează pentru principiul unirii și propune alegerea lui Cuza. Se produce o mare mișcare; Dim. Ghica, Ioan Cantacuzino și chiar Brăiloi plîng. Vorbesc Arsache și Dim. Ghica și apoi toți deputații jură să aleagă pe domnul Moldovei⁷. De fapt, partida „trecutului“ trebuise să accepte, vrînd nevrînd, o situație, fiind silită de ochii opiniei publice să simuleze chiar bucuria.

După terminarea ședinței secrete, deputații revin în sala Adunării, surprinzînd prin atitudinea lor pe consuli străini. Béclard e impresionat de „aceste mișcătoare manifestații“⁸, iar Eder surprins înseamnă următoarele: „Deodată apărură deputații, unii vărsînd lacrimi, alții, cărora nu le era dat să-și exprime emoția prîn lacrimi, căutau să arate prin gesturi că erau puternic mișcați. Cădeau unii în brațele altora, plîngeau în suspine, toate dezbinările păreau uitate...“⁹. La o fereastră apare o batistă albă, semn al împăciuirii¹⁰, iar un ofițer iese pe poartă strigînd: „Lăsați poporul să intre. Trăiască Prințul Alexandru Ioan Cuza, procla-

¹ N. T. Orășanu, op. cit., p. 65—68.

² Béclard către Walewski, 7 febr. 1859; D. A. Sturdza, etc. op. cit., vol. IX, p. 273.

³ Eder către Buol, 12 febr. 1859, Acad. R.P.R., Rapoarte consulare austriace, Copii, București, vol. 25, f. 320.

⁴ Revista politică a anului 1859, în «Revista Carpaților», an. I, 1860, partea I, p. 74.

⁵ Gh. Bibescu, op. cit., tom II, p. 524—525.

⁶ 24 Ianuarie din 1859, în «Naționalulu», nr. 1 din 3 ian. 1860, p. 3.

⁷ Gh. Știrbei cere ca actul de alege se trimită și tatălui său care era bolnav, ca să-l subscrie, iar fiul celui-lalt candidat al boierilor exprimă adeviziunea lui Bibescu («Naționalulu» nr. 14 din 25 ian. 1859, p. 53—54; 24 Ianuarie din 1859, ibidem, nr. 1 din 3 ian. 1860, p. 3). Ion Ghica își informează soția, peste trei zile, că fiul lui Bibescu cheltuisse 200 000 ducăți, pentru a asigura alegerea tatălui său, pentru ca apoi să voteze chiar el pentru Cuza (Acad. R.P.R., ms. 2910, f. 229).

⁸ Béclard către Walewski, 7 febr. 1859; D. A. Sturdza, etc., op. cit., vol. IX, p. 275.

⁹ Eder către Buol, 8 febr. Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace, Copii, București vol. 25, f. 313.

¹⁰ I. G. Valentineanu, op. cit., www.dacoromanica.ro

mat de Cameră Domnitorul Principatelor Unite“¹. Entuziasmul se transmite și mulțimii de afară sau, mai bine zis, mulțimea de afară, afluind vestea apropiatei alegeri în sensul dorințelor ei, dădu liber curs bucuriei sale. În timp ce în Adunare se proceda grabnic la verificarea mandatelor și la pregătirea alegerii efective, știrea ajunsese și la Filaret, de unde mulțimea porni „în fugă mare“ spre Mitropolie². Ioan Bujoreanu însenina peste câteva zile: „...Nu se mai auzea în toată capitala decît cele mai vii demonstrații de bucurie... singurul spectacol ce se vedea pe toate ulițele, pe toate răspîntiile, pe toate locurile publice ale Bucureștilor. Frații noștri țărani... strigau acum din toată puterea energică a sufletului lor: Să trăiască Cuza! Să trăiască Domnul nostru! Se aruncau în brațele unor altora, fără deosebire de condiție ca cum toți în general ar fi scăpat de jugul cel mai apăsător...“³. Toți cei 64 de deputați prezenți aleg pe Cuza Vodă ca domn al Țării Românești. La ora 6.30 după amiază, mitropolitul proclamă rezultatul alegerii, „față de un popor de peste 30 000 oameni, care umplea curtea și tot dealul Mitropoliei“⁴. Numărul de 30 000 de oameni — cifră uriașă pentru Bucureștii anului 1859 — arată puternica participare a maselor la evenimentele acestor zile și explică și caracterul revoluționar al actului de la 24 ianuarie. „Bande de muzică intonară imnul unirii, se relatează în „Naționalul“, clopotele sunau cu toată puterea, mii de torțe se aprinse deodată și mii de strigăte repetau „să trăiască Domnul nostru Cuza“⁵. În timpul acesta, Cuza primind vestea, scria unui prieten: „actul este mare, majestos, dar grav“⁶.

De ce au acceptat deputații majorității propunerea lui Boerescu? Eder susține că boierii votaseră pentru Cuza, nădăjduind că Poarta nu va recunoaște alegerea și de teamă „că nu vor părăsi în viață sala de ședințe, dacă nu se vor hotări la acest vot de unire“⁷. Observația consulului austriac este justă, mai ales că cel ce o făcea era un apropiat al mării boierimi, care nu avea interes să o denigreze în mod gratuit. Un act de așa-zis patriotism nu era decît o simplă manifestare de teamă. Eder arată că după alegere veniseră la el cițiva boieri și-i spusese că lacrimile vărsate nu fuseseră atît de entuziasm pentru Cuza, cît mai mult de bucurie „că li se arătase această ieșire din impas“, care, după convingerea lor, le scăpase viața. „Ei nu plîngeau, conchide Eder, din pricina lui Cuza, pe care nici nu l-au văzut vreodată, nici din pricina unirii, față de care sînt indiferenți, ci pentru că li se dăduse posibilitatea de a-și salva

¹ «Dimbovița», nr. 32 din 28 ian. 1859, p. 126.

² N. T. Orășanu, op. cit., p. 69.

³ «Romînul», nr. 11 din 27 ian. 8 febr. 1859, p. 43.

⁴ Ședința din 24 ianuarie 1859, «Monitorul Oficial al Țării Românești», nr. 9 din 29 ian. 1859, p. 34—35; «Naționalul», nr. 14 din 25 ian. 1859, p. 53—54.

⁵ Ibidem, p. 54.

⁶ N. Iorga, O scrisoare autografă a lui Cuza-Vodă către Constantin Moruzi, în «Revista Istorică» an. II, 1916, p. 20.

⁷ Eder către Buol, 8 febr. 1859. Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace. Copii. București, vol. 25, f. 314.

viața în dosul unei perdele patriotice“¹. Evenimentele din primele zile de dezbateri ale Adunării copleșesc și zăpăcesc cu totul majoritatea retrogradă a acesteia, silind-o la concesiile aproape neașteptate. Consulul austriac observă într-un raport al său că dacă candidatura lui Cuza ar fi fost propusă citeva zile mai înainte, majoritatea s-ar fi abținut de la vot². Conservatorii se tinguie, de altfel și consulului englez că au fost intimidați³. Bine a înțeles adevărata atitudine a conservatorilor Orășanu, când declară că lacrimile acestora „nu erau ale pocăinței, ci ale turbării“⁴.

Interesantă și semnificativă, în cece privește patriotismul partidei trecutului, este atitudinea caimacamului Manu. Acesta nu se resemnează să piardă puterea, afirmând consulului englez că numai Poarta îi putea da un ordin valabil ca să renunțe la funcția sa de caimacam⁵ și trimițând împreună cu Băleanu o telegramă lui Fuad Pașa, marele vizir, în care amândoi declară că „puterea le este smulsă“ și nu se sfîiesc să ceară eventuala intervenție militară a pașei de Ruscuc⁶. Dreptate avea ziaristul francez Saint-Marc de Girardin scriind următoarele asupra caimacamiei din 1858—1859: „la București... caimăcămia interimară era, zice Poarta, conservativa și noi zicem că era austriacă și turcească“⁷!

La baza alegerii lui Cuza în Țara Românească stă o luptă puternică⁸. A fost o luptă nu atât pentru unire, căci după cum observă Bécлар, „nu există partid anti-unionist în Valahia“⁹, ci pentru răsturnarea regimului trecutului. Boierimea ar fi acceptat fără neplăcere o unire a țărilor sub unul din domnii ei preferați — dacă prin această unire s-ar fi conservat

¹ Eder către Buol, 12 febr. 1859, Ibidem, f. 320—321. Iată câteva rînduri interesante și semnificative ale lui Bolliac, în legătură cu atitudinea diferitelor clase și categorii sociale față de evenimentele din ianuarie 1859: „... Toți meseriașii, toți comercianții mici, toți plugarii din capitală și din giurul capitalei erau pe dealul și în curtea Mitropoliei. Toți boierii cei mici printre dinșii și casele lor, prăvăliile lor, au stat închise trei zile. Mai nimeni din boieri mari și mai nici unul din neguțătorii cei mari nu se afla cu dinșii în aceste momente supreme. Boierii cei mari se preumblau pe șosea, neguțătorii cei mari stau la birourile lor, lacheii în porțile și la scările boierilor și nici un magazin închis în piață...“ (C. Bolliac, Fusiunea, în « Romînul », nr. 36 din 26 martie 17 aprilie 1859, p. 142). Abținerea aceasta se explică prin indiferențism și lipsă de patriotism, dar și prin teama de mase și prin ură față de năzuințele lor sociale. Bolliac ne indică cu limpezime care erau păturile reacționare, ostile progresului, din societatea munteană a anului 1859.

² Eder către Buol, 15 febr. 1859. Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace. Copii. București, vol. 25, f. 325.

³ Colquhoun către Malmesbury, 12 febr. 1859; T. W. Riker, op. cit. p. 267. Un moldovean scrie din Iași la 27 ian. 8 febr. că a văzut « o depeșă telegrafică dela Iancu Ghica, din București, în care zicea că numirea lui Cuza i-a scăpat (pe deputații majoritari) de măcelari, căci pe piața Adunării se gaseau 25 000 oameni gata la orice, dacă nu s-ar fi numit « Domnul nostru » (Cfr. I. C. Filitti, op. cit. p. 12).

⁴ « Spiriduș », București, nr. 3 din 7 iulie 1859, p. 3.

⁵ Colquhoun către Malmesbury, 7 febr. 1859; T. W. Riker, op. cit., p. 267.

⁶ Acad. R.P.R. Rapoartele consulare austriace. Copii, București, vol. 25, f. 314—315.

⁷ Articol din aprilie 1859 publicat în « Journal des Débats », cfr. « Romînul », nr. 46 din 18 30 aprilie 1859, p. 178. Bibescu, care aștepta la Bucov, lângă Ploiești (I. C. Filitti, op. cit., p. 13) rezultatul alegerilor, se grăbește să părăsească țara, aflînd rezultatul votului de la 24 ian.; iar Știrbei își dă demisia din Adunare la 29 ian. 10 febr. 1859, « pentru motive de sănătate » (Monitorul Oficial al Țării Românești », nr. 11 din 6 febr. 1859, p. 41).

⁸ Votul de la 24 ianuarie nu se datorează, cum susține Gh. Sion, unui « înger veghiator al romînismului », care a arătat cu degetul cărarea cea de lumină pe care s-au dus unul după altul și deputații și Adunarea și popor » (G. Sion, Unirea, în « Dînea » București, nr. 1 din 3 martie 1859, p. 4).

⁹ Bécлар către Walewski, 4 dec. 1858. J. A. Sturza, etc., op. cit. vol. IX, p. 162.

și privilegiile ei și i s-ar fi întărit poziția, mai ales că prin consolidarea autorității și aparatului de stat, ea vedea mai ușor de îndeplinit reprimarea izbucnirilor maselor. În afară de aceasta, unirea era o dorință atât de unanimă încît, după cum observă Eder, „nici chiar boierii cei mai nemulțumiți cu alegerea lui Cuza nu au curajul de a se pronunța în mod deschis împotriva acestei prejudecăți (!) predominante”¹.

Lupta pentru înlăturarea domniei vechiului regim a fost condusă de reprezentanții unei părți a burgheziei, îndeosebi de aceea a intelectualității democratice și de unii boieri interesați în consolidarea pieței de mărfuri, care se alăturaseră acesteia „condiționat și cu rezerve față de reformele sociale”², și ostașii acestei lupte sînt masele producătoare de la orașe și sate, care vedeau în unire viitoarele reforme mult așteptate. Activitatea maselor populare a avut o deosebită însemnătate în realizarea importantelor evenimente de la 24 ianuarie 1859. Poporul a fost cel care, în ultimă instanță, a reprezentat „factorul hotărîtor al tuturor transformărilor sociale ce duceau înaintea societatea, chiar și atunci cînd, datorită condițiilor istorice din trecut, masele populare tinneau sub jugul exploatării”³. Frămîntarea maselor a silit pe partizanii vechiului regim să bată în retragere și ea a fost atât de vie, încît cei ce încurajaseră aceste frămîntări s-au temut ca masele să nu le depășească intențiile și au căutat să le frîneze avîntul. Cei învinși la 24 ianuarie sînt fruntașii reacțiunii, a acelor care erau legați de privilegiile orînduirii vechi feudale. În orice caz, actul de la 24 ianuarie este rezultatul unei aprige lupte de clasă⁴.

Din punct de vedere politic, acțiunea care sfîrșește prin alegerea de la 24 ianuarie este condusă în mod predominant de radicali. De ei depinde întreaga acțiune a poporului, care înspăimîntă în așa înalt grad pe boieri. Pe drept cuvînt, ziaristul rus Elisișin, martor al acestui eveniment, observă că „e de la sine înțeles că asemenea acțiuni (ale poporului) depindeau de inspirațiile partidelor”⁵. Manifestațiile au fost îndrumate de *conducerea radicalilor, iar tribunii Orășanu, Valentineanu, Grigorie Serurie, Const. și Dim. Racoviță, Ioan Polescu, Ioan Bălășescu, frații Caluda, preotul Grigore Musceleanu*⁶ sau Mircea Mălăeru, aderenți ai partidului radical, ascultă cu exactitate directivele de la centru⁷. De aceea nu este îndrituită părerea că Adunarea a fost silită să renunțe, între alte candidaturi de boieri, și la aceea a lui Goleșcu, din pricina presiunii maselor, care nu ar fi fost conduse de reprezentanți ai parti-

¹ « Legătura strînsă cu unirea în care a fost prezentată alegerea lui Cuza, observă tot consulul austriac, stă la baza faptului că nici măcar fiii prinților Știrbei și Bibescu (Brîncoveanu) n-au putut găsi un cuvînt în Adunare prin care să atragă atenția asupra ilegalității unei astfel de alegeri » (Eder către Buol, 18 febr. 1859. Acad. R.P.R. Rapoarte consulare austriace. Copii, București, vol. 25, f. 330).

² Istoria R.P.R., Editura de stat didactică și pedagogică, 1952, p. 363.

³ M. Roller, Poporul făuritor al istoriei, în « Lupta de clasă », seria V, an. 34 (1954), nr. 4 (aprilie), p. 22.

⁴ Acest act nu « s-a săvîrșit cuminte, așezat, fără zgomot, fără a ti silă nimănui, printr-una din acele sfinte îmbrățișări tăcute » (N. Iorga, Unirea Romînească, București, 1934, p. 15).

⁵ A. Elisișin, op. cit., p. 6.

⁶ N. T. Orășanu, op. cit., p. 79.

⁷ Orășanu mărturisește că pentru « o mare experiență în afacerile politice » nu făcea un pas fără să consulte pe www.dacoromanica.ro (Ibidem, p. 63—64).

d-ilor politice¹. Masele, pînă în seara zilei de 24 ian./4 febr. erau îndrumate de tribuni să ceară tocmai pe Golescu ca domn și pînă în acea seară nu se auzi nici un strigăt pentru Cuza. Această putere exercitată asupra mulțimii de către radicali, reprezentanți ai burgheziei, dar care aveau interese comune cu reprezentanții feudalismului și ai căror conducători vor încheia doar peste cîțiva ani, în mod concret, „monstruoasa coalitiție” — coalitiție ale carei baze temcinice se puseră încă din 1848 și mai ales din 1857 — cuprinde și un aspect negativ, acela de frinare, de limitare a acțiunii maselor. Îndepărtarea acestor reprezentanți ai burgheziei de mase și înțelegerea dintre liberali și conservatori va duce de altfel la îndepărtarea maselor de radicali, pe care ele îi urmaseră în iarna anului 1859. Ca și în 1857, în 1859 conducătorii liberalilor se pun în calea dezvoltării unei lupte hotărîte pentru rezolvarea arzătoarelor dorințe ale maselor pentru o viață mai bună. Ca și atunci, ei înecă lupta socială într-o așa zisă „înfrățire”, menită în bună măsură să stingă avîntul revoluționar al celor exploatați. De fapt, liberalii nu puteau fi aceia care să aducă rezolvarea problemelor sociale în sensul satisfacerii tuturor claselor și îndeosebi a „păturilor de jos”, căci, după cum arată V. I. Lenin, liberalii tratează toate chestiunile politice „în felul unor negustori cu două fețe, care întind o mînă democrației, iar pe cealaltă (pe la spate), moșierilor feudali...”². Ar mai fi de adăugat că masele populare, deși urmează linia politică la care îi îndeamnă radicalii, arată prin numeroase izbucniri că țelurile lor mergeau cu mult mai departe.

Caracteristica principală a zilei de 24 ianuarie 1859, cu toată această limitare de acțiune a maselor, este cotitura pe care o ia patria noastră spre un nou regim, spre capitalism. „Prin alegerea lui Cuza, scrie Valentinianu, citeva zile după acest eveniment, națiunea romînă dete o lovitură de moarte regimului de infamie și corupțiune”³; iar Bolintineanu înseamnă cu bucurie în „Dimbovița”: „țara nu mai este moșia caimacimilor și a domnilor și romînii nu mai sînt turmele lor și ale vătăfaiilor lor nerușinați”⁴. Unirea de la 24 ianuarie, înfrățită datorită presiunii maselor, conduse de elementele avansate ale burgheziei, care, deși limitat, joacă în acest moment un rol progresist, poate fi considerată pe drept cuvînt un act revoluționar. De altfel, de acest lucru își dădeau seama chiar și contemporanii. În articolul cu titlul semnificativ „Revoluția în România” se spune că „alegerea și aclamarea națională a capului cîrmuirii”, ca și „întrunirea a două ramuri ale aceluiași neam în mîna unui singur domn pămîntean”, constituie unul din aspectele acestei revoluții⁵.

¹ Lucrul este susținut în articolul Unirea Principatelor Romîne, în « Viața Romînească » nr. 1—2 din ianuarie-februarie 1949, p. 210.

² V. I. Lenin, Note critice în chestiunea națională, 1949, ed. P.M.R., p. 8.

³ « Romînul », nr. 12 din 29 ian./10 febr. 1859, p. 46.

⁴ « Dimbovița », nr. 32 din 28 ianuarie 1859, p. 126. Într-un memoriu contemporan, adresat noului domnitor, se spunea că « votul de la 24 ghenarie a deschis o eră de întărire și de fericire națională nu numai fiindcă acesta două principate s-au unit... dar fiindcă societatea din Țara Romînească s-a emancipat de apăsarea unei clase ce poprea dezvoltarea puterilor naționale » (D. A. Sturdza, etc., op. cit., vol. VIII, p. 1135). Nu e de mirare că peste 40 de ani, unul din reprezentanții clasei învinse în 1859, să mai vorbească de « jalnicele zile din 3 4 și 5 februarie » (Gh. Bibescu, www.dacromania.ro).

⁵ « Tribuna Romînă », Iași, nr. 8 din 7 iunie 1859, p. 2.

Actul unirii de la 24 ianuarie 1859 este rezultatul unei grele și îndelungate lupte de clasă și, în același timp, el nu este numai un prim pas spre realizarea unității naționale, ci el înseamnă una din grelele lovituri date regimului trecutului, orînduirii feudale. Această lovitură, realizată prin acțiunea puternică a maselor populare, nu a adus însă foloase mari decît clasei care smulge feudalismului primul loc în exploatarea mulțimii celor obidiți — burgheziei. Totuși, 24 ianuarie 1859, reprezintă una din datele însemnate ale istoriei noastre, actul îndoitei alegeri constituind o puternică temelie pentru viitoarea dezvoltare a statului burghez național român.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ ВОЛНЕНИЯ ВОКРУГ ИЗБРАНИЯ КУЗА ГОСПОДАРЕМ ВАЛАХИИ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Национальное Объединение Молдавии и Валахии представляет собой один из важнейших моментов в современной истории нашего народа. В процессе Объединения главным событием является двойное избрание полковника Куза.

Еще летом 1858 года в Валахии развернулась сильная борьба на социальной и политической почве между реакционным боярством и широкими народными массами, возглавляемыми левыми элементами руководящих классов, связанных с процессом роста капиталистического и ликвидацией феодального производства. Широкие массы стремились, с одной стороны, осуществить объединение, а с другой — добиться целого ряда социальных и экономических реформ и, главным образом, долгожданного разрешения земельного вопроса.

Ограниченность избирательной базы и вмешательство властей дали на Собрании большинство реакционным элементам — противникам прогресса. Между 22 и 24 января 1859 года шла упорная борьба между этими элементами и активным и энергичным меньшинством Собрания, поддерживаемым народными массами городского населения и тысячами крестьян, пришедших в Бухарест с целью заставить избрать нового господаря. Оказанное массами давление далеко превосходило по своему размаху ожидания буржуазных левых элементов Собрания, которые в конце концов поторопились заключить компромисное соглашение с перепуганным реакционным большинством, и таким образом было решено избрание господаря Молдавии, согласно желанию широких масс. Однако стремления к коренным реформам были принесены в жертву этим буржуазным элементам, руководившим борьбой за Объединение. 24 января 1859 года остается все же одним из самых значительных моментов в современной истории нашего народа, тем моментом, который лег в основание создания и развития румынского буржуазного национального государства.

TROUBLES POLITIQUES ET SOCIAUX PRÉCÉDANT
L'ÉLECTION DU PRINCE COUZA EN VALACHIE
(RÉSUMÉ)

L'union de la Moldavie et de la Valachie représente un des moments les plus importants de l'histoire moderne du peuple roumain. La double élection du colonel Couza constitue l'étape principale de ce procès d'unification.

A partir de l'été 1858, la Valachie est le théâtre de violentes luttes sociales et politiques entre les grands boyards réactionnaires et les masses populaires menées par les éléments de gauche des classes dirigeantes, attachés au processus de développement du mode de production capitaliste et de liquidation du mode de production féodal. Les masses voulaient, d'une part, réaliser l'Union et, de l'autre, obtenir une série de réformes sociales et économiques et surtout la solution, impatientement attendue, de la question agraire.

La base électorale restreinte ainsi que l'immixtion des autorités accordent dans l'Assemblée la majorité aux éléments réactionnaires, hostiles au progrès. Entre le 22 et le 24 janvier 1859, une lutte acharnée se déroule entre ces éléments et la minorité, active et énergique, de l'Assemblée, secondée par les masses populaires des villes et les milliers de paysans venus à Bucarest pour imposer le nouveau prince. Devant la pression des masses, au delà des intentions des éléments bourgeois de gauche de l'Assemblée, ces derniers se hâtent de conclure un compromis avec la majorité réactionnaire terrifiée et décident l'élection du prince de Moldavie — solution agréée par les masses. Par contre, les aspirations aux réformes radicales sont étouffées par ces mêmes éléments bourgeois, qui avaient dirigé la lutte en faveur de l'Union. Le 24 janvier 1859 demeure, nonobstant, l'un des moments les plus importants de l'histoire moderne de notre pays et c'est à ce moment que l'état national bourgeois roumain a été créé et a pris son essor.

O SCRISOARE NECUNOSCUTĂ A LUI TUDOR VLADIMIRESCU

DE

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR

În 1914, prof. Ștefan Ciuceanu din Craiova a încredințat prof. N. Iorga spre cercetare un lot de documente descoperite în podul fostelor case Glogoveanu.

În decembrie 1953, dărîmîndu-se tavanul aceluiași pod au căzut unele hirtii vechi; ele au fost strinse de cîțiva funcționari ai sfatului popular, care au semnalat descoperirea.

Descoperirea primului lot de documente din fondul Glogoveanu a lămurit de atunci scopul călătoriei lui Tudor la Viena, unde știm că ajunge la 14 iunie 1814¹. Din documentele noi descoperite aflăm că Tudor trecuse hotarul la Rușava, unde se afla la 18 mai², și că la 2 iunie a plecat „la Beci, la locul cel poruncit“³.

Pricina mărunță pentru care s-a dus Tudor la Viena ne este prea cunoscută spre a mai reveni asupra ei. Amintim însă că un om ca el, cu toată alergătura pe care a trebuit s-o facă la Viena pentru a descurca o treabă destul de încurcată, între veștile pe care le trimite clucerului Nicolae Glogoveanu nu uită să-l țină la curent și cu unele treburi politicești ale „Evropei“; „Să așteaptă la octombrie dinu toate părțile miniștri pentru congresu și vine și Impăratul Rosiei“⁴.

Odată lămurită pricina pentru care fusese trimis, Tudor se pregătește să vină în țară aducînd lucrurile răposatei soții a lui Glogoveanu, pe fiica-sa și pe doică. Drept aceea scrie în noiembrie 23, lui Glogoveanu că pleacă spre țară. „Coconițai Masincăi (fiica Glogoveanului — *N.R.*) i-am făcut haine de drum și poimiine, la 25, negreșitu plecu de aici cu totu cal'abalicu[ulu] și citu mă știi pe mine, să nu aibi nicio grijă“⁵.

E nevoit să amîne plecarea „la 14 ale următoarei“ — deci în decembrie 1814 — pricina întîrzierii nefiînd alta decît scoaterea pașaportului⁶; el pleacă totuși abia la 28 decembrie.

¹ N. Iorga, Scrisori, p. 7.

² Arhivele Statului din Craiova, fondul Glogoveanu.

³ Ibidem.

⁴ N. Iorga, Scrisori, p. 11.

⁵ N. Iorga, Scrisori, p. 15.

⁶ Virtosu, Mărturiile noi ale lui Tudor Vladimirescu, București, 1941, p. 49.

Tudor ia apoi poșta spre Orșova prin Pesta, de unde scrie aceleiași Glogoveanu că ajungînd la Rușava va trimite calabalicurile la Glogova, iar el va veni cu giuvaerurile la București¹.

Dorința aceasta de a încheia cu treburile lui Glogoveanu și de a merge cit mai repede la București este împiedecată de prădăciunile turcilor de la Ada-Kaleh, care jefuiesc județele de munte, Mehedințul și Gorjul. Intîrzie deci la Rușava, de unde la 28 ianuarie 1815 scrie plin de mîhnire lui Glogoveanu: „din pricina răsvrătirii ce să urmează nu poci trece, fiindcă răsvrătorii urmează pînă la Novaci... Și totu așteptu pînă doaru să va mai curăți pe suptu munte, ca să mă poci strecura să trecu. Hoțomanii de la Ada-Kaleh au prăpăditu lumea du pe la noi, și de la mine și de la dum[neata] au luat toate bucatele...; Cernetul l-au arsu totu... apoi dinu nechivernisirea stăpînitorulu țării noastre vezi cită prăpădenie ni se pricinuiește!... O stăpînire cu așa țară mare în mini, și unu lucru de nimicu n-au pututu popri, ci ne lăsară de ne prăpădirămu și ne stinsărămu de totu!”².

La o săptămîină după aceea, în ziua de 5 ale lunii februarie 1815, tot de aci de la Rușava, pleacă spre București prin poșta ocolită a Sibiului prin Pelzodrom sau printr-un om de nădejde, ajungînd în mîinile lui Glogoveanu, scrisoarea necunoscută care face obiectul scurtei prezentări de față.

Pentru lumina nouă pe care unele din crimpeiele acestei scrisori o aruncă asupra marelui nostru revoluționar oltean, dăm mai jos scrisoarea — însoțită de citeva note — deoarece prin cuprinsul ei ea vorbește mai mult decît orice comentariu.

[1815, februarie 5.]

Cu multă plecăciune sărut cinstită mîna dumitale cocoane Nicolae.

Prea cinst[ită] cartea dumi[tale] din 31 ale trecutei luni gen[ar]ie tocmai astăzi 5 febr[uarie] cu mult[ă] plec[ă]ci[une] am primit și întii au săltat sufletul slugii dumi[tale] înțelegînd pentr[u] sănătatea dumi[ta]le. Am înțeles și toate cele cuprinzătoare. Pentr[u], coconița Masinca să nu fii dumn[eata] la nici un fel de mîhnire, că pentr[u] așa înger de copil și eu am durere de suflet ca și dum[neata]. Și nu știu cine va fi acela ce n-ar avea grijă pentru așa juvaer de cop[i]. Adevărat că pe dum[nealui] boer[ul] nu eu ci nimeni nu-l are la credință măcar de un grăunțe de muștar, că va trebui mult[ă] vreme pînă a povesti dumi[tale] toate urmările dumn[ealui]. Numai eu dacă am văzut pornirea dumn[eal]ui pentr[u] oprirea coconiței, apoi m-am înțales și m-am încredințat cu domnu[l] baron Langifert că este un om prea cinst[it] și cu suflet mare și din tot sufletul iobește pe coconița Masinca asămene și coconița pe dumn[eal]ui. Și pe acel obraz îl cred eu că va avea toată purtarea de grijă pînă ne va veni bine să o aducem sau dupe ce ne vom întîlni vom vorbi cum trebuie să să facă și o vom așeza acolo pînă va crește și să va învăța. Iar de a rămînea mult[ă] vreme în casa boer[ul]ui, aceia nu este nici de a o gîndi cinevaș. Coconu Matei adevărat că nu este bolnav dar nici bine sănătos; asămene și coconițele. Numai pînă acum încă nu est[e] ohtică, dar curînd vor cădea. Coconului Matei adevărat i-ar fi trecut. Nici coconițele n-ar fi avut nimic, dar tirania cea mare a boerului. Ii topește mai mult foamea și golătatea și altele nepovestite. În scurt urmările dum[nea]lui tot neamul rumînesc boeresc adevă slava cea mare care au rumîni[i] în Evropa dumn[eal]ui au stricat-o de tot. Acel zapis de ar fi intrat în mîna mea nici decum nu m-ar fi înșelat, dar n-au intrat că au fost la dumn[eal]ui și dumn[eal]ui au fost chezași la acel neg[ul]ător mai în scurt au fost la dumn[eal]ui acea datorie. Și pentru siguranța dum[is]ale au făcut zapisul pe alt nume. De a veni eu pe la Sibiu

¹ Arhivele Statului din Craiova, fondul Glogoveanu.

² N. Iorga, Scrisori, p. www.dacoromanica.ro

sau Braşov mă discolipsăsc prea tare pentru chelt[u]ială, că sînt de aici 49 de poşte ca ş[i] la Viena. Şi mi se cutremură creri[i] din cap pentr[u] așa gro[a]znică chieltuială a aceştii țări. Ci am socotit să mă stricor pe subt munte, fiindcă am vrednici oameni. Şi cu mine voi aduce și lucrurile. Inșă dupe ce voi primi cinstit răspunsul dumi[tale]. Iar de vei socoti dumn[eata] că nu va fi de venit acolo, apoi cînd va merge de aici vre-un prietin le voi trimite eu toate supt pecet[e] dupe porunca dumi[tale] și apoi cînd ne vom înflîni vom vorbi pentru toate. Că doar să va mai face cumvași fiindcă și eu prea multe lucruri am în țară și cu unii alții și mă tot păgubesc de toate părțile. Acea răzvrătire adevărat că și dumi[tale] și miie mare pag[u]bă ne făcu. Pe multă lume au stins dat pe noi mai mult. Adevărat că de ai fi știut dumn[eata] mai nainte să fi făcut aceia care ai avut mijloc ar fi fost minunat. Ci tot să ai grijă și despre răzvrătitorii aceia. Eu numai cu pandurii țării[i] făr de nici un ostaș striin voi face de nu să va mișca o iarbă din pămîntul țării. Inșă fiind și d[u]mn[eata] isprav[ni]c care știi toate trebuințele ostășești și eu și lăcuitorii credință la dum[neata] de poți tot deuna întîmpina cele de folos. Toți acei răzvrătitori cîți sînt de lege[a] noastră au mult[ă] nădejde la mine ca cînd va fi vremea să capete izbăvire căci mă știu ei dinainte mult mi s-au și rugat. Apoi de ceia[lal]ți rămîn puțini cu un cuvînt noă ne stă la mînă acest lucru. Mare milă am pentru sāraccii lăcuitori ai Mehedințului, că uni[i] de o parte și alții din altă i-au topit de tot, numai sufletu au rămas într-înșii. Dar sumă dintr-înșii toți oameni drepti îi prăpădiră oameni[i] împărătești și domnești mai mare nevoe au făcut. Arata oameni bătrîni că din vremea Tătari[o]r n-au pătît așa. Sāraccii oameni, mulți oameni buni care-i cunosc eu au mers dupe bucate să-și cumpere și i-au prins cei împărătești și le-au tăiat mîinile ce nu s-au făcut de cînd e lumea. Mare foc și mare jale pentru acest neam ticălos.

Și cu multă plecăciune sînt al dumi[tale] plecat[ă] slugă

Theodor

Doica să află tot aici bolnavă tare dar pe cît am pu[tut] o caut.
Fond Glogoveanu (fără evidență)

NOTE. „Acea răzvrătire“ ne este cunoscută din Hronogreful lui Dionisie Eclesiarhul și din raportul lui Fleischhakele către Metternich din 16/28 ianuarie 1815².

Despre paguba suferită de Tudor aflăm din scrisoarea lui Popovici din 19 februarie — 3 martie 1821 că se ridică la 70.000 piaștri și ar fi reven-dicat-o de la „ocîrmuirea din Țara Romînească“³.

Că Tudor a fost la Viena în timpul Congresului din 1814 știm, dar concluzia la care ajunge Popovici, că s-a plîns Impăratului Rusiei pentru paguba de 70.000 piaștri pricinuită de niște tilhari și că acest fapt l-a determinat să ia armele, nu se poate susține, știut fiind că prădăciunile „hoțomanilor de la Ada-Kaleh“ au survenit după încheierea lucrărilor congresului.

Pentru noi este limpede că Tudor Vladimirescu nu a ridicat poporul la o poruncă sau la o chemare neașteptată fără nici o pregătire anterioară.

Din această scrisoare, ca și din cea tipărită de N. Iorga, reiese că în graiul lui Tudor, *răzvrătire* era și acea „mare turburare“ — prădăciunile turcilor ostroveni — despre care ne povestește cronicarul oltean Dionisie Eclesiarhul precum și ridicarea poporului împotriva împilărilor dinăuntru și dinafară, iar răzvrătitori erau și cei care prădau atunci, — „hoțomanii de la Ada-Kaleh“, precum și cei care, ca și el, credeau că va veni vremea „să capete izbăvire“. E vorba de un lenic al vremii. Se pare că cuvintele

¹ rupt. — C.N.P.

² Nicolăescu-Plopșor C. S., Cronograful Terii Rumînești scris de Dionisie Eclesiarhul, R. Vilcea, 1934, p. 211—212 și « Hurmuzaki », XX, p. 206—207.

³ M. Popescu, Contribuțiuni documentare la istoria Revoluției din 1821, București, 1927, p. 7—9.

Handwritten text in a cursive script, likely Romanian, covering most of the page. The text is arranged in several paragraphs, with a prominent vertical crease or fold down the center of the document. The handwriting is dense and somewhat difficult to decipher due to the cursive style and the texture of the paper. There are some faint markings and what appears to be a signature or stamp at the bottom left.

răbelie și *răbeliași* au intrat în circulație abia după răzcoala din 1821, cînd pandurii răzvrățiți erau numiți răbeliași de către autorități, iar mișcarea la care luaseră parte, am aflat mai apoi că se chema și *rebelie*. Cuvîntul mai vechi *răzmirișă* pare a fi fost înlocuit atunci cu *rebelie*, *apostasie*. Deci, una era „acea răzvrătire“ și „răzvrățitorii aceia“, „hoțomanii de la Ada-Kaleh“, turcii păgîni la care se alăturaseră și unii panduri olteni nemulțumiți de stăpînire prin ridicarea privilegiilor avute, și cu totul alții erau „acei răzvrățitori ciți sînt de legea noastră“.

Aceștia din urmă, cei de legea noastră — creștinii fără deosebire de neam — așteptau să capete izbăvire. *Aceștia* aveau „multă nădejde“ la Tudor „căci — spune el — mă știu ei dinainte“ și tot aceștia — scrie el — „mult mi s-au și rugat“.

Ca atare, aceia care aveau „nădejde“ la Tudor nu erau turci ostroveni care „au prădat lăcuiitorii din acele două giudețe“ și nici „pandurii rumîni — care trecînd în solda lui Salich-aga — se făcuse hoți și omora și ardea oamenii și-i prăda“ cum relatează Dionisie Eclesiarhul. Toți aceștia erau pentru un ostaș încercat în lupte ca Tudor „un lucru de nimic“. Aceștia sînt „ceilalți“, care „rămîn puțini“, acei care „pe multa lume au stîns dar pe noi mai mult“; aceia care cînd „va veni vremea“ se așteptau din partea lui Tudor la cu totul altă „izbăvire“. Pe aceștia Tudor nu-i iartă — după cum ne spune Popovici; îi prinde și-i predă stăpînirii ca pe „niște tilhari“, cerînd ocîrmuirii să-i întoarcă paguba suferită „din nechivernisirea stăpînitorilor țării“.

Deci Tudor, nu cu aceștia, ci cu „acei răzvrățitori ciți sînt de legea noastră“ aștepta și se pregătea „să capete izbăvire“. Încă de la Viena Tudor care știa și înțelegea că se petrece ceva, scria că „se sună“, adică se aude, se vorbește, „că atunci va fi ceva și pentru locurile acelea“. Încheierea unei scrisori cu „ci mult a fost puțin a rămas“, e mărturisirea unei nădejdi; o nădejde care încolțește, crește, se bizuie pe o pregătire. „Că doar se va mai face cumnași“ nu e strigătul unui desnădăjduit.

Acest dîrz luptător, care socotește incursiunea prădalcnicilor ostroveni „un lucru de nimic“, are încredere în forța lui și rolul pe care se pregătea să-l îndeplinească; „Eu numai cu pandurii țării fără de nîci un ostaș striin, voi face de nu să va mișca iarbă din pămîntul țării“.

Tudor scrie de la Rușava, deci pe toți „acei răzvrățitori ciți sînt de legea noastră“, pe cei care aveau „multă nădejde“ în el, pe cei care „mult“ i „s-au și rugat“, îi cunoscuse nu acum, ci ei îl știa „dinainte“ și reîntîlnindu-i cu acest prilej în țara vecină, statuseră cu el de vorbă. Aceștia era răzvrățitorii creștini refugiați acolo: sirbi, bulgari, albanezi.

Știm că sirbii se mai răscolaseră în 1813 și se pregăteau iarăși de răscoală în chiar primăvara anului 1815, că Tudor îi cunoștea și luptase cu ei împotriva turcilor în 1807—1808 și că unele căpetenii ale răscoalelor sirbești se refugiaseră chiar în Oltenia¹. Aceștia, sirbii în primul rînd și apoi bulgarii, sînt cei „de legea noastră“, care purtau atunci același jug. Ei au încredere în Tudor, îl ajută și-l urmează chiar la răscoală. Iar din scrisoarea aceasta a lui Tudor se mai desprinde un fapt și anume: împotriva cui se ridică Tudor urmat de popor.

¹ Studii și referate privind istoria Romîniei, partea a II-a, p. 948—1002.

El ne spune lamurit de unde vine răul: „Mare milă am de bieții lacuitori ai Mehedințului, că unii de o parte și *alții din alta*, i-au topit de tot, numai sufletu au rămas întrînșii“.

Cine erau cei dintr-o parte și cei din alta tot el ne-o arată: „sumă dintr-înșii toți oameni drepți, îi prăpădiră oamenii împărătești“ — adică turcii; el nu uită să precizeze că „domneștii“, adică oamenii ocîrmuirii, „mai mare nevoie au făcut“.

Acest „mare foc și mare jale“ venit din amindouă părțile „pentru acest neam ticălos“ l-a făcut pe Tudor să ridice poporul care avea de suferit de pe urma jugului turcesc din afară și a împilărilor boierești dinăuntru.

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ A SECȚIEI DE ȘTIINȚE
ISTORICE ȘI A INSTITUTELOR DE ISTORIE
ALE ACADEMIEI R.P.R. ȚINUTĂ CU PRILEJUL
ÎMPLINIRII A 50 DE ANI DE LA PRIMA REVOLUȚIE
POPULARĂ DIN RUSIA (1905-1907)

În zilele de 17 și 18 februarie 1955 în sala festivă a Academiei R.P.R. au avut loc lucrările sesiunii Secției de științe istorice și a Institutelor de istorie ale Academiei R.P.R. Această sesiune a fost închinată împlinirii a 50 de ani de la prima revoluție rusă din 1905—1907

La lucrările sesiunii au participat academician prof. C. I. Parhon, președinte de onoare al Academiei R.P.R., academician prof. Traian Savulescu, președintele Academiei R.P.R., precum și numeroși academicieni, profesori universitari, cercetatori științifici și activiști ai organizațiilor obștești.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de academician prof. P. Constantinescu-Iași, care a arătat că popoarele Uniunii Sovietice și oamenii muncii din lumea întreagă au sărbătorit ca un eveniment de o deosebită importanță în istoria lumii, împlinirea a 50 de ani de la prima revoluție populară rusă din anii 1905—1907.

În continuare, academician prof. P. Constantinescu-Iași a anunțat comunicările ce au fost prezentate în cadrul sesiunii :

1. Insemnătatea internațională a primei revoluții ruse (1905—1907).
acad. prof. P. Constantinescu-Iași
2. Situația economică a României la începutul sec. al XX-lea.
conf. univ. Alexandru Marcu și aspiran A. Oprea.
3. Situația clasei muncitoare și a țărănimii din România în ajunul revoluției din 1905.
Mircea Iosa, cercetător științific
4. Începutul avîntului mișcării muncitorești din România sub influența primei revoluții ruse.
conf. univ. Gh. C. Haupt și Xenia Slivăț cercetator științific
5. Creșterea luptei țărănimii din România în ajunul rascoalei din 1907.
Matei Ionescu, cercetator științific
6. Marinarii potemkiniști în România
conf. univ. Gh. C. Haupt
7. Luptele muncitorești din Transilvania sub influența revoluției din 1905—1907.
Ion Cicală și Acațiu Egyed (Cluj) cercetatori științifici
8. Răscoala țăranilor din 1907 în Moldova.
conf. univ. Ilie Gramada (Iași)
9. Răscoala țăranilor din 1907 în Muntenia și Oltenia.
Coralia Rădulescu, cercetator științific

10. Poziția mișcării muncitorești față de răscoala țăranilor din România în anul 1907.

Damian Hurezeanu, cercetător științific

11. Atitudinea dușmănoasă a guvernelor capitaliste din apus față de răscoala țăranilor din 1907.

Corina Pătrașcu, cercetător științific

12. Izvoare cu privire la luptele revoluționare din România în anii 1905-1907.

Matei Ionescu și Damian Hurezeanu, cercetător științific

13. Revoluția rusa din 1905, repetiție generală a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

Lector Titus Gergescu

14. Ajutorul multilateral acordat statului nostru de către U.R.S.S., etapă nouă în istoria legăturilor frățești.

acad. C. Balmuș

La încheierea lucrărilor sesiunii, acad. prof. P. Constantinescu-Iași a aratat că aceste comunicări prezentate în cadrul sesiunii constituie un prețios material de documentare istorică, ce arată în mod neîndoios rolul covârșitor al primei revoluții ruse în desfășurarea evenimentelor ce au urmat pînă la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și influența ei asupra mișcării revoluționare din țara noastră.

În încheiere s-a aprobat în unanimitate, trimiterea a două telegrame adresate Secției de Științe Istorice și Institutului de Istorie al Academiei de Științe a U.R.S.S.

ȘEDIINȚA DE ANALIZĂ A MUNCII ȘTIINȚIFICE PE ANUL 1954 LA INSTITUTUL DE ISTORIE DIN BUCUREȘTI AL ACADEMIEI R.P.R.

La 29 ianuarie a. c., direcția Institutului de istorie din București al Academiei R.P.R. a prezentat în fața cercetătorilor raportul de activitate a muncii științifice depusa în anul 1954.

În raportul său, tov. V. Chereșteșiu, directorul Institutului, a analizat munca științifică, realizările, lipsurile și a făcut o serie de propuneri menite să contribuie la ridicarea nivelului științific a muncii Institutului de istorie din București.

Raportul a arătat că în anul 1954, tematica, organizarea și repartizarea cadrelor științifice s-a deosebit cu mult de anii precedenți. Planul științific a cuprins pe lînga alcatuirea volumelor de documente și izvoare istorice și întocmirea unor monografii din istoria medie, modernă și contemporană a țării noastre.

În cadrul Institutului au fost organizate în cele 3 secții 19 colective, fiecare tra.înd o anumită temă. Principalele probleme în jurul carora s-au axat lucrările, au fost: Lupta maselor populare sub conducerea Partidului Muncitoresc Român împotriva reacțiunii interne și externe, pentru construirea socialismului; legăturile istorice dintre poporul român și poporul rus — în general — legaturile istorice revoluționare dintre cele două popoare — în special; demascarea politicii de înrobire a țării noastre de către imperialismul apusean; studiu privind epoca lui Ștefan cel Mare; monografiai cu privire la organizarea societății feudale pe teritoriul R.P.R.; documente privind istoria României (evul mediu și terminarea colecției 1877—1878). La Secția relațiilor romîno-ruse, au fost redactate 3 monografii și s-a refăcut tematica muzeului romîno-rus.

Colaborarea Institutului de istorie din București cu alte institute de cercetari, școli superioare, facultăți, etc. ce se ocupă cu istoria sau discipline înrudite, a capatat un caracter mai larg, prin efectuarea unor lucrări în comun și consultarea unor specialiști din domeniile respective. În ceea ce privește legaturile cu institutele similare din străinătate, s-au făcut de asemenea însemnate progrese. Institutul de istorie din București a primit vizitele unor istorici din R. Cehoslovacă, R. P. Bulgaria și a unui istoric progresist din Franța. Directorul Institutului de istorie din București, ca și alți istorici, au reprezentat istoricii țării noastre la Congresul din Smolenița (R. Cehoslovacă) și au întreprins călătorii în R. D. Germană, R. P. Ungaria și R. P. Bulgaria, realizîndu-se în acest fel un prețios schimb de experiență, de materiale informative, documente, cărți etc.

Una din preocupările de seamă ale Institutului a fost editarea revistei de istorie „Studii”. În anul ce a trecut s-a publicat un număr mai mare de articole ce au tratat teme de istorie modernă și contemporană. Nivelul științific al revistei a crescut,

de, i continuă să existe unele slăbiciuni atât în tratarea temelor prezentate cât și în ce privește insuficientul sprijin primit din partea unor colaboratori.

Însă în organizarea muncii ca și în alte compartimente ale muncii științifice s-au manifestat serioase slăbiciuni. Direcția Institutului nu a reușit încă să efectueze un control sistematic al activității cercetătorilor. Unele colective nu au fost ajutate suficient în munca lor. Direcția, deși s-a ocupat de problemele creației științifice, uneori a scăpat din vedere necesitatea urmăririi cu strictețe a planului și nu a tras la răspundere totdeauna pe cercetătorii care nu și-au îndeplinit bine și la timp sarcinile.

Pentru a se înlătura unele deficiențe ivite, cât și pentru realizarea sarcinilor ce revin Institutului de istorie din București, s-a propus o mai justă repartizare a cadrelor de cercetători științifici, prin întărirea secției moderne și contemporane.

Privind în ansamblu activitatea depusa în anul 1954 — a spus raportorul — se poate afirma ca în acest an au fost înregistrate o serie de succese, care constituie o chezașia că în viitor munca va fi din ce în ce mai îmbunătățită.

Dupa prezentarea raportului și a coraportului comitetului sindical, au avut loc discuții la care au participat numeroși colaboratori științifici, care prin criticile și propunerile făcute au contribuit la luarea unor măsuri pentru îmbunătățirea muncii pe anul 1955.

Publicam mai jos intervențiile tov. Dan Simonescu și Ion Donat.

DAN SIMONESCU: Pe marginea dării de seamă prezentate de conducerea Institutului de istorie, îmi permit să dau câteva sugestii, în speranța ca vor contribui la îmbunătățirea muncii noastre științifice.

Problema discuțiilor științifice și a dezvoltării luptei de opinii. Soluția indicării a 2—3 coreferenți la o comunicare de secție sau în plenară este bună, dar ea trebuie sporită și cu alte măsuri. Ar trebui să circule — în scris — textul comunicărilor cu câteva zile înainte de susținerea ei în ședință, ceea ce va face ca discuțiile să se desfășoare temeinic, iar nu improvizat. Metoda aceasta s-a folosit pentru ciclul de comunicări consacrate în 1954, aniversării lui Ștefan cel Mare și rezultatele — bune — s-au văzut imediat.

Normele de lucru. Gasesc foarte bun sistemul normelor de lucru realizate în timp, pentru că el va asigura un control just al muncii depuse, cantitativ și calitativ. Însă, pentru a-și ajunge scopul, trebuie să se reorganizeze „Biroul de evidență și înregistrarea materialelor științifice, realizate de cercetători“. Până acum, numai câteva colective prezentau aceste materiale, ori trebuie să se generalizeze pentru toate colectivele aceasta evidență, asociind și răspunderea responsabililor de colective.

Colaborările cu alte instituții de cultură. Este drept, în anul 1954, colaborările dintre Institutul de istorie și alte institute au fost mai multe și mai rodnice decât în anii precedenți, totuși și în aceasta privința cred că s-ar putea realiza mai mult. Astfel, nu avem un atlas istoric al patriei noastre. Avem la Institut, colaboratori iscusiți în materie. Aceștia, în colaborare cu geografi, ar putea da atlasul mult așteptat de cadrele didactice, studenți și elevi.

„Uniunea scriitorilor din R.P.R.“ și editura E.S.P.L.A. au înscris în planul lor de lucru editarea operelor cronicarilor: Gr. Ureche, Miron și Nicolae Costin, N. Milescu, I. Neculce, D. Cantemir, Radu Popescu, Stoica Ludescu, Radu Greceanu, Dionisie Eclesiarhul și pitarul Hristache. Chiar dacă există deosebire între scopul urmărit de E.S.P.L.A. și acela al Institutului, între metodele lor de editare, totuși Institutul de istorie poate și trebuie să colaboreze cu E.S.P.L.A. într-o chestiune ca aceasta de specialitate.

Mi s-a reproșat că în planul de perspectivă făcut pentru colectivul „Cronici”, am omis opera lui D. Cantemir, dar am omis-o intenționat, pentru ca știam că Institutul de filozofie al Academiei R.P.R. se ocupă de opera cantemireana. Și în aceasta chestiune trebuie o colaborare mai strânsă între cele două institute.

Ne lipsesc cu desăvârșire studiile etnografice, auxiliare atât de prețioase istoriei. Institutului de istorie îi revine sarcina de a îndruma și coordona întreaga activitate de specialitate din R.P.R., printr-o colaborare vie, creatoare cu alte instituții de cultură, de limba română și de limbile minorităților naționale, din R.P.R.

Institutului de istorie, în ultimul timp, a colaborat mai activ cu învățământul superior, datorită faptului ca mulți dintre conducătorii lui sînt membri ai cadrelor didactice universitare; dovadă, manualele paleografice proiectate, manualul de istorie pentru studenți. Dar sa ne întindem preocupările noastre și spre învățământul mediu, sa ajutam cercurile de studii la istorie. De pilda, la un cerc de studii pentru istorie se va discuta rolul orașelor în istoria producției bunurilor materiale. Oare, nu ar fi necesar, ca un delegat al Institutului, care s-a ocupat de aceasta problema, sa participe la ședința cercului respectiv și sa-l ajute în munca lui ?

Pe linia colaborărilor, n-ar trebui neglijate nici încercările în domeniul activității de *istorie locala*. De pilda, cunosc profesori care au în manuscrise istorii ale regiunii respective, orașelor de provincie (de ex. istoria Rucarului, etc.). Propun ca revista „Studii” sa rezerve o pagină de apel și stimulare a unor asemenea studii de istorie locala. In orice caz, este necesar sa știm ce se lucreaza în țara, pe ogorul istoriei, pentru ca apoi, sa îndrumam aceasta activitate. Trebuie sa inițiam o culegere a izvoarelor istorice locale.

Munca de informare bibliografica. Un început bun a realizat în ce privește munca de informare bibliografica a cercetătorilor din Institut, colectivul bibliotecii Institutului de istorie. Acesta afișează, la scurte intervale, liste bibliografice de recomandare, pentru cărțile nou intrate în Institut, din țara și din strainatate, cit și pentru traduceri în românește, ale diferitelor studii straine, mai ales ale studiilor istorice sovietice. Partea cea mai meritorie a acestei munci este semnarea articolelor din perioadele de istorie, sovietice, cehoslovace, polone, maghiare, germane, bulgare, sîrbe, chineze, etc. Această semnare bibliografica s-a facut pe mari proporții (de ex. ultima listă de recomandare are 42 pagini în folio).

Munca aceasta trebuie continuata și extinsă și asupra periodicelor istorice intrate de curînd în fondul de cărți al bibliotecii Academiei R.P.R. De pilda am citit în ultimul timp, cunoscuta „Byzantinische Zeitschrift” (anul 1954); am aflat din scurte rezumate publicate în paginile ei, despre studii istorice referitoare la istoria romînilor, editate în apus. Socolesc necesar să ne documentam asupra unor asemenea studii și sa luam o poziție critica față de ele. Scurtele semnari bibliografice ale revistelor apusene sînt departe, foarte departe, de a ne dezvalui valoarea și lipsurile de documentare și mai ales de interpretare a unor asemenea studii. De asemenea, trebuie sa valorificam prin publicații bibliografice, imensul și prețiosul material istoric strîns în fișe, de ex.: din fișele bibliografice adunate de colectivele „1821”, „1859”, „Cronici”, etc. Sa începem cu întocmirea fișelor bibliografice ale propriilor noastre studii publicate pîna acum; fișierul acesta va fi oglinda întregii activități desfășurate de membrii Institutului. Cît de necesară ar fi și întocmirea unei liste bibliografice a titlurilor lucrărilor de diplomă în istorie, de la toate facultățile de istorie din țară! Clasificarea lor științifică pe perioade istorice (antichitate, feudalism, istorie moderna, contemporana), pe țari, pe probleme, etc., va ajuta la orientarea noastra în domeniul muncii științifico-pedagogice istorice. O asemenea bibliografie va fi necesară pentru coordonarea muncii științifice istorice, pentru evitarea repetării subiectelor, și a risipirii energiei intelectuale. Spri-

înirea revistei „Știință” este o sarcină a tuturor colaboratorilor Institutului de istorie. Să facem din revista „Studii”, o revistă mai populară, mai răspândită, mai citită de specialiști, de profesorii de istorie din patria noastră (așa cum a reușit revista „Limba română” a Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R. să răspundă, în buna parte, cerințelor actuale ale profesorilor de limba și literatura română).

Pe ru aceasta propun: să publicăm și articole scurte, comunicări științifice de mica întindere, documente și materiale inedite cu scurte interpretări și comentarii științifice, cum vad în fiecare număr din „Izvestia” bulgară.

Apoi, să introducem în revistă partea vie, informativ-bibliografică — corespondența științifică cu cititorii, discuții, informare atractivă și variată, scrisă cu talent, asupra problemelor care ne preocupă, asupra lucrărilor noastre aparute și în curs de apariție. Critica bibliografică, într-o revistă de specialitate, este de mare utilitate, pentru că ea contribuie la răspândirea revistei în rîndurile cele mai largi de cititori.

Cunosc cercetătorii Institutului de istorie, dotați cu pasiunea cercetării istoriei. Cu eforturi unite, just îndrumate și încurajate, cred că vom putea contribui în mod simțitor la realizarea unei munci mai creatoare la Institutul nostru.

ION DONAT: Una din principalele preocupări ce se desprinde din discuțiile purtate aci, mai cu seamă în vremea din urmă, se referă la calitatea lucrărilor noastre. Este un fapt recunoscut că, în aceasta privință, Institutul a trecut printr-o însemnată prefacere. Totuși, dacă vom considera lucrurile după critica adusa în sesiunea Academiei din 1954, ca și din cele ce s-au spus azi, va trebui să recunoaștem că lupta pentru calitate nu a dat încă rezultatele așteptate, și că deci, în unele domenii, ea a rămas mai mult declarativă. După părerea mea, această luptă nu poate deveni cu adevărat fecundă decât dacă se vor iniția mijloace și măsuri practice, capabile să-i dea un conținut concret.

Mai întâi, mi se pare că în problema aceasta este un act de chibzuială gospodărească să pornim de la pasivul muncii noastre trecute și să începem prin a ne inventaria magazia cu rebuturi. Mă refer la numeroasele lucrări moarte, individuale sau colective, care zac în dulapuri și magazine, deoarece au fost considerate nepublicabile. În legătură cu ele fac următoarele propuneri:

a) Să se calculeze precis timpul pierdut și sumele cheltuite cu aceste lucrări, spre a stabili procentul nostru de rebuturi științifice și mai ales pentru a descoperi *variațiunile anuale ale acestui procent*, astfel ca activitatea viitoare să poată fi caracterizată, din acest punct de vedere, și altfel decât prin simple aprecieri verbale.

b) Să se analizeze, în ce privește lucrările de colectiv, cauzele care au dus la eșuarea acestora, precizîndu-se pentru fiecare caz dacă vina o poartă tematica greșit concepută, conducerea colectivului, sau execuția. Să nu uităm că unele din aceste lucrări n-au fost părăsite după un răstimp scurt de experiență, cum ar fi fost firesc, ci numai după 4—5 ani, făcîndu-se astfel o cheltuială cu nimic justificată. Precizez că ceea ce trebuie să ne preocupe în această chestiune, nu este de loc scoaterea la lumină a vreunor responsabilități personale — care după atîta vreme nici nu mai interesează — ci numai *concluziile de caracter organizatoric și științific care ne pot călăuzi pe viitor*; căci nu trebuie să pierdem din vedere că noi am părăsit asemenea lucrări și în anii din urmă, ceea ce arată că mai există pericolul să facem același lucru și de aci înainte. Confruntarea sincera cu vechile noastre greșeli și analiza lor temeinică, ne-ar putea ajuta desigur să ocolim mai ușor piedicele care ne stau în față.

c) A treia propunere privitoare la lucrările eșuate se referă la valorificarea lor, indiferent de stadiul în care se găsesc; căci, deși au fost socolite ca necorespunzînd exigențelor științifice, este în afară de îndoială că o mare parte dintre ele — în deosebi bibliografiile și indicațiile — pot constitui instrumente de lucru de

circulație limitată. În definitiv, Institutul putea sa-și creeze asemenea instrumente chiar fără să se planuiască tipărirea lor; iar într-un moment cînd ne propunem sa îmbunătățim calitatea activității noastre — deși și informația științifică — *n-ar trebui sa trecem cu vederea posibilitatea de a crea aci un puternic centru de documentare istorică.* Practic, aceasta s-ar realiza prin strîngerea, într-o secție specială a bibliotecii noastre, a tuturor materialelor despre care am vorbit, din care o parte este în pericol de a se distruge. Lucrările care s-au dactilografiat ar trebui logate în volume, iar sutele de mii de fișe organizate în cutii speciale, după un sistem simplu, dar adecvat. Cred ca ar fi de dorit să ne hotărîm a face chiar unele mici lucrări de finisaj, dacă lucrul este absolut necesar pentru buna lor dare în folosință. Adaug că cercetarea acestui material poate să ducă uneori, prin critica și sugestiile cercetătorilor, la îmbunătățirea unora dintre aceste lucrări, astfel încît o oarecare parte din ele să se poata mai tirziu tipari.

Să trecem acum la problemele nemijlocit legate de îmbunătățirea activității noastre științifice. Mi s-a părut că acestea pot fi împărțite în trei mari categorii, după cum se referă la organizarea teoretică a lucrărilor, la realizarea lor sau, în sfîrșit, la mijloacele de a le îmbunătăți, după ce au fost terminate, dar înainte de tipărire.

Din prima categorie mă voi opri de data aceasta la o singură chestiune, pe care o consider de mai mare însemnătate și anume la *necesitatea discuțiilor de metodă.* Astfel de discuții au fost folositoare totdeauna, dar ele sînt simțitor mai necesare astăzi, deoarece orientarea ideologică duce la modificări adînci în însăși structura disciplinei noastre. Istoricul operează acum și cu categorii de fapte care altădata interesau prea puțin, și care nu se pot analiza în mod desăvîrșit cu vechile mijloace de investigație. De asemenea s-au schimbat raporturile istoriei cu științele învecinate și disciplinele auxiliare. Astfel, în rîndul celor din urmă, importanța unora a crescut, iar altele și-au pierdut din valoare: să ne gîndim, de pildă, la însemnătatea pe care o acordam azi metodei statistice, ca instrument de descoperire a relațiilor cantitative și a corelației dintre anumite fapte, ori la interesul șters pe care îl avem pentru unii dintre vechii auxiliari ai istoriei. Chiar disciplinele rămase în cercul preocupărilor noastre, cum este de exemplu numismatica, și-au îmbogățit conținutul prin informațiile *de istorie* pe care le așteptăm de la ele. Dar, în toate acestea, un îndreptar metodologic este de cel mai mare folos.

Ceea ce ne-a lipsit însă mai cu seamă în acest domeniu, au fost discuțiile de metoda pe subiecte date, care, dacă s-au făcut uneori, au avut oarecum un caracter întimplător și s-au purtat numai în cerc restrîns, în timpul activităților din colectiv. Dacă în anii trecuți s-ar fi organizat, în măsură suficientă, asemenea discuții, este probabil că unele dintre lucrările despre care am vorbit n-ar fi ajuns la eșuare, deoarece s-ar fi aflat la timp metode mai potrivite pentru executarea lor.

Sîntem preocupați și astăzi, în munca noastră, de unele probleme istorice majore, a căror dezlegare ar fi mai ușor produsul unui efort colectiv. Abordarea unor teme ca, de exemplu: caracterele feudalismului românesc, sau chestiunea claselor sociale — spre a nu aminti decît două din aceste probleme — cere în mod necesar prealabile discuții de metodă. Propun să se ia în studiu inițierea lor.

În organizarea muncii noastre se pot constata de asemenea unele aspecte negative, care merită să fie analizate mai de aproape. O caracteristică a activității de aci înrîm pare că *este slaba legătură dintre diferitele unități ale Institutului.* Schimbul de experiență și idei își face loc cu greu, iar anumite probleme, rezolvate într-un sector, pot fi reluate independent, cu pierdere de timp, și rezolvate *diferit* în altul. Așa se explică de ce, spre exemplu, în cele două colecții de documente tipărite pînă acum, *Corpusul și Războiul Independenței*, aceleași probleme tehnice au fost soluționate în mod deosebit, iar colecția ce poartă numele lui Tudor Vladimirescu.

era pînă mai ieri în primejdie să recurgă la un sistem propriu, care ar fi fost deci al treilea. De aceea, măsura ce s-a luat, de a se stabili norme de editare obligatorii, mi se pare foarte bine venită.

În aceeași ordine de idei mai de făcut o constatare. Există în Institut colective, care au azi o vîrstă respectabilă, dar care au trait de la început așa zicînd autarhic, fără o legătură mai strînsă cu vecinii. Poate că nu e o întîmplare că tocmai aceste colective au dat roade mai puține, că tocmai aci a înflorit mai des tehnicitatea și rutina, și — ceea ce constituie pacate tot așa de mari față de munca — lipsa de interes și plictiseala.

Se poate spune înșă, ca specificul fiecărei lucrări — și aci mă refer la acele lucrări care au și un caracter tehnic — ne obliga la o specializare oarecum rigidă, care împiedica pe lucrător de a se uita peste umăr la munca vecinului, și pentru care el nu poate cere sfat și ajutor de la acesta. Lucrul e, într-o măsură, adevărat, dar aceasta farîmă de adevăr este departe de a putea justifica atitudinea despre care vorbim: căci numai lucrările în care se rezolvă în chip formalist problemele întîlnite pot să aibă o atare autonomie. Dimpotrivă, în munca dusă cu spirit critic, legătura cu lectoarele învecinate apare în chipul cel mai firesc.

Privind chestiunea în ansamblu, mi se pare că legătura utilă despre care e vorba s-ar putea face, în mod metodic, pe două cai: prin participarea la anumite ședințe de colectiv a unor membri din alte colective interesate, și mai ales prin participarea mai activă a membrilor direcției, care cunoscînd pe rînd munca fiecărui colectiv, ar avea posibilitatea să semnaleze problemele comune sau înrudite și să inițieze concret schimburi de experiență.

Un aspect esențial al colaborării ar trebui să fie asigurat înșă prin organizarea discuțiilor în jurul lucrărilor terminate. Noi ne găsim de mulți ani în situația curioasă ca membrii Institutului critica pe drept cuvînt unele lucrări întocmite aci, dar numai după ce ele au apărut în librărie, fiindcă numai atunci le ajung la cunoștința; căci lucrările terminate trec de la autor sau de la colectiv la direcție, Academie și tipar, sarînd peste discuțiile din Institut. Se pierde, pe de o parte, folosul ce ar rezulta pentru lucrare mai ales din critica acelor cercetători competenți în problema, care din cauze diferite n-au luat parte la întocmirea lucrării respective, iar în al doilea rînd, rămîne necunoscută de comunitatea noastră prețioasă experiență care s-a cîștigat.

Vin acum la o problema de cea mai mare importanță, și care de jos în sus este discutată de obicei cu o extremă sfială, ceea ce mi se pare daunător. Mă refer la plan și normă. De vreme ce ne găsim la un început de an, cînd urmează să se încerce o nouă organizare a muncii, este în deosebi folositor să abordăm acest subiect și să-l analizăm liber, pornind de la limitele reale, logice și practice ale problemei.

Pentru a fi mai bine înțeles, precizez că vad în planificare mijlocul cel mai important pe care îl avem spre a progresa metodic în orice proces de muncă, spre a ne pune de acord efortul nostru cu cel al întregului front social din care facem parte și spre a da produse bune, cît mai ieftine și în timpul cel mai scurt. Așa definit, planul își denunța singur calitatea: el nu este un scop, ci un mijloc. Enunțarea acestui adevăr cunoscut ar putea fi primită cu ironie, dacă din pacate nu s-ar putea dovedi că aceste lucruri simple n-au fost totdeauna înțelese bine; căci este sigur că unele dintre lucrările despre care am vorbit la început au fost rasturnate printr-o greșită planificare. Trebuie să fi existat pe atunci un anumit fetișism al planului, și în același timp o anumită teamă de a critica din partea celor ce lucrau, pentru care era absolut limpede că unele precipitari de plan anului pur și simplu valoarea lucrărilor. S-a uitat pe atunci că nu era de ajuns să se pornească întreceri, să se depășească norme și să se dea premii, cîta vreme toate acestea nu duceau la nimic. S-a uitat că procedînd așa

nu se realizau economii, ci dimpotrivă se risipeau sume importante. Datorită acestor procedee, ritmul nostru de producție, considerat pe Institut, a fost în realitate încetinit, iar producția scumpită.

N-aș fi amintit aceste lucruri vechi dacă nu mi s-ar parea că, deși mult atenuat, antagonismul dintre plan și calitate este încă o piedică pentru îmbunătățirea muncii noastre științifice. Dacă într-adevar lupta pentru calitate nu se poate realiza decât prin măsuri concrete, atunci tot așa de firesc mi se pare ca aceste masuri concrete trebuie să se oglindească și în plan. Menționez ca antagonismul despre care e vorba se face simțit, după parerea mea, nu atât în marimea normelor, cât mai ales în tendința de a lasa de o parte unele operații de control și finisaj, precum și critica.

În rezumat, socotesc că, după cum avem datoria de a lupta împotriva a tot ceea ce ar fi delăsare, chiul sau risipă, tot astfel trebuie să ne socotim datori a face ca planurile noastre să oglindească deplina exigență științifică, de care se cuvine a ne lăsa conduși.

**DIN ȚĂRILE
DE DEMOCRAȚIE POPULARĂ**

**RĂSCOALA POPULARĂ ANTIFASCISTĂ
DIN SEPTEMBRIE 1923, DIN BULGARIA***

DE

ACADEMICIAN D. KOSEV

DIRECTORUL INSTITUTULUI DE ISTORIE AL ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A R.P. BULGARIA

Anul trecut întregul popor muncitor din Bulgaria a sărbătorit solemn a zecea aniversare de la istorica sa victorie de la 9 Septembrie 1944, care a deschis o nouă eră în istoria Bulgariei, era construirii pașnice a socialismului și comunismului. Victoria de la 9 Septembrie 1944, cucerită de poporul bulgar cu ajutorul hotărîtor al armatei sovietice eliberatoare, a creat condițiile unor transformări adinci, revoluționare, în viața economică și culturală a Bulgariei. Această victorie a însemnat o cotitură radicală și în dezvoltarea științei istorice bulgare.

Înainte de 9 Septembrie 1944 știința istorică bulgară era în slujba burgheziei capitaliste. Istoricii bulgari căzuseră sub influența fascismului și a șovinismului velicobulgar. E drept că istoricii bulgari au adunat un material istoric concret foarte bogat și acest merit nu-l neagă nimeni. Dar e tot atît de adevărat că au falsificat istoria bulgară pentru a ține în rătăcire masele populare, au trecut sub tăcere sau au denaturat în spirit naționalist și șovin glorioasa epocă a mișcării bulgare. De asemenea, istoricii burghezi au trecut sub tăcere sau au denaturat faptele și evenimentele istorice care contribuiau la întărirea prieteniei bulgaro-ruse, precum și la prietenia dintre poporul bulgar și celelalte popoare. Așa, de exemplu, se știe că revoluționarii bulgari au luptat și au pregătit eliberarea națională a patriei lor pe pămînt romînesc, că între ei și cercurile progresiste romînești a existat o strînsă și frățească colaborare. Poporul bulgar n-a uitat niciodată și nu va uita ospitalitatea pe care poporul romîn a dat-o revoluționarilor bulgari luptători pentru eliberarea națională și revoluționarilor democrați ca G. S. Rakovski, V. Levski, Hristo Botev, L. Karavelov și sute ca ei, care au trăit mulți ani în România și de aici au pregătit eliberarea Bulgariei de sub jugul străin. Dar istoricii burghezi și oamenii politici bulgari n-au dat atenția necesară acestei ospitalități și nici participării luptătorilor romîni la mișcarea națională de eliberare a Bulgariei, deoarece burghezia bulgară nu dorea prietenia dintre poporul

* Conferință ținută la Casa oamenilor de știință, miercuri 24 noiembrie 1954, cu prilejul « Săptămîinii științei bulgare ». www.dacoromanica.ro

român și poporul bulgar, ci sadirea concepțiilor șovine velicobulgare în masele populare bulgare.

După victoria de la 9 Septembrie 1944, știința istorică bulgara a pornit pe un drum nou. Lupta poporului bulgar pentru lichidarea capitalismului, pentru construirea socialismului și pentru stabilirea unei păci trainice în lume a pus în fața științei istorice bulgare noi sarcini. Partidul Comunist Bulgar și puterea populară a trasat istoricilor progresiști bulgari sarcina de a duce lupta împotriva ideologiei fasciste și a șovinismului velicobulgar din istoriografia burgheză, de a lămuri din punct de vedere marxist istoria poporului bulgar și de a scrie o istorie științifică integrală a Bulgariei. Istoricii bulgari trebuie să se ocupe de asemenea de cercetarea științifică a istoriei moderne și contemporane careia istoricii burghezi aproape nu i-au dat nici o atenție, sau, atât cât s-au ocupat de ea, au supus-o celor mai grosolane falsificări. O sarcină deosebit de importantă a istoricilor bulgari este prelucrarea istoriei mișcării muncitorești revoluționare, istoriei luptelor clasei muncitoare și a maselor de oameni ai muncii împotriva capitalismului și a monarho-fascismului, istoriei Partidului Comunist Bulgar, organizatorul și conducătorul tuturor luptelor și victoriilor poporului muncitor bulgar.

În istoria acestor lupte un loc foarte important îl ocupă eroica răscoală populară antifascistă din septembrie 1923, organizată și condusă de Partidul Comunist Bulgar. După amploarea și importanța sarcinilor pe care trebuia să le îndeplinească, ea este cea mai mare răscoală populară armată din istoria Bulgariei până la 9 Septembrie 1944.

Istoria răscoalei populare antifasciste din Bulgaria din septembrie 1923 e studiată de numeroși luptători de seamă ai mișcării muncitorești revoluționare bulgare. Cauzele, caracterul și importanța răscoalei au fost cel mai bine lamurite în lucrările principalilor ei conducători: Gh. Dimitrov, Vasil Kolarov și Gavril Ghenov, ca și în lucrările tov. Vilko Cervenkov. Pe baza rezultatelor acestor studii și a modestelor mele cercetări voi încerca să arăt momentele principale ale acestui important eveniment care a trasat drumul luptelor de eliberare duse mai departe de proletariatul bulgar.

Rascoala populară antifascistă bulgară din anul 1923 este punctul culminant al crizei revoluționare care a început în Bulgaria după primul război mondial imperialist și care a continuat până la începutul stabilizării relative, parțiale, a capitalismului.

Participarea Bulgariei la război din cauza burgheziei bulgare a pricinuit uriașe pierderi poporului bulgar. Sute de mii de fii ai poporului au fost uciși, raniți sau luați prizonieri. Imperialiștii coalizați au impus Bulgariei 2 250 miliarde franci ca reparații, sarcină care a fost aruncată exclusiv în spinarea maselor muncitoare. Situația muncitorilor, a țăranilor săraci și a funcționarilor s-a înrăutățit la maximum. Articolele de primă necesitate se scumpeau neconținut, iar salariile și plata zilelor de muncă rămăneau aceleași sau creșteau foarte încet.

Războiul a adus masele populare distrugere, foamete, boli și moarte, iar burgheziei noi și în perioada războiului burghezia bulgară

a acumulat mari capitaluri, pe care le-a investit după război în societăți pe acțiuni, în bănci și în întreprinderi comerciale.

Războiul a revoluționat conștiința maselor. El le-a dezvoltat politica criminală antipopulară a burgheziei bulgare. Poporul vedea acum clar cine erau vinovații de catastrofa națională a Bulgariei și de nemasurata ei sărăcie. În același timp marea revoluție socialistă din Rusia a aratat poporului muncitor bulgar drumul eliberării lui de sub exploatarea capitalistă.

În fruntea muncitorilor și a maselor de oameni ai muncii s-a situat Partidul Muncitoresc Social Democrat („Socialiștii tesniaci“). Luptând activ și perseverent împotriva politicii războinice aventuriste a burgheziei bulgare, Partidul socialiștilor tesniaci câștiga tot mai mult încrederea maselor populare și creștea extrem de repede. În timp ce în ajunul războiului Partidul socialist al „tesniacilor“ avea 3.031 membri, după război, spre sfârșitul anului 1919, el numără 35.485 membri. Împreună cu rapida creștere cantitativă a Partidului a început și treptata lui bolșevizare. Partidul și-a însușit lozincile Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. A luat parte în martie 1919 la întemeierea Internaționalii Comuniste, iar în luna mai a aceluiași an și-a luat denumirea de Partid Comunist Bulgar (socialiștii tesniaci — de stînga), și a emis un nou program revoluționar.

În 1919 Bulgaria capitalistă a fost zgduidă de un puternic val revoluționar. În toată țara s-au declanșat sute de greve și demonstrații sub conducerea Partidului Comunist.

Tensiunea revoluționară din acest an a atins punctul culminant prin declanșarea mării greve a muncitorilor din transporturi care, cu toată teroarea turbată a guvernului burghez de coaliție de atunci, a ținut 55 zile.

Burghezia bulgară vinovată de două catastrofe naționale a pierdut orice influență asupra maselor populare. Ea urmărea înspăimîntată creșterea avîntului revoluționar al mișcării revoluționare și încerca o frică de moarte pentru domnia sa. Iată de ce burghezia bulgara a recurs la ajutorul partidelor mic burgheze (al social-reformiștilor și la Uniunea Agrară), care aveau influență asupra maselor muncitoare. Socialiștii largi¹ și mai ales Uniunea Agrară, care avea mare influență asupra păturilor mic-burgheze de la sate, au luat parte la guvernele de coaliție ale burgheziei și în felul acesta au ajutat-o să-și păstreze puterea.

În primăvara anului 1920, după înăbușirea grevei de la transporturi, s-a format în Bulgaria guvernul independent al Uniunii Agrare în frunte cu Alexandru Stanboliiski. Burghezia bulgară care pierduse orice încredere în masele populare n-a fost în stare în acel moment să se împotrivească. În afară de aceasta, ea spera că guvernul Uniunii Agrare va continua lupta împotriva mișcării muncitorești revoluționare, adică va servi interesele burgheziei.

Guvernarea Uniunii Agrare s-a desfașurat în condițiile mării crize economice care izbucnise la sfârșitul anului 1920 și cuprinsese întreaga lume capitalistă. Criza a atins cu deosebită gravitate și Bulgaria, a carei

¹ «Șiroki» (partid al micii burghezii) — N.R.

economie și fără aceasta se afla într-o situație haotică, ca urmare a marilor distrugerii pricinuite de război.

Indată după izbucnirea crizei economice, capitaliștii au trecut la represalii turbate împotriva clasei muncitoare și a cuceririlor ei. Burghezia bulgară s-a recules și a devenit îndrăzneată. Capitaliștii bulgari voiau să arunce pe spinarea muncitorilor și a maselor muncitoare nu numai urmările războiului și greutățile crizei economice, ci în același timp să realizeze și câștiguri maxime. E de la sine înțeles că clasa muncitoare n-a rămas cu miinile încrucișate în fața ofensivei capitalismului. Sub conducerea Partidului Comunist proletariatul bulgar a dat un răspuns hotărât capitaliștilor. Bulgaria a fost din nou zguduită de un puternic val de greve. După perioada de liniște din a doua jumătate a anului 1920 lupta de clasă se ascuți din nou. Incepu a doua fază a crizei revoluționare postbelice din Bulgaria.

În această vreme guvernul Uniunii Agrare a făcut o serie de reforme în folosul țăranilor săraci și mijlocași. Cu tot caracterul lor de jumătate de măsură, unele din aceste reforme au atins simțitor interesele marilor capitaliști și latifundiari. Burghezia începu o luptă turbată împotriva guvernului lui Stanboliiski. Ea era cu atât mai nemulțumită de acest guvern, cu cât considera că el nu duce o luptă destul de energică împotriva mișcării comuniste care creștea cu pași repezi. Burghezia nu mai avea încredere în guvernul Uniunii Agrare. Ea dorea să ia frinele puterii în miinile sale, pentru a reprima cu energie mișcarea revoluționară muncitorească și pentru a nimici Partidul Comunist care organiza și conducea masele muncitoare. Dar burghezia nu mai putea să ia puterea cu metodele democrației burgheze, deoarece Uniunea Agrară nu avea intenția să cedeze puterea, iar partidele burgheze fuseseră discreditate în fața maselor populare. Iată de ce burghezia a recurs la metode fasciste. Burghezia bulgară a început să se fascizeze și să se pregătească cu toată forța pentru doborârea guvernului Uniunii Agrare printr-o lovitură de stat fascistă. Sub conducerea marelui capital monopolist și a palatului s-au creat organizații fasciste care au început să strângă în ele toate elementele reacționare. Asupra mișcării muncitorești revoluționare și asupra guvernului Uniunii Agrare plutea pericolul fascist.

Partidul Comunist Bulgar a condus cu energie și curaj lupta împotriva ofensivei fascismului. Partidul urmărea atent pregătirile burgheziei fasciste, demasca planurile ei banditești și chema masele muncitoare să fie gata de luptă pentru nimicirea oricărei încercări de lovitură fascistă. Partidul reuși să descopere la timp complotul burgheziei cu căpeteniile armatei din Bulgaria conduse de baronul Vranghel și organiză o puternică acțiune pentru izgonirea vrangheliștilor. În acest fel fu înlăturată prima încercare de lovitură de stat militaro-fascistă a burgheziei bulgare din anul 1922.

Demascarea complotului burgheziei bulgare cu vrangheliștii de către Partidul Comunist a convins guvernul Uniunii Agrare că pericolul fascist îl amenința și pe el și deveni mai vigilent. Între Partidul Comunist și Uniunea Agrară — cele mai mari organizații din țară — se stabili o anumită colaborare de luptă împotriva dușmanului comun. Această colaborare apără clar și la www.dacoromanica.ro și în fața loviturii de a înfăptui lovitură

de stat fascistă în septembrie 1922. Și această încercare a burgheziei bulgare fascizate se termină cu un eșec deplin. Dar colaborarea dintre Partidul Comunist și Uniunea Agrară a fost vremelnică. Ea nu s-a putut transforma într-o puternică uniune antifascistă.

În politica sa, guvernul lui Stanboliiski s-a condus după ideologia nesănătoasă, conform căreia în Bulgaria, țară agricolă, e posibilă o conducere țărănească independentă și trainică. Conducătorii Uniunii Agrare nu înțelegeau rolul luptei de clasă ca forță motrice a dezvoltării sociale; ei considerau că oamenii din aceeași pătură (de exemplu țărani) au aceleași interese, cu toate deosebirile de clasă dintre ei. Ideologii Uniunii Agrare nutreau iluzia că e posibil ca în cadrul orînduirii capitaliste să se creeze o putere țărănească durabilă care să apere interesele țăranilor luptînd și împotriva burgheziei și împotriva clasei muncitoare. De aceea guvernul Uniunii Agrare ducea lupta pe două fronturi, îndreptîndu-și loviturile cînd împotriva partidelor burgheze, cînd împotriva Partidului Comunist, acționînd pe rînd împotriva acelor care la un moment dat păreau mai periculoși pentru puterea țărănească independentă. Așa a ajuns el la politica de teroare împotriva Partidului Comunist de la sfîrșitul anului 1922 și mai ales începutul anului 1923, cînd socoti că blocul burgheziei fascizate e înfrînt și nu mai prezintă nici un pericol pentru el.

Din partea sa, conducerea Partidului Comunist răspunse la teroare cu o puternică propagandă împotriva guvernului Uniunii Agrare, demonstrînd că Uniunea Agrară este organizația burgheziei satelor și uită că adevăratul dușman al clasei muncitoare este burghezia capitalistă fascizată, care stă la pîndă pentru a lua puterea și a distruge mișcarea revoluționară a proletariatului.

Dușmănia dintre Partidul Comunist și Uniunea Agrară, lipsa de unire dintre muncitori și țărani, a fost folosită abil de burghezie în noaptea de 9 iunie 1923, cînd a avut loc lovitura de stat militaro-fascistă și burghezia a pus mîna pe putere. Fasciștii au încercat să amăgească masele populare, prezentînd acul lor banditesc ca o faptă a întregului popor îndreptată împotriva „tiraniei drujbașilor”¹. Dar masele populare, cu simțul lor sănătos de clasă, au înțeles îndată pericolul grav care le amenința și s-au ridicat la luptă armată împotriva guvernului fascist.

Momentul pentru a da o lovitură nimicitoare împotriva fascismului și pentru a instaura puterea muncitorească-țărănească în Bulgaria era extrem de favorabil. La 9 iunie puterea fascistă era încă cu totul șubredă. În multe orașe ea nici nu se stabilise încă. Județe și plase întregi erau în miinile muncitorilor și țăranilor muncitori răsculați. Frontul Unic Antifascist al muncitorilor și țăranilor se înfăptuia de jos, în mersul luptei.

În acest moment decisiv, însă, conducerea Partidului Comunist Bulgar (socialiștii „tesniaci” strimți) a făcut o mare greșală. În loc de a lansa lozincă puterii muncitorești-țărănești și de a se situa în fruntea poporului răsculat, ea declară că lupta se ducea între burghezia orășenească și cea satească și ordonă membrilor Partidului să rămînă neutri față de această luptă. Rămasă fără o conducere sănătoasă, răscoala a fost înăbușită de puterea fascistă.

¹ Adepți ai întovărășirilor agricole — N.R.

Greșeala de la 9 iunie a conducerii Partidului Comunist Bulgar nu a fost întâmplătoare. Ea se datorește faptului că Partidul Comunist Bulgar, cu toate că mergea pe drumul bolșevizării, nu se transformase în partid bolșevic. În sinul lui existau încă acele concepții și metode de luptă care deosebeau pe „tesniaki“ de bolșevici. În raportul său la cel de al 5-lea Congres al Partidului Comunist Bulgar, Gheorghi Dimitrov spunea: „Tocmai din cauza dominării în conducerea Partidului a concepțiilor nebolșevice, tesniace, cu privire la revoluție, la 9 iunie și în zilele următoare ale anului 1923, Partidul suferi o înfrângere morală și politică... Socialismul „strîmt“, ca armă ideologică și politică a clasei muncitoare de la noi, nu a rezistat incercărilor istoriei în noile condiții ale crizei postbelice a capitalismului și a luptei nemijlocite pentru putere. Această arma s-a dovedit cu totul insuficientă și nepotrivită pentru asigurarea victoriei proletare la noi“.

Lovitura de stat militar-fascistă de la 9 iunie adinci și mai mult criza din Bulgaria. Îndată după luarea puterii, burghezia fascistă începu o ofensivă turbată împotriva maselor muncitoare, împotriva organizațiilor ei și mai ales împotriva Partidului Comunist Bulgar. Capitaliștii intensificară presiunea pentru înlăturarea zilei de lucru de 8 ore. Marii latifundiați își reluă pământul pe care reforma agrară a guvernului Uniunii Agrare îl împărțise țăranilor. Speculanții obținură deplină libertate de acțiune. Presa burgheză deschise un atac furios împotriva Partidului Comunist și ceru guvernului fascist să-l declare pus în afară de lege. Bandele fasciste începură să terorizeze organizațiile comuniste. Confiscarea presei comuniste, închiderea cluburilor comuniste, atacurile de noapte împotriva comuniștilor, arestarea și schingiuirea comuniștilor deveniră manifestări obișnuite. Era clar că puterea fascistă avea ca scop distrugerea Partidului Comunist, avangarda proletariatului revoluționar bulgar, și în acest fel asigurarea pentru capitaliști a posibilității unei exploatare nelimitate a maselor muncitoare.

Partidul Comunist Bulgar fu pus în fața unei dileme decisive. Partidul trebuia să aleagă una din cele două căi: sau să mobilizeze masele muncitoare și să le conducă la luptă pentru doborîrea dictaturii fasciste, cu toate că momentul cel mai prielnic trecuse, sau să stea pasiv sub loviturile fascismului și să fie distrus fără luptă, fapt care i-ar fi zdruncinat încrederea maselor, ceea ce însemna cea mai grea lovitură morală și politică.

Partidul Comunist Bulgar (tesniacii), călit în multe lupte de clasă și aiutat de Comintern, reuși să lichideze tactica greșită de la 9 iunie și să pornească pe prima cale, calea luptei armate pentru distrugerea puterii fasciste.

Sub conducerea lui Gheorghi Dimitrov și a lui Vasil Kolarov (pe atunci D. Blagoev era grav bolnav), Comitetul Central al Partidului, în ședința sa din 5—7 august 1923, luă hotărîrile sale istorice pentru poporul muncitor bulgar. Se luă hotărîrea de a se începe pregătirea asiduă în vederea unei răscoale armate pentru doborîrea puterii monarho-fasciste și pentru instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor. În acest scop, se trecu la alcătuirea unui front unic al Partidului Comunist Bulgar, al Uniunii Agrare și al tuturor celorlalte organizații economice și politice

ale oamenilor muncii, sub conducerea Partidului Comunist Bulgar. Se hotărî de asemenea alcătuirea neîntîrziată a planului militar al răscoalei și achiziționarea armelor necesare.

Partidul mobiliză toate forțele sale și începu o muncă asiduă pentru pregătirea răscoalei. Se înfăptui frontul unic cu Uniunea Agrară, cu toate ca organizațiile ei nu reușiră încă să se reculegă din lovitura dată de fasciști la 9 iunie. În pregătirea politică a răscoalei, un rol însemnat au avut articolele lui Gheorghii Dimitrov, despre închegarea frontului unic, tipărite în organul Partidului „Rabotniceski Vestnik” („Gazeta Muncitorească”), în august și începutul lui septembrie. „Fascismul — scria atunci Gh. Dimitrov — nu este de loc numai anticomunist, el este în același timp și antipopular. Scopul lui constă, din punct de vedere politic, în victoria ofensivei capitalului, a exploatării și a jefuirii maselor populare de către minoritatea capitalistă și în consolidarea domniei acestei minorități asupra majorității poporului”.

În vederea pregătirii răscoalei, Comitetul Central al Partidului Comunist Bulgar acționa pentru întărirea colaborării dintre partidele comuniste frățești din Balcani. La 22—23 și 24 august 1923 avu loc la Sofia Conferința Comitetului Executiv al Federației Comuniste Balcanice pentru discutarea situației ce se crease în Balcani. La conferință luară parte reprezentanți ai Partidelor Comuniste din România, Iugoslavia și Bulgaria, ca și reprezentanți ai Cominternului. După rapoartele delegațiilor, Conferința hotărî ca Partidele Comuniste din țările Balcanice să treacă la alcătuirea frontului unic, la alcătuirea unor programe agrare de acțiune, lăsînd lozinca guvernului muncitoresc-țărănesc, și la luptă neîntîrziată pentru înfăptuirea acestei lozinci.

La 12 septembrie 1923, conform planului său de distrugere a mișcării muncitorești revoluționare, guvernul fascist lovi puternic Partidul Comunist Bulgar. În noaptea acestei zile, puterea fascistă întreprinse arestări masive de fruntași comuniști. Au fost arestați circa 2.500 de membri de frunte ai Partidului. Dar guvernul fascist nu și-a putut ajunge scopul. El nu putu să aresteze membrii Comitetului Central (cu excepția lui Hristo Kabakiev), care trecură în ilegalitate. Mii de activiști ai Partidului reușiră de asemenea să scape.

Dar lovitura puterii fasciste asupra Partidului grăbi izbucnirea răscoalei înainte ca toate pregătirile să îi fost făcute. La 13 septembrie se răscură satele Măgliș și Goliarno Drianovo din plasa Kazanlik. În noaptea de 19 spre 20 septembrie, răscoala cuprinse tot județul Stara-Zagora. În această situație, plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar se întruni la 20 septembrie și hotărî declararea răscoalei armate generale în toată țara la 22—23 septembrie 1923. În fruntea răscoalei era Comitetul Central Militar în care intrară Gh. Dimitrov, V. Kolarov și Gavril Ghenov. Conform hotărîrii Comitetului Central, la 22—23 septembrie mii de muncitori și țărani din toată țara porniră la luptă armată împotriva dictaturii monarho-fasciste.

Răscoala populară antifascistă din septembrie 1923 cuprinse Bulgaria de nord-vest cu centrul în orașul Ferdinand (azi Mihailovgrad), întregul județ Stara-Zagora, plasa Razlog din județul Petrici, plasele Pazargik și Peștera din județul Plovdiv, plasa Samokov din județul Sofia și un

mare număr de sate separate din diverse județe. Răsculații luptară eroic împotriva inamicului puternic înarmat. Neuitate vor rămâne luptele de la Mihailovgrad, gara Boicinovți, Razlog, Lom, Nova-Zagora, Stara-Zagora, gara Sarambei (azi Septembri), Intiman și din multe alte orașe și sate. În sute de orașe și sate se organiza puterea muncitorilor și țăranilor. În Bulgaria de nord-vest, unde răscoala a fost cea mai puternică și a durat cel mai mult, s-a format o armată populară de muncitori și țărani, care a făcut dovada unor mari calități militare încă din primele zile ale existenței ei. Dar cu tot eroismul muncitorilor și țăranilor răsculați, răscoala fu înăbușită în sine de călăii fasciști. Guvernul fascist azvîrli în luptă, împotriva poporului răscolit armata, ofițerii de rezervă, poliția și bandele fasciste înarmate cu mitraliere, artilerie și aviație. Cruzimile săvîrșite de bandiții fasciști după înăbușirea răscoalei sînt indescriptibile. După calculele facute, la înăbușirea răscoalei și după aceea, au fost uciși fără judecată circa 15.000 de muncitori, țărani și intelectuali. Mii de alți muncitori și țărani au fost arestați și torturați pînă la moarte. Scriitorul burghez Anton Strașimirov scrie despre fasciști: „Au ucis poporul cum nici turcii nu-l uciseseră“.

Cauzele nereușitei răscoale din septembrie 1923 din Bulgaria sînt numeroase. Atît la pregătirea răscoalei, cit și în cursul răscoalei s-au făcut multe greșeli, care, luate la un loc, explică înfrîngerea ei. Cele mai importante dintre aceste slăbiciuni și greșeli se datoresc însă unei cauze fundamentale și anume, insuficienței bolșevizării a Partidului Comunist Bulgar (tesniaci) din acea vreme. În perioada dintre anii 1919—1923 Partidul Comunist Bulgar crescuse ca organizație de masă a proletariatului bulgar și căpătase o uriașă influență asupra maselor muncitoare de la orașe și sate, dar nu reușise să se transforme într-un adevărat Partid bolșevic, nu putuse să înlătore pe deplin părțile negative ale „tesniacilor“. În anul 1933, în discursul său din fața justiției fasciste de la Leipzig, Gheorghî Dimitrov, vorbind despre răscoala din septembrie 1923, a spus: „Regret numai, că eu și Partidul meu nu am fost încă atunci adevărați bolșevici. Din această cauză noi n-am reușit să organizăm și să conducem cu succes acea răscoală populară istorică ce avea în fruntea ei proletariatul. Organizația noastră nu era îndeajuns de bolșevizată. Politica și tactica noastră, lipsa experienței revoluționare și mai ales poziția oportunistă adoptată, așa numita „neutrală“, — de la 9 iunie — în timpul loviturii de stat militaro-fasciste, a ajutat în mare măsură pe ucigașii și călăii poporului bulgar, pe uzurpatorii puterii de stat, să înăbușe răscoala maselor“¹.

Partidul Comunist Bulgar avea o uriașă experiență în organizarea și conducerea luptelor greviste, a acțiunilor și demonstrațiilor politice, dar el nu avea experiență în organizarea și conducerea marilor lupte armate cu dușmanul de clasă. Cadrele lui conducătoare nu erau experimentate și verificate în lupte deschise. Și cînd a bătut ceasul luptei armate împotriva dictaturii monarho-fasciste s-a văzut că mare parte din conducătorii Partidului din plase și județe n-au fost capabili să conducă masele muncitoare la luptă hotărîtă. „Cînd a început răscoala — scrie Lenin —

¹ Gheorghî Dimitrov în www.dacoromanica.ro p. 68.

trebuie să se acționeze cu cea mai mare hotărîre și imediat și necondiționat să se treacă la ofensivă". Mulți conducători din plase și județe au fost însă lipsiți de hotărîre revoluționară și acestei cauze i se datorește împrejurarea că cele mai mari centre economice, militare și muncitorești — Sofia, Plevna, Plovdiv, Ruse, Burgas și altele nu s-au răscolat. Pasivitatea unor serii de centre muncitorești — scrie tov. Vilko Cervenkov — nu se poate explica prin inerția muncitorilor, ci numai prin oportunitismul conducătorilor locali". Iar împrejurarea că Sofia și alte centre muncitorești nu s-au răscolat a dat posibilitate puterii fasciste să regrupeze forțele reacționare și militaro-polițienesti și să infrîngă răscoala.

Răscoala din septembrie 1923 din Bulgaria a fost prima răscoală antifascistă organizată și condusă de Partidul Comunist Bulgar. Fără îndoială că în cea mai mare măsură la această răscoală au luat parte comuniștii. Pretutindeni ei au fost în primele rînduri ale luptei. Cu eroismul lor, cu fermitatea și credința lor în victorie, ei ridicau la luptă și însușeau masele populare. La răscoală au luat parte mii de țărani și orășeni muncitori, membri ai Uniunii Agrare și ai altor organizații muncitorești, precum și oameni fără de partid. Răscoala din septembrie a fost o răscoală populară de masă, o răscoală antifascistă în care se manifesta deschis adîncă ură a întregului popor muncitor bulgar împotriva dictaturii monarho-fasciste, și voința lui de a-și lua soarta în propriile sale mâini.

Scopul răscoalei din septembrie a fost doborîrea dictaturii monarho-fasciste și instaurarea puterii muncitorești-țărănești, care trebuia să distrugă organizațiile fasciste și instituția monarhică, să întărească din toate punctele de vedere pozițiile clasei muncitoare și ale țărănimii muncitoare, să întărească alianța dintre muncitori și țărani și să curețe drumul pentru adînci transformări revoluționare în Bulgaria. Încă înainte răscoalei Partidul Comunist Bulgar alcătuisese programul concret al guvernului muncitoresc-țărănesc, program care prevedea controlul muncitoresc asupra producției industriale, mutarea greutății principale a impozitelor asupra burgheziei capitaliste, limitarea exploatării capitaliste, dezarmarea burgheziei și înarmarea proletariatului și a țărănimii, înlăturarea monarhiei, respingerea reparațiilor, pace și alianță cu Uniunea Sovietică. Înfăptuirea acestui program ar fi fost fără îndoială o uriașă cucerire a oamenilor muncii și o lovitură zdrobitoare pentru burghezia capitalistă. Ea ar fi creat clasei muncitoare și țărănimii muncitoare poziții atît de solide, încît ei ar fi putut să întreprindă sub conducerea Partidului Comunist Bulgar o nouă și hotărîtoare ofensivă împotriva burgheziei care se împotriva sălbatic distrugerii ei definitive. Prin urmare, înfăptuindu-și programul, guvernul muncitoresc-țărănesc ar fi apropiat Bulgaria în mod inevitabil de revoluția socialistă.

Deși infrîntă, răscoala din septembrie 1923 a exercitat o mare influență asupra dezvoltării istorice ulterioare a Bulgariei. Înainte de toate, ea a grăbit bolșevizarea Partidului Comunist Bulgar. Urișele jertfe date de Partid în timpul răscoalei n-au fost zadarnice. El a tras învățăminte prețioase din răscoală, a căpătat o bogată experiență revoluționară și a devenit un adevărat partid revoluționar. Răscoala din septembrie a curățat rîndurile Partidului de elemente reacționare și șovăelnice, de revolu-

ționarii în vorbe și și-a mărit capacitatea de muncă ca detașament de frunte al clasei muncitoare. În raportul politic al Comitetului Central la al 5-lea Congres al Partidului Comunist Bulgar, Gheorghe Dimitrov a arătat importanța răscoalei din septembrie pentru bolșevizarea Partidului: „Noi socotim răscoala populară antifascistă din septembrie 1923, organizată și condusă de Partidul Comunist Bulgar, ca un moment de cotitură în dezvoltarea Partidului de la socialismul „tesniacilor“ la bolșevism... Lecția singeroasă pe care a dat-o Partidului răscoala din septembrie, a împins înainte procesul bolșevizării lui. La aceasta a ajutat și recunoașterea deschisă a greșelii de la 9 iunie a conducătorului Partidului, Dimitrie Blagoev, și aprobarea lui fără rezervă dată răscoalei din septembrie“¹.

Răscoala din septembrie 1923 a fost o adevărată școală revoluționară pentru muncitorii și masele țărănești din Bulgaria. Ea a arătat muncitorilor și țăranilor că salvarea lor stă numai în strinsa lor unire într-o uniune puternică de luptă antifascistă. Elementele progresiste din conducerea Uniunii Agrare au înțeles că lozinca pentru o putere țărănească independentă este o iluzie dăunătoare, că Uniunea a fost dobărită de la putere și supusă unei terori sălbatice, deoarece nu a căutat alianța cu muncitorii. Aceste elemente din Uniunea Agrară au înțeles că eliberarea țăranimii muncitoare de sub exploatarea capitalistă și obscurantismul fascist e posibilă numai pe drumul luptei tovărășești antifasciste alături de muncitori și sub conducerea Partidului Comunist Bulgar. Uniunea de luptă, singele vărsat și suferințele comune din timpul răscoalei au unit puternic pe muncitori și țărani. Mulțumită acestui fapt, după răscoală frontul unic antifascist s-a lărgit și s-a consolidat.

Răscoala din septembrie făcu praf și pulbere arsenalul de propagandă demagogică a monarho-fascismului bulgar și restrinse și mai mult baza lui socială. Mulți orașeni cinștiți, care din cauza slabei lor pregătiri politice crezuseră în promisiunile demagogice ale fascistilor, după răscoală se lepădară de monarho-fascism. Poporul muncitor bulgar fu cuprins de o ură adâncă împotriva burgheziei fasciste și nu se mai împacă niciodată cu singeroasa ei domnie. Răscoala din septembrie săpă o prăpastie de netrecut între masele populare și monarho-fascism. Ea a avut o puternică influență și în rândurile intelectualilor bulgari. O mare parte din intelectualitatea bulgară, ieșită din sinul poporului, dar tirându-se în coada burgheziei, scirbită de călăii fasciști, își găsi locul în lupta poporului. Mulți scriitori și poeți bulgari care rătăceau pînă atunci în mocirla burgheziei trecură de partea poporului, dedicându-i forțele și posibilitățile lor, iar unii chiar viața lor, luptei de eliberare antifascistă.

Răscoala populară antifascistă din septembrie 1923 trase drumul luptei de eliberare a poporului muncitor bulgar de sub jugul monarho-fascist al burgheziei capitaliste. Nici sălbatica teroare fascistă, nici dușmanii ascunși ai clasei muncitoare n-au putut să abată poporul bulgar de la acest drum salvator. În cei 20 de ani care au urmat, muncitorii și țăranii bulgari uniți într-o puternică uniune de luptă, au mers cu curaj pe acest drum, ducînd, sub conducerea Partidului Comunist Bulgar, lupte

¹ Gh. Dimitrov, Raportul politic al C.C. a P.M.B. (c) La Congresul al V-lea al Partidului, Sofia, 1950, p. 22-24. www.dacoromanica.ro

eroice împotriva dictaturii burgheze monarho-fasciste, fiind mereu însuflețiți de exemplul glorioșilor septembriști, avînd totdeauna înaintea ochilor învățămintele răscoalei dîn septembrie 1923. Urmînd acest drum poporul muncitor bulgar a ajuns la marea sa victorie de la 9 septembrie 1944. „Se poate afirma fără exagerare — scrie Gheorghî Dimitrov, — că fără această influență și fără aceste învățăminte ale revoluției din septembrie 1923, n-ar fi fost posibile crearea puternicului Front al Patriei și victoria istorică de la 9 Septembrie 1944”¹.

Răscoala din septembrie 1923 este repetiția generală a proletariatului bulgar și a maselor muncitoare pentru victorioasa răscoală de la 9 Septembrie 1944.

Istoria eroicei răscoale din septembrie 1923 apare astăzi ca un izvor nesecat de inspirație pentru poporul muncitor bulgar în lupta lui de construire a socialismului în Bulgaria și pentru apărarea păcii mondiale, izvor de educație a tinerelor generații bulgare în spiritul patriotismului socialist, al internaționalismului proletar și al moralei comuniste.

¹ Gh. Dimitrov, V. Kolarov, V. Cervenkov, *Revoluția din Septembrie*, Sofia, 1953 p. 35–36.

WALDECK ROCHET : *Drumul spre eliberarea țărănimii franceze (Vers l'émancipation paysanne)*

Ed. de stat pentru literatură politică, București 1955, 276 pag.

Editura de stat pentru literatură politică a tradus și publicat la începutul acestui an, lucrarea lui Waldeck Rochet : „Drumul spre eliberarea țărănimii franceze”, apărută în „Editions sociales”, Paris 1953.

Traducerea a fost întocmită după ediția a II-a a lucrării, căreia i s-au adus — după cum arată autorul în nota sa de la începutul cărții — o serie de completări de date privind agricultura Franței mai ales în anii 1952 și 1953.

Faptul acesta — prezentarea unei situații științifice a agriculturii Franței din ultimii ani, precum și concluziile și soluțiile expuse de autor în lumina învățăturii marxist-leniniste — face ca studiul acestei lucrări să fie deosebit de interesant.

Lucrarea cuprinde patru capitole, al căror conținut este prezentat — în mod sumar — de autor chiar în scurta introducere pe care o face cărții, și de unde se desprind câteva probleme deosebit de importante pentru țărănimea franceză.

„Ce speranțe are țăranul muncitor și cum va putea el să scape de exploatare, să-și cucerească o viață mai bună?” — iată o întrebare care frământă profund țărănimea muncitoare a Franței și la care autorul își propune să dea un răspuns.

De unde vine pericolul unui nou război și cum trebuie apărată pacea este o altă problema arzătoare care se ridică în fața țărănilor francezi, care, „în numele bunului lor simț...”, al muncii lor creatoare îndreptate în întregime spre viața, urăsc războiul din strafundul sufletului lor“.

Punând această problemă, autorul se plasează în centrul preocupărilor de astăzi ale întregului popor francez, chemat să se opună din rasputeri planurilor războinice pe care le urzesc guvernările Franței la

ordinea stăpînitorilor lor de peste ocean.

Meritul lucrării constă în faptul că dezvăluie cu curaj urmarile dezastruoase pe care le are pentru economia Franței — și în special pentru agricultura franceza — politica înarmărilor dusă de guvernele franceze care s-au succedat în ultimii ani la conducerea statului.

În sfârșit, o parte însemnată din lucrare este consacrată rezolvării problemei țărănești din Franța, problema care este tratată — ca întreaga lucrare de altfel — de pe poziții de partid, comuniste, și în care autorul face o reușită prezentare a superiorității agriculturii socialiste față de agricultura capitalistă.

Un ultim capitol al lucrării se ocupa cu mișcarea țărănească din Franța, cu luptele țărănimii franceze pentru pace, precum și cu activitatea comunistilor la sate.

Elementul caracteristic care se desprinde din studiul primei părți a lucrării — și pe care autorul l-a conturat cu deosebita grijă — este situația economică nespus de grea a micilor producători agricoli. Folosind un bogat material documentar și statistic, autorul reușește să prezinte tabloul agriculturii franceze de după război, în care procesul ruinării micii gospodării agricole constituie elementul esențial.

Se știe sa trubadurii regimului capitalist — de la istorici și pînă la economiști — s-au straduit de nenumarate ori „să demonstreze” inexistența în agricultură a legilor economice care acționează în sistemul capitalist. Nu odata au încercat slugile teoretizante ale capitalului să învaluiască realitățile satului sub mantia idilică a „vieții în aer liber” pe care o

duce țăranul, acest element „robust, sănătos și plantat în natura“.

Știința marxistă a dovedit de mult falsitatea unor asemenea teorii. Satul capitalist, departe de a se prezenta sub un aspect patriarhal în care domnește seninatatea și duioșia, este supus aceluiași legi care acționează în întregul sistem capitalist. Și această realitate se dovedește pe deplin valabilă și pentru satele franceze. Este profund impresionant de citit scrisorile unor țărani francezi -- tineri, femei, bătrâni — adresate redacțiilor diferitelor ziare prin care descriu viața mizeră și de chin pe care o duc la sate. Autorul descrie și analizează cauzele unui fenomen foarte îngrijorător pentru economia Franței: exodul spre orașe al țăranilor și mai ales al tinerilor țărani. Pentru aceștia din urma se ridică gravă problema a imposibilității întemeierii unui cămin. Neavând posibilități materiale necesare arendarii unei ferme, aflați la discreția exploataților satului, lipsiți de orice perspective de a-și crea o viață cât de modestă, un număr din ce în ce mai mare de tineri părăsesc satul. Fară îndoială că istoria de astăzi a Franței va trebui să înregistreze în paginile ei acest aspect degradant al societății capitaliste, societate care nu poate exista de cât în măsura în care lipsește pe oamenii muncii de la orașe și sate de orice mijloc de existență și de orice perspectivă.

Procesul ruînării micilor gospodării agricole este analizat de autor cu multă consecvență. Cu deosebire se desprinde fenomenul jefuirii micului producător agricol atât în calitate de vânzător al produselor sale cât și în calitate de cumpărător al unor produse industriale. Supus voinței marilor capitaliști din industrie, comerț și agricultură, țăranul francez își înstrăinează produsele sale pe prețuri derizorii, fiind silit în schimb să cumpere la prețuri mari de monopol principalele obiecte și materii industriale de care are nevoie. Adeseori, produsele agricole vândute la prețuri de nimic de către producător sînt revândute de diferiți intermediari și negustori la prețuri de trei, cinci și chiar de zeci de ori mai mari. Iată, de pildă, cumpărarea de către un consumator pe o piață oarecare a unui sac de cartofi la prețul de 1500 franci. În sac el descoperă un bilet prin care producătorul, un oarecare domn Collignon, îi face cunoscut că el a vîndut acești cartofi cu 500 fr. Un producător de

pidă — François Cadiou din Saint Coulomb — a vîndut conopida cu 10 fr bucata, pentru ca să fie revîndută pe diferite piețe — Seine-et-Oise, Aubervilliers, Cholet — cu 75 — 110 fr bucata. La 13 septembrie 1952 se înregistrează la halele centrale ale Parisului o vînzare prin „comision“ a 68 kg pere în valoare de 1695 fr. Din această sumă cheltuielile de transport, ciștigul mandatarului, taxele și alte speze se ridică la 1509 fr. Producătorului îi rămîne ca „preț“ al perelor suma ridicolă de 186 fr!

În schimb, același producător agricol trebuie să cumpere mărfuri industriale la prețuri extrem de mari — în 1953 prețurile produselor industriale prezentau un coeficient de creștere de 34 de ori față de prețurile din 1938, — rezultat al unei fiscalități excesive și al uriașelor profituri care revin întreprinderilor industriale monopoliste. Este de ajuns să exemplificăm acest lucru cu prețul sulfatului de cupru, mult folosit de agricultorii francezi, care l-au platit în 1952 cu 13800 fr per 100 kg în loc de 6887 fr cît costa numai cu 2 ani în urmă.

O cauză principală a scăderii prețurilor produselor agricole o constituie politica economică marshallizată a guvernelor franceze. Autorul prezintă o serie de date foarte concludente cu privire la importul francez de produse agrare americane, care, inundînd piețele franceze, lovesc puternic în interesele producătorilor agricoli mici și mijlocii din Franța. Deși agricultura franceză prezintă suficiente posibilități de creștere a producției — cu condiția unui substanțial sprijin financiar și economic al micilor agricultori francezi de către stat — totuși politicienii burgezi acorda prioritate produselor americane lipsite de debușeu pe piața internă a S.U.A. Infeudate politicii americane imperialiste, guvernele franceze duc o continuă politică de degradare și decădere a agriculturii. Este concludent în această privință faptul că în ultimii 40 de ani, suprafața pămînturilor cultivate în Franța s-a micșorat simțitor (de la 23 651 000 ha în 1913 la 18 695 000 ha în 1952, deci cu aproape 5 000 000 ha mai puțin), lucru care exprimă pe deplin „evoluția regresivă a agriculturii franceze“.

Procesul de ruinare a micului producător agricol este puternic accelerat de cursa nebună a înarmărilor, în care a fost antrenată și Franța. Autorul arată cu o bogăție de date creșterea imensă a cheltuielilor — de la 205 miliarde în

1947 la 1 450 miliarde în 1952. — cheltuieli care nu pot fi făcute decât cu prețul unei fiscalități apăsătoare pe umerii poporului francez.

Un element foarte interesant și care demască puternic fața venală a politicianilor francezi este prezentat de autor în partea din lucrare intitulată „Promisiuni și realitate”. Autorul compară *vorbele* diferiților politicieni burghezi cu *faptele* lor. Sînt redată în lucrare o serie de declarații ale principalilor fruntași ai partidelor politice burgheze, care, aflați în „opoziție”, critică puternic sistemul fiscal și promit alegătorilor ușurarea „tiraniei impozitelor”, pentru ca atunci cînd se află la putere să elaboreze legi peste legi prin care să pompeze din buzunarul modest al cetățeanului francez plata uriașelor comenzi militare cerute de cursa înarmărilor, la care cu atîta zel concurează și guvernele franceze. Cîteva cifre în această privință sînt deosebit de concludente: de la 400 miliarde fr cît reprezentau în 1946 încasările statului din impozitele directe și indirecte, s-a ajuns în 1953 la astronomica cifră de 3 000 miliarde fr impozite, necesare în primul rînd pentru acoperirea uriașelor cheltuieli de armament. Și în fața acestei realități de necontestat, guvernarea Franței, de la Laniel și pînă la Faure, declară că cheltuielile bugetare sînt prea mari din cauza numărului crescut al funcționarilor și personalului civil al statului.

Pe drept cuvînt își încheie autorul acest prim capitol din lucrare prin a stabili o legătură logică, de clasă, între guvernarea francezi de după cel de al doilea război mondial — Schuman, Bidault, Plevin, Pinay, Laniel ș. a. — și figurile hidoase din istoria trecutului Franței — de la Thiers și pînă la Pétain, — care amintesc destinul de atîtea ori tragic al marelui popor francez.

Un merit deosebit de mare al lucrării îl constituie tratarea problemei țărănești sub aspectul perspectivelor ei de rezolvare. Autorul pune problema foarte clar și — inspirat de țelul mareț de luptă al Partidului Comunist Francez — arată că singura și cea mai justă rezolvare o constituie înlăturarea regimului capitalist.

Această parte a lucrării este remarcabilă prin analiza marxistă pe care o face autorul, problemei țărănești, adîncind, în

lumina învățăturii marxist-leniniste, diferite aspecte ale problemei, începînd cu dubla natură a micului producător de mărfuri și terminînd cu problemele complexe ale construirii socialismului la sate.

„Inseamna oare aceasta — se întreaba autorul — că atît timp cît capitalismul nu va fi răsturnat, nu este nimic de făcut pentru a apăra și ocroti clasa muncitoare și țărănimea?”

Aci autorul abordează una din problemele cele mai actuale pentru țărănimea franceză și a cărei rezolvare își găsește expresia în politica agrară pe care și-o propune Partidul Comunist Francez „în cadrul programului sau general de luptă pentru recîștigarea independenței naționale și pentru apararea păcii”.

După ce expune principiile și măsurile pe care le preconizează Partidul Comunist Francez în vederea promovării unei *politici agrare franceze*, autorul face o remarcabilă analiză a cauzelor pentru care actualile guverne ale Franței nu vor realiza una din politicile care sa ducă la redresarea economiei naționale și la ridicarea prestigiului internațional al Franței.

Caracteristica acestei părți din lucrare consta în faptul că demască puternic politica trădatoare a actualilor guvernanți ai Franței, înhamăți la carul imperialiștilor americani. Remarcabilă și profund științifică este analiza pe care autorul o face situației internaționale a Franței de după cel de al doilea război mondial, în care conturează cu precizie locul pe care îl ocupă în prezent Franța, în comparație cu locul pe care l-ar ocupa în viața internațională dacă politica externă a statului francez ar ține seama de realitățile internaționale de astăzi.

„Franța apare ca o țară slabă și în declin — redă autorul cuvintele lui Maurice Thorez rostite în octombrie 1953 la Drancy — numai din cauză că guvernării ei „europene” și „atlantice” duc în toate problemele o politică de tradare națională”.

Cît de mare și trist este acest adevăr pentru Franța! În locul unui stat suveran pe politica sa internă și externă, cu un rol de mare putere în hotărîrile de care depinde soarta popoarelor lumii, Franța apare astăzi — datorită politicii antinaționale pe care o duc guvernele ei americanizate — ca un stat care îndeplinește docil voința imperialele iancheilor de peste ocean. Poate că în nici o altă problemă de poli-

tică internă și internațională a Franței nu apare mai vizibil și mai strigator știrbirea independenței ei naționale, nesocotirea celor mai vitale interese ale Franței, decît în problema reînarmării Germaniei occidentale. Vînduți dolarilor americani, îngroziiți de avîntul impetuos al maselor populare, care lupta pentru o politică franceză sau pe plan intern și internațional, guvernării de astăzi ai Franței comit odiosul act de acceptare și sprijinire a reînarmării prusacismului german, dușmanul din totdeauna al libertății poporului francez. Nimic nu poate fi mai odios pentru cetățeanul pașnic și modest al Franței ca știrea că pamîntul său, casa sa, Parisul sau sînt iarași amenințați de robul infernal al „vecinului“, care își pironeste mereu ochii spre coasta înșorită a Breitaniei, sau spre țarmul caldei Mediterane.

Iată de ce politica Partidului Comunist Francez apare în fața poporului francez drept politica sa proprie, politica de apărare a vieții și a avutului cetățeanului francez, de atîtea ori jefuit și calcat în picioare. Iată de ce poporul francez stigmatizează cu ura pe conducătorii de astăzi ai Franței, care țin servil pulpanele imperialiștilor americani și care se ascund marunți în spatele ipocritei formule „că oricum se va reînarma Germania, deci e mai bine cu noi decît fara noi“.

„Poporul francez — arată autorul — trebuie sa spuna „nu“ militarismului german; și daca lupta patriotică (A.S.) va fi unanima, încercările acelora care vor sa

continue războiul lui Hitler vor fi zdrobite, Securitatea Franței și pacea vor fi salvate“.

Autorul mai face o expunere destul de reușită a principiilor politicii externe a U.R.S.S. și a statelor de democrație populară, continuînd apoi — în a treia parte a lucrării — cu expunerea țelurilor *socialiste* din programul agrar al Partidului Comunist Francez, a căror îndeplinire se pune după cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare din Franța. Autorul folosește o serie de date și exemple din procesul transformării socialiste a agriculturii în U.R.S.S. și în statele de democrație populară, ilustrînd reușit ideea superiorității agriculturii socialiste asupra celei capitaliste.

Împleindu-și observațiile sale cu o serie de teze teoretice privitoare la transformarea socialistă a agriculturii, autorul creează și în această parte a lucrării o expunere interesantă și plină de conținut.

În ultima parte a lucrării autorul se ocupa cu mișcarea țărănească și activitatea comuniștilor la sate.

Traducerea lucrării lui Waldeck Rochet de către colectivul de redacție al Editurii de stat pentru literatură politică este o contribuție serioasă adusă cunoașterii problemelor actuale ale Franței și luptei pe care o duce Partidul Comunist Francez pentru libertatea și independența poporului francez.

Alfred Ștefanianu

JOSEF KABRDA: *Les anciens registres turcs des cadis de Sofia et de Vidin et leur importance pour l'histoire de la Bulgarie*
(Vechile registre ale cadiilor turci din Sofia și Vidin și importanța lor pentru istoria Bulgariei)

Archiv Orientální XIX, Praga, 1951, p. 329—392, V. pl.

Cunoscutul orientalist-balcanolog Dr. J. Kabrda a publicat în ultimii ani, printre alte lucrări, și un studiu foarte prețios asupra registrelor cadiilor (judecatori) turci care s-au pastrat în Biblioteca „Vasilce Kolarov“ din Sofia. După cîteva considerații mai mult de ordin bibliografic, ni se face cunoscut ca aceste registre, zise „sigilii“, în număr de 111, dintre care 65 provin din Vidin, nu sînt decît o infimă ramașita a bogatelor arhive din orașele bulgare. Cronologic, ele se referă la ve-

curile XVI, XVII, XVIII și XIX și îmbrățișează o perioadă de circa trei secole, începînd de la mijlocul veacului al XVI-lea și pîna în a doua jumătate a veacului al XIX-lea.

În prima parte, consacrată cercetării elementelor externe ale acestor registre, autorul da o descriere sistematică a formatului (11 × 22 cm, 22 × 58 cm) a hîrtiei (cerată-consistentă) și a materialului de scris (cerneală neagră-lucioasă). De asemenea, se acorda atenția cuvenită

numeroaselor tipuri paleografice (*nesih, divani, sülüs, siakat*, etc.) și mai cu seamă scrierii curente numita *rik'a*, în care sînt scrise majoritatea documentelor. Înainte de analiza conținutului registrelor de mai sus, autorul trece în revista categoriile de acte și documente care se întîlnesc în cuprinsul lor bogat și variat. Din înșirarea lor se vede că o parte sînt emise direct de cancelaria sultanilor sau vizirilor (*firman, hatt-i humatun, hatt-i șerif, buyuruldu*, etc.), cele mai multe, însă, sînt acte cu caracter local (*hoget, vakiñiye, teșchere, arzuhal, mazhar, ilam, takrir, defter* etc.) Amintim că această terminologie se întîlnește și în izvoarele noastre istorice, fapt înregistrat de cunoscuții lexicografi L. Șăineanu¹ și Dr. H. Tiktin².

În cursul expunerii, dîndu-se explicațiile cuvenite pentru fiecare categorie de acte și documente, se subliniază importanța lor mai ales pentru cercetarea regiunii respective.

În a doua parte (p. 350—387), autorul semnalează succint materialul istoric cuprins în registrele cadiice. Dintr-o aranjare metodică a materialului expus pe probleme, rezultă varietatea și utilitatea lui pentru cercetările istorice și turcologice. Astfel, ni se face cunoscut că o buna parte a documentelor privesc istoria politică și militară. Imensa lor majoritate, însă, se referă la situația internă, în special asupra condițiilor economice și sociale: feudalitatea militară otomană, clasele privilegiate ale populației locale, condițiile fiscale, producția agricolă și industrială, meșteșuguri, corporații numite *esnaf*, comerț, etc.

Ocupîndu-se de relațiile internaționale ale imperiului feudal otoman, autorul amintește, printre altele, de numeroase firmane care privesc raporturile politice, economice și comerciale cu Austria, Rusia, Ungaria, Polonia, Franța și Raguza. În această ordine de idei se subliniază existența unui număr considerabil de registre ale cadiilor (nr.: 9,25 a, 41, 46, 52, 62, 74, 78 etc.), care privesc parțial sau integral Țara Romînească și „Moldova“ (Eflak ve Bugdan) cf, p. 353, n. 35.

Sînt extrem de interesante documentele care reflecta frămîntările sociale din Rumelia, în special răscoalele din Grecia și Serbia. Un loc important, printre acestea îl ocupă documentele care se referă la

răscoala lui Osman Pasvan-oglu, pașa de Vidin. Se știe că acest „rebel“ balcanic a pustiit adesea Țara Romînească pe care o considera ca vilaiet al sultanului. În aceasta ordine de idei, amintim de existența unor firmane și în Arhivele noastre, prin care sultanul Selim al III-lea cere sprijinul domnilor romîni pentru prinderea și uciderea lui Pasvan-oglu „raufacatorul“.

Se acordă o atenție deosebită documentelor care reflecta situația Rumeliei pe vremea războaielor cu Austria (sec. XVII—XVIII), cu Rusia (sec. XVIII—XIX), precum și relațiile turco-franceze pe vremea expediției lui Napoleon Bonaparte în Egipt. În continuare, se expune situația Rumeliei pe timpul războaielor interne, adică a răscoalelor de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea. Cu privire la aceasta problema interesanta J. Kabrda subliniază existența unor porunci vizirale numite „buyuruldu“ ale seraskerului armatelor otomane, adresate populației din ținuturile dunarene ca sa dea concurs pentru reprimarea kirdjaliilor lui Pasvan-oglu. Cu această ocazie, amintindu-se de situația critica a Imperiului otoman pe la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, se spune că acest fapt a determinat promulgarea unei serii de firmane în care este vorba de organizarea luptei împotriva „rebelilor“.

Ca o concluzie la această problema se arată în ce măsură populația nemiusulm na (*zimmî*) participa din punct de vedere economic și militar la războaiele turcești interne și externe, ofensive și defensive.

În continuare, urmează o descriere a vieții economice și sociale în Balcani în decursul veacurilor XVII, XVIII și XIX. În legătură cu aceste interesante probleme se subliniază importanța registrelor cadiice pentru o istorie economică și socială a Imperiului otoman. Se amintește că cunoscutele Istории ale Imperiului feudal otoman ale lui J. V. Hammer, J. Zinkeisen și N. Iorga nu mai corespund exigențelor științifice actuale, deoarece aceștia se limitează numai la partea politică.

Analizîndu-se foarte sumar știrile documentelor cu caracter economico-comercial, se semnalează existența unui mare număr de firmane privitoare la problemele vamale, în special în porturile dunărene. Aflam ca în multe este vorba de transportul unor cantități de marfuri provenind mai cu seamă din Țara Romînească învechită (cf. pag. 371, nr. 59).

¹ Influența orientală... București, 1900, 2 vol.

² Dicționar Român-German, București, 1929, 3 vol.

Autorul nu uită să prezinte documentele care reflecta știri privitoare la problemele monetare, transporturi, serviciul poștal (menzilgılık), etc.

După expunerea documentelor al căror conținut privește starea administrativă și judiciară din Rumelia, se vorbește în lumina știrilor din registrele cadiilor despre situația bisericii ortodoxe în Imperiul otoman. Se amintește că această problemă privește nu numai teritoriul bulgar, ci în parte și pe români.

Ultima problemă a cu care se ocupă autorul este importanța acestui material pentru *toponimia istorică* și *elementele etnice* în izvoarele cuprinse în registrele cadiilor.

În altă ordine de idei, amintim că un merit deosebit al acestui studiu îl constituie faptul că fiecare problema prezentată pe baza știrilor din documentele registrelor are în subsol o bibliografie foarte bogată și interesantă. Aceasta ne dă posibilitatea să vedem ce s-a realizat și ce se mai poate realiza cu privire la problemele mai sus amintite. J. Kabrda nu uită să amintească că în ultimul timp, unii autori au început să cerceteze problema feudalității otomane pe baza documentelor turcești și a metodologiei marxist-leniniste. Cu această ocazie se citează lucrările savante sovietice A. S. Tveritnova, ale cercetătoarei bulgare B. A. Cvetkova etc. (nota 41, p. 361). Bibliografia, care documentează temeinic acest valoros studiu reprezintă nu numai un tablou al cercetărilor turcologice, ci și indicații prețioase de lucrări, care interesează istoria României.

În încheiere, Dr. J. Kabrda concretizându-și concluziile arată numărul variat de subiecte interesante și utile pe care ni le oferă registrele cadiilor turci din Sofia și Vidin. Pe baza lor se pot întreprinde o serie de studii consacrate relațiilor turco-austriace, turco-ruse, turco-franceze, turco-române, turco-maghiare, turco-polone, turco-razgane etc., mai cu seamă cu privire la secolul al XVIII-lea.

Din această sumară prezentare se vede ca atât registrele cadiilor cât și arhiva turcească din Bulgaria trebuie să ne preocupe mai îndeaproape, deoarece ele ascund mii de documente care privesc trecutul patriei noastre.

Ca urmare la studiul de mai sus, J. Kabrda a publicat și un articol în

O nouă sursă de documente privitoare la istoria Rusiei. (Registrele cadiilor)¹. Aici, autorul atrage atenția cercetătorilor istorici asupra unui fond bogat de documente otomane — necunoscute pînă acum — privitoare la istoria Rusiei. Aceste documente sînt cuprinse în registrele cadiilor turci din Sofia și Vidin, păstrate în biblioteca „Vasile Kolarov” (Sofia).

După o sumară expunere a dezvoltării relațiilor între Rusia și Turcia, J. Kabrda subliniază importanța documentelor din arhivele turcești pentru cercetările istorice. Cu această ocazie scoate în relief importanța și valoarea registrelor cadiice numite „Sigilii”.

În partea introductivă, se da o scurta caracterizare a acestor registre, prezentate mult mai pe larg în studiul de mai sus. Apoi se ocupă cu diferite registre în care se găsesc numeroase documente (nr. 11, 23, 26, 29, 35, 37, 38, 49, 59, 68, 71, 79, 166 și 307) privitoare la relațiile ruso-turce, începînd cu veacul al XVIII-lea și pînă pe la mijlocul veacului al XIX-lea.

Un merit deosebit al părții introductive îl constituie faptul că se indică sumar temele mai importante: războaiele ruso-turce, operațiunile militare, modul de a asigura aprovizionarea și livrarea materialului de război, impunerile, activitatea haiducilor și răzvrătiților din spatele frontului, propaganda dușmanului printre locuitorii țărilor balcanice.

Autorul nu uită să menționeze problemele Țărilor Romîne („*Valahia*” și „*Bogdania*”) relațiile comerciale între Rusia și Turcia, etc.

În a doua parte a articolului se prezintă traducerea adnotată a două firme (porunci) extrase din registrele cadiilor (Vidin) care privesc lupta dintre ruși și turci în Moldova, la Stănilești, pe Prut, în cursul lunii iulie 1711.

Autorul urmînd metoda profesorului său, acad. J. Rypka, în privința editării documentelor otomane, anexează traduceri de mai sus trei facsimile.

Primul firman (copie) al sultanului Ahmed al III-lea (1703—1730) din 23 iulie 1711 (= 1123, Djumadi II 26) a fost emis din „Vadul Huși” (Huș ghecidi), unde a fost încheiata pacea.

Acest document important, necunoscut pînă acum, anunță victoria obținută, condițiile păcii și atrage atenția autorităților

¹ Nový zdroj prameno k Ruským dejinám. (Turecké Kadijské registry) in Sborník prací Filosofické Faculty Brněnské university Rocník II, Císlo 2—4.

turcești din ținuturile dunărene de a nu face dificultăți supușilor ruși care se deplasau în Turcia cu interese comerciale.

Al doilea firman, tot inedit, din 17 august 1711 (= 1123, Regeb 3) este adresat cadiului și nazîrului din Vidin. Aici se cere anunțarea pretutindeni a rezultatelor luptei și se comunică încheierea păcii la „Huș ghecidi“ (Vadul Hușilor).

Autorul dă apoi traducerea încă a două documente scoase din registrele mai sus amintite, ale căror texte sînt aproape identice cu primul firman.

Unul dintre acestea (nr. 3) este adresat lui Constantin Brîncoveanu, domnul Țării Românești, pe care îl reproduce după traducerea latinească din colecția Hurmuzachi (supl. I., vol. I, 1886, p. 406).

Acest articol interesant prin noutatea informațiilor cu privire la istoria noastră arată importanța documentelor otomane păstrate în arhivele din Bulgaria. Cercetarea lor constituie o sarcină importantă, atât pentru știința istorică din R.P.R., cât și pentru întărirea relațiilor noastre culturale cu R.P. Bulgaria.

M. Guboglu

LUCRĂRI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ULTIMII ANI ÎN REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ

Buletinul de față își propune să dea o imagine generală a lucrărilor de istorie apărute în ultimii ani în Republica Democrată Germană. În urma hotărârilor Congresului al II-lea al Partidului Socialist Unit din Germania s-a început editarea operelor clasice ale marxism-leninismului, precum și a celor ale fruntașilor mișcării muncitorești germane.

Astfel, Institutul Marx-Engels-Lenin-Stalin de pe lângă Comitetul Central al Partidului Socialist Unit al Germaniei a adunat toate textele clasice care privesc istoria Germaniei. Gruparea s-a făcut în ordinea cronologică a temelor tratate.

Volumul întâi intitulat: Marx-Engels-Lenin-Stalin, *Zur deutschen Geschichte*, aduce texte ce privesc istoria Germaniei până la 1815. Volumul conține de asemenea conspectări și extrase, precum și 27 scrisori ale clasiceilor către diferiți corespondenți privind aceeași temă. Volumul II, în doua părți a apărut și el, conținând texte din istoria Germaniei, și anume din secolul al XIX-lea.

Împlinindu-se la 5 martie 1951 80 de ani de la nașterea Rosei Luxemburg, același institut a editat două volume de opere alese: Rosa Luxemburg, *Ausgewählte Reden und Schriften*, Berlin, Editura Dietz, 1951—1952. Volumele cuprind un material bogat. Volumul I cuprinde cunoscuta lucrare: *Introducere în economia națională*. De asemenea cuprinde o serie de texte ale lui Lenin și Stalin despre activitatea ei. Volumul II cuprinde discursuri, articole și manifeste din anii 1893—1919.

Indisolubil legat de numele și activitatea Rosei Luxemburg este cel al lui Karl Liebknecht.

Volumul a apărut tot în editura Dietz: Karl Liebknecht, *Ausgewählte Briefe und Schriften*, Berlin, 1952, prezintă o serie de scrieri, pamflete, scrisori și proclamații.

Cu ocazia împlinirii a 75 de ani de la nașterea lui Wilhelm Pieck, în editura Dietz au apărut trei volume intitulate: Wilhelm Pieck, *Reden und Aufsätze*, Berlin. Extrase din anii 1908—1953, 3 volume, 1952—1953. Aceeași editură a retipărit amintirile lui Bebel: August Bebel, *Aus meinem Leben*, Editura Dietz, 1953, 3 vol., document prețios pentru începuturile mișcării muncitorești germane. Scrierile lui Walter Ulbricht au fost publicate în trei volume sub titlul *Zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, 1953. Pentru istoria mișcării muncitorești germane subliniem importanța publicării seriei „*Archivarische Forschungen zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*”. Au apărut până în prezent două volume intitulate: *Archivarische Forschungen zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung; Dokumente und Materialien zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, sub îngrijirea prof. dr. Leo Stern, 1954, și *Die Auswirkungen der ersten russischen Revolution von 1905—1907 auf Deutschland*, 1954. Volumul următor, în pregătire, este intitulat: *Die russische Revolution von 1905 im Spiegel der deutschen Presse*. Celelalte volume ale seriei vor conține material arhivistic din mișcarea muncitorească germană din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Ca instrument de lucru în cercetarea istorică, menționăm reparația publicației „*Jahresberichte für Deutsche Geschichte*”. Deocamdată bibliografia cuprinde lucrările și articolele ce privesc istoria germană apărute în 1949. A apărut și 1950, iar 1951 este în pregătire. Perioada 1942—1948, întreruptă din cauza războiului, va fi completată până la zi.

În domeniul studiului problemelor arhivelor semnalăm trei lucrări. Între 28—30 martie 1952 a avut loc la Weimar primul congres al arhiviștilor din Republica Democrată Germană, care a avut drept scop să facă cunoscute noile sarcini și criteriile ce privesc păstrarea materialului arhivistic. Comunicările și referatele au fost publicate într-un volum intitulat *Archivarbeit und Geschichtsforschung*, Berlin, Rutten & Loening, 1952, 213. Cu organizarea materialului de istorie modernă în arhivele din Republica Democrată Germană se ocupa Heinrich Otto Meissner în *Urkunden- und Aktenlehre der Neuzeit*, Leipzig, 241 p. În sfârșit, a treia lucrare: Brenneke Adolf, *Archivkunde. Ein Beitrag zur Theorie und Geschichte des europäischen Archivwesens*. Leipzig, Koehler & Amelang XIX, 545, p. X.

În domeniul studiilor și textelor de istorie medievală semnalăm următoarele lucrări: Rapoartele lui Friedrich Baethgen cu privire la lucrările marii colecții de izvoare *Monumenta Germaniae Historica* pe anii 1948—1952; *Quellen zur älteren Geschichte des Städtewesens in Mitteledeutschland*, Weimar, 1949, 2 vol., vol. I, 285 p.; vol. II, 165 p. Cele două volume cuprind texte de istorie urbană din Germania centrală pentru exercițiile de seminar din universități. Împărțirea capitolelor este următoarea: a) originea orașelor; b) constituția urbană; c) economia urbană; d) populația urbană și viața în cuprinsul orașului; e) viața urbană în afara zidurilor; f) dreptul urban.

Textele unor legi germanice au fost și ele editate. Astfel cităm: *Lex salica, 100 Titel-Text*, editat de Karl August Eckhardt, Weimar, 1953, 318 p. (*Germanenrechte. Neue Folge. Westgermanisches Recht*).

S-a reeditat de asemenea o parte din clasicul repertoriu al lui Wattenbach-Levison: *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter*, caiet I, *Die Vorzeit von den Anfängen bis zur Herrschaft der Karolinger*, caiet II, *Die Karolinger von Anfang des 8. Jahrhunderts bis zum Tode Karls des Grossen*; 1953, 1289 p., caiet III, apare în 1955; *Suppliment: Die Rechtsquellen*, 1953, XII + 87 p., Weimar, H. Böhlau.

Ca monografii și comunicări cităm: Martin Lintzel, *Die Entstehung des Kurfürstentums*, în *Berichte über die Verhandlungen der sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Phil. Hist. Klasse*, 1952, 54 p.; Karl Erdmann, *Forschungen zur politischen Ideenwelt des Frühmittelalters*, Berlin, 1951, Editura Academiei, 134 p.; Heinrich Mitteis, *Der Staat des hohen Mittelalters*, Weimar, Böhlau, 1953, 483 p.; Walter Kienast, *Untertaneneid und Treuorbehalt in England und Frankreich*, Weimar, Böhlau, 1952, 356 p.; *Forschungen aus mitteldeutschen Archiven. Zum 60. Geburtstag von Helmut Kretzschmar*, editat de *Staatliche Archivverwaltung im Staatssekretariat für innere Angelegenheiten*, Berlin, 1953, 432 p.; Walter Schlesinger, *Die Anfänge der Stadt Chemnitz u. a. Mitteldeutscher Städte*, Weimar, Böhlau, 1952, 224 p., Fritz Rörig, *Geblütsrecht und freie Wahl in ihrer Auswirkung auf die deutsche Geschichte*, Edit. Academiei, Berlin, 1948, 51. p.; Fritz Rörig, *Zur Rechtsgeschichte der Territorialgewässer; Reede, Strom und Küstengewässer*, Edit. Academiei, Berlin, 1949, 19 p.; Fritz Rörig, *Magdeburgs Entstehung und die ältere Handelsgeschichte*, Edit. Academiei, Berlin, 1952, 48 p.

Despre epoca reformei tratează următoarele lucrări: *450 Jahre Martin Luther-Universität*, Halle, Wittenberg. Aparut în Editura Universității Halle, 1952, 1211 p., 3 vol. Volumele sînt dedicate activității culturale a universității cu ocazia împlinirii a 450 de ani de la fundare. Clasică lucrare a lui Wilhelm Zimmermann a fost reeditată într-o frumoasă ediție populară: W. Zimmermann, *Der grosse deutsche Bauernkrieg*, Berlin, 1952. 769 p. Războiului țărănesc german îi dedică un studiu Heinz Kamnitzer, *Zur Vorgeschichte des deutschen Bauernkrieges*, Berlin, Rutten & Loening, 1953, 1435; Müntzer Thomas, *Politische Schriften*, cu un comentariu de Karl Heinrich, Halle, Niemeyer, 1950, 103 p.; Alfred Meusel, *Thomas Müntzer und seine Zeit. Mit einer Auswahl der Dokumente des Grossen Deutschen Bauernkrieges*, editat pe Heinz Kamnitzer, Berlin, 336 p.

A fost reeditată și lucrarea mai veche a lui Heinrich Boehmer, *Der junge Luther*, Koehler & Amelang, Leipzig, 1952, 380 p.; apoi lucrarea lui Leo Stern, *Martin Luther und Philipp Melancthon. Ihre ideologische Herkunft und geschichtliche Leistung. Eine*

Studie der materiellen und geistigen Triebkräfte und Auswirkungen der deutschen Reformation, Berlin, 1953, 115 p.

Din istoria secolului al XVIII-lea cităm: Alfred Meusel, *Aus der Vorgeschichte der Bürgerlichen Revolution in England*, în „*Sitzungsberichte der deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*“, 1954, 29 p. Un eveniment important reprezintă continuarea publicării corespondenței lui Gottfried Wilhelm Leibniz întreruptă în anii dominației naziste: *Gottfried Wilhelm Leibniz. Allgemeiner politischer und historischer Briefwechsel*, editat de Academia de Științe din Berlin, vol. IV, 1684—1687. 1950, 751 p. Tot cu privire la Leibniz, cu toate că ceva mai veche, este lucrarea dedicată legăturilor lui Leibniz cu Rusia: Liselotte Richter, *Leibniz und sein Russlandsbild*, Berlin, Edit. Academiei, 1946, 162 p.

Pentru secolul al XVIII-lea cităm: Hans Hausherr, *Verwaltungseinheit und Ressorttrennung vom Ende des 17. bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts*, Edit. Academiei, Berlin, 1953, 204 p., studiu ce se ocupă cu problema evoluției administrației statului prusac. Personalitatea lui Goethe a prilejuit și ea câteva lucrări. Hans Eberhardt, *Goethes Umwelt, Forschungen zur gesellschaftlichen Struktur Thüringens*, Weimar, Böhlau, 1951, 104 p., studiază situația social-economică a locuitorilor din Weimar, a țăranilor din Thuringia, a studențimii, într-un cuvânt mediul în care a trăit poetul. Personalitatea lui Goethe în cadrul consiliului privat de la curtea din Weimar este studiată de Willy Flach, *Goetheforschung und Verwaltungsgeschichte. Goethe im geheimen Consilium 1776—1786*, Weimar, Böhlau, 1952, 165 p. Tot Willy Flach a publicat primul volum dintr-o serie de nouă, a scrierilor lui Goethe în calitate de consilier și ministru, scrieri ce se găsesc în arhivele din Weimar: *Goethes Amtliche Schriften. Veröffentlichung des Staatsarchivs Weimar. Goethes Tätigkeit im geheimen Consilium, Teil I: Die Schriften der Jahre 1776—1786*. Prelucrat de Willy Flach, Weimar, Böhlau, 1950. Relațiilor dintre cultura germană și cea rusa din secolul al XVIII-lea le dedică o amplă monografie prof. Eduard Winter, directorul institutului pentru istoria popoarelor din Uniunea Sovietică de pe lângă universitatea Humboldt din Berlin intitulată: *Halle als Ausgangspunkt der deutschen Russlandkunde im 18. Jahrhundert*, VII + 502 p., 1953, Edit. Academiei.

Secolul al XIX-lea este reprezentat prin următoarele lucrări și texte privind războaiele de eliberare: *Das neue Deutschland 1813*, p. 14. Editat de Fritz Lange, 500 p. Rutten & Loening, 1953, un jurnal contemporan care oglindește evenimentele timpului: *Russisch-Deutsches Volksblatt 1813*, care a apărut la Berlin; Scharnhorst, *Der Schöpfer der Volksbewaffnung, Schriften von und über Scharnhorst*, Berlin, Rütten & Loening, 1952, 213 p.; *Freiherr von und zum Stein. Schriften von und über Stein*, 2 vol. (Ibid. despre Gneisenau, Elücher, Merkel). Despre Congresul de la Viena tratează lucrarea profesorului Friedrich Griewank, *Der Wiener Kongress und die europäische Restauration 1814—1815*, Leipzig, Koehler & Amelang, 1954, 406 p. Epocii ce merge de la 1815 la 1849 îi este dedicat un mare volum, cuprinzând documente ce reflectă, mișcările revoluționare: *Einheit und Freiheit, Die deutsche Geschichte vor 1815 bis 1849 in zeitgenössischen Dokumenten dargestellt und eingeleitet* de dr. Carl Obermann, Berlin, Dietz, 1950, 931 p.

Revoluției de la 1848 îi sînt dedicate următoarele lucrări: Karl Obermann, *Die deutschen Arbeiter in der Revolution von 1848*, Berlin, Edit. Dietz, 1953, 367 p.; Gerhard Schilfert, *Sieg und Niederlage des demokratischen Wahlrechts in der deutschen Revolution 1848/49*, Rütten & Loening, 1952, 442 p.; Karl Griewank, *Deutsche Studenten und Universitäten in der Revolution von 1848*, Weimar, 1949, 90 p. Problemele de politică externă le dedică un prim volum Alfred Schreiner, *Zur Geschichte der deutschen Aussenpolitik 1871*, 1945, vol. I; *Von der Reichseinigung bis zur Novemberrevolution*, Berlin, 1952, 463 p. Epocii contemporane le sînt dedicate următoarele lucrări: Karl Obermann, *Die Beziehungen des amerikanischen Imperialismus zum deutschen Imperialismus in der Zeit der Weimarer Republik (1918—1925)*, Berlin, Rütten & Loening, 1952, 167 p.; Fritz Klein, *Die diplomatischen Beziehungen Deutschlands zur Sowjetunion (1917—1932)*, Berlin, Rütten & Loening, 1953, 190 p.; Jürgen Kuczynski, *Studien zur Geschichte des deutschen Imperialismus*, Berlin, Edit. Dietz, 2 vol., 1952; Eduard Winter, *Russland und die slawischen Völker in der Politik des Vatikans 1878—1903*, Berlin, Edit. Academiei, 1950, 186 p.

O activitate intensa are loc în domeniul traducerilor din literatura istorică progresista. Au fost traduse din limba rusă: E. V. Tarlé, *Germinal și Prairial*; P. F. Porșnev, *Răscoalele populare din Franța dinaintea frondei, 1623 și 1648*; A. S. Ierusalimski, *Politica externă și diplomația imperialismului german la sfârșitul sec. XIX*; A. Ribakov, *Meșteșugurile în vechea Rusie*; M. M. Smirin, *Reforma populară a lui Thomas Müntzer și marile războaie țărănești germane*; P. K. Forkunatov, *Războiul din 1877—78 și eliberarea Bulgariei*; E. E. Lipsik, *Bizanțul și slavii*; A. S. Nifontov, *Rusia în anul 1848*; B. Rodov, *Rolul Statelor Unite și al Japoniei în pregătirea și dezlănțuirea războiului în Oceanul Pacific 1938—1941*; B. E. Stein, *Chestiunea rusă la conferința de pace de la Paris, 1919—1920*; Derjavin, *Slavii în vechime*; M. M. Scheinmann, *Vaticanul în cel de al doilea război mondial*; I. I. Udaltov, *Insemnări despre istoria luptei naționale și politice în Boemia, în anul 1848*, S. B. Tolstov, *Auf den Spuren der Altchoresmischen Kultur*. Din limba polonă a fost tradusă lucrarea lui Josef Kowalski, *Democrația revoluționari ruși și răscoala poloneză din 1863*.

De mare ajutor în cercetarea științifică este traducerea diferitelor capitole din Marea Enciclopedie Sovietică: Istoria Austriei, Belgiei, Antantei, Micii Antante, Australiei, Africii, a Imperiului bizantin, Decembrisții, Intervenția militară italo-germană în Spania în 1936—1939, etc.

Incheind acest buletin, am mai putut lua cunoștința de următoarele lucrări aparute în ultimii ani: Victor Klemperer, *Geschichte der französischen Literatur im 18. Jahrhundert*, vol. I. *Das Jahrhundert Voltaires*, Berlin, 1954; Dietrich Kahlke, *Die Bestattungssitten des Donauländischen Kulturkreises der jüngeren Steinzeit*; Zdenek Nejedlý, *Geschichte des tschechischen Volkes*, vol. I; Eckhard Müller-Mertens, *Das Zeitalter der Ottonen*; R. H. Hilton și H. Fagan, *Der englische Bauernaufstand von 1381*; Johannes Nichtweis, *Das Bauernlegen in Mecklenburg*; Alfred Opitz și Percy Stulz, *Klassenkämpfe in Kursachsen unter dem Einfluss der französischen Revolution*, Ernst Dronke, Berlin, 1848; Hedwig Vogt, *Der demokratische Patriotismus in der deutschen jakobinischen Literatur und Publizistik (1789 bis 1800)*; Heinz Kamnitzer, *Wieder die Fremdherrschaft*, Rütten & Loening, Berlin, 170 p.; *Der Kölner Kommunistenprozess 1852 im Spiegel der bürgerlichen Presse*; Erich Neuss, *Aktenkunde der Neuzeit*, partea I; Günther K. Anton, *Geschichte der preussischen Fabrikgesetzgebung*; Josef Kulischer, *Allgemeine Wirtschaftsgeschichte des Mittelalters und der Neuzeit*, 2 vol. Publicația din urma este retipărirea clasicei lucrări aparute în 1928—1930.

Toate lucrările citate au apărut în editura Rütten & Loening, Berlin.

În editura Academiei au mai apărut: Eduard Erkes, *Das Problem der Sklaverei in China*, 1953, 30 p.; *Die Entwicklung der chinesischen Gesellschaft von der Urzeit bis zur Gegenwart*, 1953, 30 p.; Martin Linzel, *Miszellen zur Geschichte des zehnten Jahrhunderts*, 1953, 116 p.; Eberhardt Hempel, *Nikolaus von Cues in seinen Beziehungen zur bildenden Kunst*, 1953, 42 p.; Toate aceste lucrări au apărut în seria „*Berichte über die Verhandlungen der sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig*“.

Ca monografii au apărut: Karl Barwick, *Cäsars Bellum Civile*, 1951, 178 p.; Werner Hartke, *Römische Kinderkaiser*, 1951. XII. 488 p.; s-a retipărit într-o ediție cunoscută lucrare a lui Albert Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, 1953, 6 volume, Helmut Wilsdorf, *Präludien zu Agricola*. I. *Das Joachimstaler Bergbüchlein des Hans Rudbart*, 1523. II. *Die Cosmographie des Sebastian Münster, 1544*. *Freiberger Forschungshefte*, D. 5, *Kultur und Technik*, 1954*, 224 p.

În editura Böhlaus din Weimar au apărut: Geoffrey Barraclough, *Die mittelalterlichen Grundlagen des modernen Deutschlands*, 1953, VIII + 381 p.; Helmut Baumann, *Widukind von Korvei, Untersuchungen zur Geschichteschreibung und Ideengeschichte des 10. Jahrhunderts*, 1950, XVI + 300 p.; *Eisenacher Rechtsbuch*, prelucrare de Peter Rondi (*Germanenrechte. Neue Folge. Sección Stadtrechtsbücher*, vol. 3), 1950, XVII + 296 p.; Karl Heinz Hahn, *Jakob Friedrich von Fritsch, Minister im klassischen Weimar (Thüringische Archivstudien)*, caiet 4, 1953, XIII + 157 p.; Hans Hausherr, *Wirtschaftsgeschichte der Neuzeit vom Ende des 14. bis zur Höhe des 19. Jahrhunderts*, 1954, XVI + 534 p.; Erich Klingelhöfer, *Studien über die Reichsgesetze von 1220, 1231/32 und 1235. Die Spuren ihres Werdens und ihrer Wirkung im*

deutschen Staat Friedrichs II (Quellen und Studien zur Verfassungsgeschichte des deutschen Reiches im Mittelalter und Neuzeit), vol. VIII, caiet 2, 250 p.; Wolfgang Kunkel, *Herkunft und soziale Stellung der römischen Juristen*, (*Forschungen zum römischen Recht*, 4 Abhandlungen), 1952, XI + 404 p.; L. N. Nikiforow, *Russisch-englische Beziehungen unter Peter I*, 1954, 377 p.; Hans Patze, *Recht und Verfassung Thüringischer Städte (Thüringische Archivstudien)*, vol. 6, 1954, 280 p. + 10 planuri de orașe; *Quellen zur älteren Wirtschaftschichte Mitteldeutschlands*, editat de Herbert Helbig (Studienbücherei), caiet 9—13, 1952/53; Partea I: *Wirtschaftliche Massnahmen der Handwerkerverbände. Zunftordnungen*, 127 p.; Partea II și III: *Handel-Verkehr*, 211 și 163 p.; Partea IV și V: *Fühkapitalistische Untersuchungen und Monopolbestrebungen*, 166 și 205 p.; Peter Rassow, *Der Prinzgemahl. Ein Pactum Matrimonial aus dem Jahre 1188 (Quellen und Studien zur Verfassungsgeschichte des deutschen Reiches im Mittelalter und Neuzeit)*, vol. VIII, caiet 1), 1950, VII + 111 p.; E. Edmund, Stengel, *Die Reichsabtei Fulda in der Deutschen Geschichte*, 1948, 38 p.; Fritz Wiegand, *Das Stadtarchiv Erfurt und seine Bestände (Thüringische Archivstudien vol. 5)*, 1953, 99 p. + 9 planșe; *Deutsches Dante Jahrbuch*, editat în *Aufträge der deutschen Dante Gesellschaft* de Friedrich Schneider (Jena), vol. 27 1948 — vol 31/32, 1953; „*Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*“, vol. 65/1947 — 71 (1954) (Secția Germanică, Canonică și Romanistică).

În Republica Democratică Germană apare revista „*Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*“ sub redacția lui Alfred Meusel. Leo Stern, Heintz Kamnitzer. Revista publică articole, dări de seamă, recenzii și note. A apărut în anul 1953. De asemenea pe lângă fiecare universitate din Republica Democrată Germană apare și o revistă științifică „*Wissenschaftliche Zeitschrift*“ cu o secțiune de științe sociale-economice, care publică articole de istorie.

Asociația pentru prietenia germano-sovietică publică revista „*Sowjetwissenschaft*“ cu o secție dedicată științelor sociale, în care sînt traduse diferite articole ale istoricilor sovietici, popularizînd astfel în Republica Democrată Germană lucrările istoriografiei sovietice.

T. Sotirescu

REVISTA DE REFERATE ASUPRA MATERIALELOR SOVIETICE SOSITE LA I.S.R.S. — ISTORIE — nr. 1. 1954

Institutul de Studii Romîno-Sovietic a inițiat — fapt care se cere remarcat — editarea „*Revistei de Referate*” asupra materialelor sovietice sosite la Institut — secția istorie. Primul număr al acestei reviste a fost publicat (prin multiplicare la Gestetner) spre sfîrșitul anului 1954. Revista care cuprinde 240 pagini, format mare, conține prezentarea în rezumat a numeroase materiale sovietice de istorie primite de Institutul de studii în cursul anului 1953. Deschizînd revista, la prima ei filă observăm ca materialele prezentate sînt trecute în cuprins în mod sistematic, deci fiecare cititor își poate găsi cu ușurință materialul care-l interesează. Astfel, cuprinsul revistei este împărțit pe capitole în felul următor: cap. I, materiale de orientare în studiul istoriei; cap. II, societatea primitivă; cap. III, istoria veche; cap. IV, istoria medie; cap. V, istoria modernă și contemporană; cap. VI, metodică predării istoriei și constituției și cap. VII, conferințe, discuții, dezbateri, sesiuni, comunicări, note informațive. Fiecare capitol are subdiviziunile sale ca, de pildă, cap. V, Istoria modernă și contemporană: a) Istoria generală modernă și contemporană, b) Istoria contemporană a U.R.S.S., c) Istoria modernă și contemporană a țărilor de democrație populară. Țările de democrație populară din Europa. Țările de democrație populară din Asia, d) Demascarea imperialismului, e) Demascarea istoriografiei burgheze.

Materialele prezentate în „Revista de referate” sînt extrase din periodicele „Voprosi istorii”, „Prepodovanie istori v škole”, „Istoriceskie zapiski”, „Sovetskaia etnografii”, „Vestnik drevnei istorii”, „Sovetskaia arheologia”, „Vestnik Akademii Nauk SSSR”, „Istoriceskii arhiv”. „Kommunist”, etc. Revista mai cuprinde recenzii asupra unor lucrări independente ca: I. I. Godunov, „Lupta poporului francez”, Gospolitizdat, M., 1953, 168 p., Relațiile ruso-armene în secolul al XVII-lea. Culegere de documente, vol. I, 1953, 270 p. etc.

Nu vom face o recenzie a „Revistei de Referate”, ci ne vom mărgini să subliniem numai unele materiale pe care le cuprinde, pentru a stimula interesul cercetătorilor și al aceluia pe care îi interesează problemele de istorie.

La capitolul I, privitor la istoria generală veche, găsim articolul: „Sarcinile arheologilor sovietici în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin asupra problemelor lingvistice și problemelor economice”, publicat în „Sovetskaia arheologia” nr. 17, 1953. Articolul arată că apariția lucrărilor lui I. V. Stalin „Marxismul și problemele lingvistice” și „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.”, marchează noi principii pentru munca de cercetare în diferitele domenii ale științei, printre care și ale arheologiei. În primul rînd, ele creează posibilitatea eliminării greșelilor legate de pătrunderea în arheologie a unora din fezele antimarxiste ale lui N. I. Marr.

Articolul arată de asemenea, necesitatea studierii laturilor complete necercetate ale dezvoltării economice a societății antice, pe baza legii concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție.

În cadrul aceluiași capitol, la subdiviziunea pentru istoria medie, ne este prezentat articolul: Sarcinile medievisticii sovietice, publicat în „Srednie veka“ nr. 4/1953. Articolul arată că în lumina lucrării lui I. V. Stalin „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.“, medievștilor sovietici le revine sarcina îndepărtării greșelilor făcute în ceea ce privește caracterizarea problemelor esențiale ale istoriei societății feudale. Pe această bază, istoricii trebuie să rezolve în mod crealor problemele teoretice ale feudalismului, caracterul proprietății feudale, rolul constrîngerii extraeconomice, locul și rolul producției de mărfuri în feudalism. De asemenea trebuie studiate în adîncime problemele legate de trecerea de la societatea sclavagistă la cea feudală și problemele primelor revoluții burgheze.

Articolul insistă în aceeași măsură asupra necesității studierii mai multor aspecte legate de istoria evului mediu, cît și asupra necesității ridicării nivelului manualelor de istorie a evului mediu.

Deosebit de interesant este articolul: „Despre elaborarea științifică a istoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie“, apărut în „Voprosi Istorii“ nr. 11/1953, în care se subliniază sarcina ce stă în fața istoriografiei sovietice de a elabora o istorie cu adevărat științifică a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, arătîndu-se lipsurile în domeniul acestor cercetări, dîndu-se totodată și cheia rezolvării cu succes a unor lucrări de asemenea importanță.

La capitolul III, semnalăm articolul lui N. I. Merpert intitulat: Problemele originii bulgarilor în cartea lui A. P. Smirnov, „Bulgarii de pe Volga,“ din „Sovetskaia arheologhiia“ nr. 17/1953.

În „Kommunist“ nr. 17 1953, se recenzează vol. I al manualului „Istoria feudalismului“. Recenzenții apreciază ca un merit deosebit faptul că această lucrare scoate în relief istoria tuturor popoarelor europene din epoca feudală fără a omite pe cele din Răsărit, așa cum proceda istoriografia burgheză.

O recenzie de asemenea interesantă este aceea asupra Istoriei Moscovei, vol. I — perioada feudalismului, veacurile XII și XIII.

Articolul „Istoriografia burgheză contemporană a cruciadelor — arma propagandistică a războaielor de acaparare“, apărut în „Srednie veka“ nr. 4/1953, aduce o însemnată contribuție la demascarea istoriografiei burgheze, pusă în slujba cercurilor monopoliste din S.U.A., care, pentru justificarea planurilor sale războinice, recurge la istoria evului mediu.

Din analiza acestei lucrări, iese în evidență că istoria cruciadelor, așa cum este prezentată de unii reprezentanți ai istoriografiei burgheze contemporane, a devenit obiectul unei grosolane mistificări, în scopul de a servi propagandei ațîțătorilor la război, imperialiștilor din S.U.A., și sateliților lor.

Un bogat material documentar pentru istoria contemporană a țării de democrație populară îl oferă articolul de o mai mare întindere intitulat „Cehoslovacia în perioada de amenințare a fascismului și agresiunii hitleriste (1935—1937)“, apărut în „Ucennie zapiski instituta slavianovedenia“, nr. 7, 1953, p. 5—143.

În studiul semnat de S. N. Lîvșit intitulat: „Cu privire la istoria intervenției armate americane din China în 1900—1901“, publicat în „Kratkie soobșcenia instituta vostokovedenia“, vol. I, pe baza unui bogat material documentar, este demascată istoriografia burgheză americană, care ascunde vădit proporțiile adevărate ale intervenției armate americane împotriva răscoalei antiimperialiste a poporului chinez.

La capitolul metodică predării istoriei și constituției, „Revista de Referate“ semnalează publicarea materialului apărut în „Prepodovanie istorii v șkole“, nr. 6/1953, „Bazele științifice ale metodicii istoriei“.

Iată dar, pe scurt, cîteva însemnări privitoare la ceea ce cuprinde „Revista de Referate“, care prezintă toate lucrările de istorie intrate la I.S.R.S. în anul 1953 și care sînt la dispoziția cititorilor pentru lectura lor, fiind unul din prețioasele surse de documentare pentru cercetătorii de istorie, profesorii din învățămîntul superior, mediu,

pentru studenți și pentru orice iubitor al studiului istoriei. Referatele sînt redactate de specialiști, care au extras din lucrările prezentate miezul problemelor. Ele sînt redactate concis, dar astfel încît din cuprinsul lor să se poată cunoaște tema problemelor tratate. De asemenea se remarcă stilul în care sînt prezentate aceste materiale. În general, „Revista de Referate” — Istorie, poate constitui un prețios îndreptar pentru documentarea cititorilor din țara noastră cu material sovietic, atît de necesar, și ca atare, credem că Institutul de Studii Romîno-Sovietic trebuie să continue publicarea acestui important buletin. Cititorii așteaptă numărul viitor al Buletinului, care să prezinte materialele sovietice de istorie ce au sosit în Institut în cursul anului 1954.

Ar fi necesar de asemenea, ca Revista să fie editată într-un număr mai mare de exemplare, să fie popularizată, iar difuzarea ei să se facă cu atenția cuvenită.

Ar. Pagu

RECTIFICARE

În nr. 1 al revistei STUDII la pag. 32, în locul rîndurilor 10 și 11 de sus se va citi: Trebuia doar o flacără care să aprindă materialul incendiar adunat în această perioadă grea de reflux a mișcării muncitorești.

La pag. 33, în locul rîndurilor 22 și 23 de sus, se va citi: Totodată, se exprimă solidaritatea cu proletariatul din Rusia.

DIN PARTEA REDACȚIEI

Redacția revistei „Studii“ aduce la cunoștință că stă la dispoziția colaboratorilor și cititorilor revistei, în toate zilele lucrătoare, între orele 7,30 și 15,30.

Sediul redacției se află în București, Bulevardul Generalissimul Stalin nr. 1, telefon 1.50.81.

INTREPRINDERE
POLIGRAFICĂ Nr. 4
BUCUREȘTI